

Elämän eväät opintielle.

**Tilallisen tyttären omakuva varhaislapsuuden ja lapsuuden ajasta
1927–1939**

Sirkka Vuorio

Pro gradu -tutkielma

Kulttuurihistoria

Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitos

Humanistinen tiedekunta

Turun yliopisto

Marraskuu 2023

Turun yliopiston laatu järjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu

Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä.

Pro gradu -tutkielma

Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitos, kulttuurihistoria

Sirkka Vuorio

Elämän eväät opin tielle. Tilallisen tyttären omakuva varhaislapsuuden ja lapsuuden ajasta 1927–1939

89 s.

Kulttuurihistorian piiriin kuuluvassa pro gradu -tutkielmassani paneudun teologian tohtori, professori Eeva Ojasen (1927–2022) omaelämäkerrallisten teosten kautta hänen varhaislapsuutensa ja lapsuutensa vuosiin, jotka psykologien mukaan ovat kaikkein tärkeimmät ihmisen identiteetin muotoutumisessa. Eeva kirjoitti laajan ja kattavan 13-osaisen teossarjan Ojasten suvun vaiheista aina 1600-luvulta lähtien ja niistä olen ottanut tarkasteluuni Eevan omaa varhaislapsuutta ja lapsuutta käsittelevät kolme kirjaa. Taustoittaakseni Eevan identiteettiin vaikuttaneita tekijöitä olen aloittanut hänen historiansa ajallisesti kotitalan Yli-Jussilan hankkimisesta ja Ojasen perheen perustamisesta. Eevan elämää olen tutkinut hänen syntymästään 12 vuoden ikään vuoteen 1939, jolloin alkoi talvisota ja Eevan lapsuus päättyi.

Eeva kuvaa tutkijan otteella perheen vaiheita ja olen keskittynyt niihin aiheisiin, jotka koskevat erityisesti häntä ja hänen identiteettinsä muotoutumista hänen kokemustensa ja tunteidensa kautta aikana ennen kouluikää ja koululaisena. Kiinnitän huomiota myös siihen, mitä hän mahdollisesti ei kerro, ja siihen, millaista kuvaa hän rakentaa itsestään lukijalleen. Menetelmänä olen käyttänyt lähilukua löytääkseni teosten rikkaasta ja monipuolisesta aineistosta oleellisen, Eevan oman identiteetin hänen omaelämäkerrallisena kerrontanaan.

Eeva Helena Ojanen syntyi ja kasvoi lapsuutensa vuodet etelähämäläisessä Tammelan kunnan Portaan kylän Huuvalassa pientilallisen kuusilapsisen perheen kuopuksena. Äskettäin itsenäistyneen Suomen aika oli vielä haavoja täynnä sisällissodan jäljiltä ja Eevan syntyessä elettiin 1920-luvun lopun lamakautta, joka vaihtui 1930-luvun nousukauteen. Eletty elämä ja arjen muutokset samoin kuin 1930-luvun aatteet, koti, uskonto ja isänmaa, näkyivät konkreettisesti myös Ojasen perheen arjessa ja niistä Eeva loi perustan omaan arvomaailmaansa. Vanhempien ja sisarusten lisäksi hänen lapsuutensa elämään kuuluivat tärkeimpinä kotipiha ja eläimet, naapurit, koulukaverit ja opettajat. Eevan kirjallinen ilmaisu kehittyi varhain ja omia tuotoksia alkoi syntyä heti kirjoitustaidon omaksumisen jälkeen. Luonto ja maanviljelys olivat hänelle erityisiä kiinnostuksen kohteita. Identiteetin muotoutuminen saa omaelämäkerrallisissa muistelmissa selkeitä linjoja.

Kulttuurihistoriallisesti Eeva Ojasen elämän alkuvuodet olivat rikasta aikaa niin Suomen taloudellisen ja henkisen kehityksen kuin perheen ja yksilön kokemusten ja tunne-elämän kannalta. Eeva Ojasen omaelämäkerralliset muistelmat rakentavat hänen varhaislapsuuden ja lapsuuden ympäristöstään vahvan identiteetin hänen lähtiessään kohti nuoruuttaan ja uusia opintoja sekä edessä olevien sotien tuomia elämän haasteita.

Avainsanat: kulttuurihistoria, identiteetti, omaelämäkerta, koti, vanhemmat, sisarukset, uskonto, isänmaa, kuopus, pientila, eläimet, lama, nousukausi, kaverisuhteet, koulu, opettajat, kirjoittaminen

SISÄLLYSLUETTELO

1	Johdanto	5
1.1	Tutkimuksen lähtökohdat ja lähdeaineisto	4
1.2	Tutkimuskysymys	5
1.3	Tutkimuksen rajaukset ja eettiset kysymykset	9
1.4	Teoreettiset ja menetelmälliset lähtökohdat	10
1.5	Aiempi tutkimus	14
2	Varhaislapsuus – Kotipiiri ja perhe lapsen identiteetti-ikkunan kehyksenä	17
2.1	Koti, isä ja äiti	19
2.2	Kaksi poikaa, ”isot likat” ja ”pikkulikat”	27
2.3	Tilat, toimet, tavarat	35
2.3.1	Lapsuuden tilat	35
2.3.2	Arjen toimet ja leikit	38
2.3.3	Kuopuksen materiaallinen ympäristö	39
2.4	Yhteenveto	43
3	Lapsuus - Kouluikä avartaa identiteetti-ikkunaa	48
3.1	Tiedot ja taidot karttuvat	49
3.1.1	Luku- ja kirjoitustaidosta	49
3.1.2	Elämän eläimet	54
3.1.3	Töiden parissa	57
3.2.	Sosiaalinen piiri laajenee	59
3.2.1	Opettajista	59

3.2.2 Kavereista ja sukulaisista	63
3.2.3 Jaakkolan tila laajentaa kotipiiriä	66
3.3 Mentaalinen maailma aukeaa	67
3.3.1 Ujous ja pelot	67
3.3.2 Raittius, uskonto ja isänmaa	70
3.4. Yhteenveto	77
4. Lopuksi	81
Kiitokset	84
Kiitokset	83
Lähteet	85

1 Johdanto

”Kukaan ei voi valita vanhempiaan, sisaruksiaan eikä ajankohtaa, johon hän syntyy. Olen kiitollinen, että sain varttua juuri siinä ajassa ja maaseudun kyläyhteisössä, jossa elin lapsuuden ja nuoruuden päivät. Muistini ulottuu sotia edeltäviin vuosiin 1930-luvulla, jolloin pula-aika nopeasti kääntyi taloudelliseen nousuun. Voimme kuvitella, millaisena elämä olisi jatkunut, ellei sota olisi muuttanut suuntaa.”

Eeva Ojanen, ote alkusanoista Saatteen lukijalle kirjaan *Yhteiset vuotemme lapsuuden kodissa*, Tammelassa 22. helmikuuta 2004

1.1 Tutkimuksen lähtökohdat ja lähdeaineisto

Kulttuurihistorian aihepiiriin liittyvä tutkielmani käsittelee teologian tohtori, professori Eeva Ojasen omaelämäkerrallisiin kirjoihin perustuvaa teossarjaa hänen lapsuudestaan etelähämäläisen Tammelan kunnassa ja sen ympäristössä. Vuonna 1927 syntynyt ja keskellä 1930-luvun lamaa vaatimattomissa oloissa talonpoikaisessa perheessä varttunut kuusilapsisen (yksi lapsista kuoli ennen Eevan syntymää) perheen kuopus on edennyt kansa- ja oppikoulun kautta akateemiselle uralle teologina, opettajana ja professorina. Hän väitteli teologian tohtoriksi toisena naisena Suomessa vuonna 1967. Eläkkeelle jäätyään 2000-luvun taitteessa hän on koonnut muistiinpanoistaan, päiväkirjoista, haastatteluista, kirjeistä ja muistelmistaan 13-osaisen historiikin omastaan ja Ojasen suvun elämästä ja vaiheista 1600-luvulta 2000-luvun alkuun. Niistä kolme, hänen lapsuuteensa ajoittuvaa kirjaa, *Yhteiset vuotemme lapsuuden kodissa*, *Kotimme on Huuvalassa* ja *Iida ja Otto Ojanen ja yhteinen koti Yli-Jussila 1912–1950* olen valinnut tutkimukseni kohteeksi ja lähdeaineistoksi. Tuo aika, lähinnä 1930-luvun alusta sodan alkuun 1939 on ollut Suomen historiassa merkittävää aikaa niin taloudellisesti kuin sosiaalipoliittisesti. Lisäksi Eevan työstämässä koosteessa *Kirjeitä ja muistelmia Ojasen suvun vaiheilta seitsemän vuosikymmenen ajalta* on mukana kirjeitä ja muistelmia, jotka koskevat Eevan varhaisia vuosia. Pdf-muotoisessa lyhennelmässä *Yli-Jussilan vaiheita* ja Eeva Ojasen kokoamassa kirjekokoelmassa *Kirjeitä ja muistelmia Ojasen suvun vaiheilta seitsemän vuosikymmenen ajalta* löytyy joitakin täydentäviä yksityiskohtia perheen historiasta, samoin kuin kirjasta *Toivo, veljeni Toivo Ojanen*. Muita teossarjan kirjoja tutkin siltä osin kuin ne liittyvät Eevan historiaan tutkielmani aikarajauksessa.

Johdannon aluksi avaan kysymystä, mistä sain aiheen pro gradu -työhöni eli miksi teen tutkielmani juuri tästä aiheesta. Ideani aiheeseen alkoi syntyä, kun vierailin veljentyttäreni

kanssa Eeva Ojasen luona hänen Tammelan kodissaan kesällä 2017 tutustumassa Eevaan, sukukirjamme *Suutarin torpasta maailmalle, Sigfrid Gislenin jälkeläiset osin kymmenessä polvessa* tekijään. Eeva oli äitini Esteri Vuorion, os. Ojanen (1909–1994) pikkuserkku. En ollut tavannut häntä aikaisemmin, mutta tiesin jo edesmenneen äitini pitäneen häneen jotensakin tiivistä yhteyttä. HuK-opintoni olivat vielä täysin kesken enkä ollut tarkemmin suunnitellut maisteritutkinnon suorittamista enkä pro gradu -työn tekemistä. Vierailu oli mielestäni varsin antoisa ja tunsin selittämätöntä kiintymystä häntä kohtaan jo ensi vierailulta. Menimme uudelleen seuraavana kesänä veljentyttärensä kanssa kyläilemään vanhan Eevan luona. Siinä yhteydessä hän kertoi kirjoistaan, jotka hän oli eläkeikään tultuaan koonnut sukumme historiasta muistitietoihin, kirjeisiin, päiväkirjoihinsa ja haastatteluihinsa perustuen. Hän kaivoi kaappiensa kätköistä ne kirjat, jotka hänellä itsellään vielä oli tallella ja antoi minulle. Saamistani kirjoista syttyi hiljalleen ajatus tutkia niitä lähemmin, hankkia käsiini puuttuvat osat ja tehdä niistä pro gradu -työni. Kirjat kertovat mielenkiintoista kulttuurihistoriaa ja luonnollisesti myös omaan sukuuni liittyvät tarinat kiinnostivat. Eeva Ojanen oli kertonut minulle, että kaikki aineistot ovat tallennettuina hänen sisarenpoikansa Eino Laihon tietokoneelle. Niinpä keväällä 2021 suoritettuaani HuK-tutkinnon otin Einoon yhteyttä ja sain häneltä pdf-muodossa puuttuvat teokset. Noista teoksista löytyy tietoa maaseudun toimintaympäristöstä ja yksilöiden elämästä Ojasen suvun historian myötä. Muistelmateokset osoittavat, että kirjoittaminen on ollut Eevalle erityisen tärkeä tapa ilmaista itseään jo siitä lähtien, kun on oppinut kirjoittamaan. Omaan elämäänsä liittyvien muistiinpanojen ja päiväkirjojen lisäksi hän on tutkinut ja kirjoittanut Tammelan kunnan ja hautausmaan sekä useiden instituutioiden historiikkeja. Historiikit ovat olleet julkisia ja suunnattu kyseisten kohteiden ja niihin liittyvien intressiryhmien lukijoille. Valmiit tekstit Eeva on antanut Eino Laiholle ja tämän vaimolle Sinikalle oikoluettaviksi, ja he ovat myös suorittaneet kirjojen taiton. Sukua ja Eevaa itseään koskevat teokset ovat olleet omakustanteisia. Teoksensa Eeva on painattanut Domus-Offset Oy:ssä Tampereella, Vammalan kirjapainossa ja Forssan kirjapainossa.

Eeva Ojanen oli elossa marraskuuhun 2022, mutta asui viimeiset ajat vakavan sairauden jäljiltä hoivakodissa, missä kuitenkin syksyllä 2021 pääsin häntä tapaamaan ja vaihtamaan muutamia ajatuksia työtäni koskien.

1.2 Tutkimuskysymys

1920-luvun lopun ja 1930-luvun Suomen yleiskuvaa leimasivat maan itsenäistymisen ja sisällissodan jälkeiset henkiseen ilmapiiriin vaikuttaneet ajat sekä taloudellinen lama ja sitä seurannut kasvun ja kehityksen kausi ennen edessä olleita talvi- ja jatkosotien aikoja. Tutkin, miten ne näkyivät Eeva Ojasen varhaislapsuuden ja lapsuuden ympäristöissä ja millaisia vaikutuksia niillä voi olla hänen identiteetinsä muotoutumiseen. Millaisia resursseja kasvuympäristö ja koti tarjosivat lapselle kasvaa ja kehittyä? Suomen itsenäistymisen ja sisällissodan jälkeisinä vuosina myös lasten aatemaailma muokkautui ajan hengen mukaisesti. Miten Eevan ympäristön aatteellinen henki vaikutti hänen arvotuksiinsa lapsuudessa ja koululaisena hänen oman näkemyksensä mukaan? Tutkimuskysymykseni on, miten Eevan identiteetti muotoutui varhaislapsuudessa ja lapsuudessa hänen omaelämäkerrallisissa teoksissaan. Mitä ja miten hän kertoo, mitä mahdollisesti jättää kertomatta.

Tiina Silvasti kirjoittaa väitöskirjassaan *Talonpojan elämä*, että maaseudun toimintaympäristöjen ulkoisia ja materiaalisia toimintaedellytyksiä on tutkittu, mutta yksilöiden historia, elämäntapa ja kulttuuri ovat huonosti tunnettuja.¹ Noihin aiheisiin pyrin tuomaan lisävalaistusta Eevan teosten kautta keskittyen hänen elämäänsä tutkielmaani rajaaminani vuosina 1927–1939 ja valitsemastani näkökulmasta, jossa tarkastelen hänen eläkeikäisenä rekonstruoimaansa lapsuusajan identiteettiään.

Kysymykseen, millainen sinun minäsi on, ihmiset vastaavat psykologian professori Markku Ojasen mukaan eri tavoin, kertomalla ikänsä, sukupuolensa, ammattinsa tai persoonallisuuden piirteitä, asioita, jotka sekä erottavat heidät muista että yhdistävät heitä muihin.² Minällä hän tarkoittaa kokemusta, joka erottaa meidät kokevaksi, tahtovaksi ja toimivaksi olenoksi.³ Minä sisältää menneisyyttä, nykyisyyttä ja tulevaisuutta koskevia tulkintoja. Tapahtumat, kokemukset, tunteet ja muistot ovat perusta pyramidille, jonka kerrostumat muodostuvat itsetunnosta, minäkuvasta ja identiteetistä. Itsetunto viittaa ihmisen itsearvostukseen, itsen merkitykseen. Minäkuva vastaa kysymykseen millainen minä olen kuvaamalla henkilön piirteitä tai ominaisuuksia. Identiteetti pyramidin huipulla määrittelee Markku Ojasen mukaan ihmisen paikan, hänen yhteenkuuluvuutensa yksilönä tiettyyn ryhmään tai yhteisöön. ”Kuka

¹ Silvasti 2001, 14.

² Ojanen 1996, 22.

³ Ojanen 1996, 27.

olen, mihin kuulun?”⁴ Ojanen esittelee identiteetin muodostavia tekijöitä aloittaen sosiaalisesta identiteetistä, jonka lapsi saa syntyessään. Lapsen sukupuoli määritellään syntymän yhteydessä ja kohta hänelle annetaan identiteetin vahvistukseksi nimi. Lapsen identiteetti määrittyy perhesuhteissa ja vanhempien sosiaalisen aseman perusteella ja myöhemmin omassa asemassa sosiaalisissa suhteissa ja persoonallisuuden piirteissä. Markku Ojanen erottaa toisistaan identiteetin ja roolin. Rooli viittaa hänen mukaansa sosiaalisen aseman ja siihen liittyvien tehtävien mukaiseen käyttäytymiseen ja niihin kohdistuviin odotuksiin ja vaatimuksiin. Identiteettiä on yksi, mutta rooleja voi olla useita.⁵ Oliko Eeva Ojasella ympäristönsä nähden identiteetistään poikkeavia rooleja? Vaikuttivatko nuo vaatimukset ja odotukset hänen identiteettiinsä?

Stuart Hall esittää omaelämäkerran kirjoittajan identiteetin minän ja toiseuden ykseydeksi, missä hän, toimija kokee itsensä toiseksi siihen henkilöön nähden, josta kirjoittaa. Minän muutokset, erot, syntyvät elämän varrella muokaten identiteettiä ja saavat tuntemaan toiseutta entiseen minäänsä.⁶ Omaelämäkertoihin ja päiväkirjoihin erikoistuneen Philippe Lejeunen mukaan ”omaelämäkerturi ei ole se henkilö, joka kertoo totuuden elämästään, vaan henkilö, joka kertoo tekevänsä niin”.⁷ Menneisyyden uudelleenkirjoittaminen ei enää tavoita totuutta, mutta se sisältää Lejeunen omaelämäkerrallisen sopimuksen sisällön kertoa elämäntarinansa suoraan tai osittain totuuden hengessä. Jälkimmäisen ehdon ymmärrän viittaavan muistamiseen liittyviin epätarkkuuksiin. Tutkin Eeva Ojasen kirjoituksissa hänen suhdettaan omaan itseensä omassa menneisyydessään, nykyisyydessään ja tulevaisuudessaan. Eevan tulevaisuudella tarkoitan hänen varhaislapsuuden ja lapsuuden ajan mahdollisia toimintojaan, jotka ovat saattaneet olla hänen tulevaisuutensa alkulähteitä eli sen henkilön, joka hänestä oli tuleva. Paul John Eakin näkee autobiografian muistin ja tarinan olevan suuntautunut tulevaisuuteen, missä mennyt, nykyisyys ja tuleva käyvät keskenään vuoropuhelua.⁸ Menneisyyteen pääsemme aivojen yhä uudelleen rakentamina muistikuvina. Nykyisyys ei vielä Eakinin mukaan ole tarina, mutta se on silta eletyn menneisyyden ja oletetun tulevaisuuden välillä. Toisaalta ajattelen, että omaelämäkerran kirjoittajalle tulevaisuus on jo nykyisyys, koska hän tietää, mikä hänestä on tullut kirjoitushetken mennessä.

⁴ Ojanen 1996, 31.

⁵ Ojanen 1996, 33.

⁶ Valtonen 2004, 25.

⁷ Lejeune 2000, 346.

⁸ Eakin 2004, 4.

Rakenteellisesti olen jakanut tutkielman kahteen käsittelylukuun, varhaislapsuuteen ja lapsuuteen. Ensimmäisessä käsittelyluvussa kontekstualisoin Eevan kulttuurihistoriallisessa ajassa 1920-luvun lopun ja 1930-luvun alun lamakauteen kotiympäristössään perheen piirissä ennen kouluikää. Tutkin miten hän tuottaa itseään ja muodostaa identiteettiään vanhempiinsa, sisaruksiinsa ja pihapiiriinsä nähden. Kotitilan, Yli-Jussilan hankinta ja Otto ja Iida Ojasen perheen syntyminen olivat historiaa tutkineen Eevan tarinassa korostuneessa asemassa muodostamassa hänen omaa identiteettiään. Teemoina luvussa ovat lapsuus, eläinrakkaus ja asema suurperheen kuopuksena. Elämä pienviljelijän lapsena ja kotipiikan eläimet olivat Eevalle erityisen tärkeitä.

Toisessa käsittelyluvussa kouluelämän liittyessä arkeen ihmissuhdeverkosto ja kokemuskenttä laajenevat perhepiiristä opettajiin, koulukavereihin ja koulunkäyntiin. Luku- ja kirjoitustaito tuovat mukanaan uusia ulottuvuuksia ja uutta tietoa elämästä kotipiirin ulkopuolella.

Matkustaminen sukulaisiin oli lapsen kokemusmaailmassa uutta ja avartavaa.

Kokemusmaailma muuttuu myös siltä osin, että on siirrytty lamasta nousukauden aikaan, joka tosin nopeasti loppuu alkavaan talvisotaan. Teemat lapsuus, eläinrakkaus ja kuopusasema säilyvät, mutta mukaan Eevan kerrontaan tulevat myös vapaa-ajan harrastukset ja varhaisnuoruuden piirteitä kotipiirin elämän kuvauksen jäädessä vähäisemmälle huomiolle. Arvot yleensä, perheen isänmaallisuus ja uskonnollisuus erityisesti nousevat Eevan elämän keskiöön. Usko vaikuttaa hänen kaikkiin näkemyksiinsä ja tuleekin olemaan kantava voima hänen koko elämässään kuolemaan asti.

1.3 Tutkimuksen rajaukset ja eettiset kysymykset

Philippe Lejeune määrittelee omaelämäkerran ”retrospektiiviseksi proosakertomukseksi, jonka todellinen henkilö kirjoittaa elämästään korostaen omia kokemuksiaan ja erityisesti persoonallisuutensa tarinaa”.⁹ Ajallisesti tutkielmani sijoittuu Eeva Ojasen 1920-luvun lopun varhaislapsuuden ajan ja 1939 talvisotaan päättyneen lapsuuden ajan välille. Sinä aikana Suomessa elettiin taloudellisen laman kautta, jota seurasi lyhyt sotaan päättynyt nousukausi. Työni käsittelee aihetta Eevan omaelämäkerrallisena kerrontana keskittyen hänen tapaansa tuottaa itseään lähipiirissään ja lapsuuden sosiaalisessa ympäristössään ottaen kokemushistoriallisesti huomioon ajan erityispiirteet 1930-luvulla.

⁹ Lejeune 2000, 345.

Colin Heywoodin pan-human -asteikko sopii hyvin lapsuuden alkamisen ja päättymisen määritelmäksi. Sen mukaan rintalapseus (infancy) päättyy vieroitukseen äidin rinnoilta. Sitä seuraa lapsuus, jonka aikana vielä tarvitaan aikuisten hoivaa ja suojaa, noon seitsemän vuoden ikään. Heywood katsoo mukaan kuuluvaksi vielä nuoruuden, joka kestää 10–13-vuotiaaksi, jolloin nuori jo jossain määrin kykenee pitämään itsestään huolta. Heywood korostaa, että psykologien mukaan ihmisen kehityksen kannalta aika syntymästä seitsenvuotiaaksi on kaikkein tärkeintä. Sinä aikana ihmisen identiteetti alkaa muodostua niissä oloissa, joihin hän on sattunut syntymään mukanaan geenipankkinsa. Varhaislapsuuden ympäristö määrittelee sekä ihmisen ruumiillisen että henkisen kasvun.¹⁰ Eeva Ojasen lapsuus kesti syntymästä seitsenvuotiaaksi kouluikään, mistä alkaa Heywoodin määritelmän mukaisesti nuoruus. Olen käyttänyt tutkielmassani myös nimikkeitä varhaislapsuus ajalle ennen koulua ja lapsuus ajalle kouluiän alusta lähtien 12-vuotiaaksi.

Tutkielmani perustuu Eeva Ojasen henkilökohtaiseen muistelma-aineistoon, jolloin on pidettävä huolellisesti mielessä hänen eettinen suojansa ja ottaa huomioon työn edetessä hienovaraisuus hänen tekstiensä käsittelyssä. Eeva on lokakuussa 2021 vieraillessani hänen luonaan hoivakodissa antanut luvan käyttää teoksiaan tutkimukseni kohteena, kunhan ”et kirjoita mitään pahaa”. Teoksista löytyy joitakin suorasukaisia kommentteja, jotka saattavat antaa tietynlaista kuvaa kohteistaan ja niiden julki tuomista on pohdittava. Toisaalta nämä teokset on painettu ja jaettu julkisuuteen ja kerronnallisesti ne voivat olla Eevaa kuvaavia. Eettiset kysymykset on otettava huomioon tapaus kerrallaan. On pohdittava, onko kulloinkin kyseeseen tulevalle tapauksella uusia merkityksiä kirjoittajan tai lukijan kannalta.

1.4 Teoreettiset ja menetelmälliset lähtökohdat

Teoreettisesti tämä tutkielma ammentaa ennen kaikkea identiteettitutkimuksesta ja autobiografiasta. Tutkimuskysymykseni keskittyy Eevan identiteetin muotoutumiseen hänen itsensä tuottamissa teksteissä. Tutkin tekstejä lähilukuna. Vaikka lähinnä sota-ajan lapsista on olemassa tutkimuksia, pyrin löytämään uusia piirteitä Eevan omassa tavassa muistaa ja kertoa retrospektiivisesti omaansa ja eteläsuomalaista talonpoikaista kokemushistoriaa ajalta ennen sotia. Kiinnitän Eevan tarinaa lukiessani huomiota myös siihen, että tavatessani hänet syksyllä 2021 hän jo vanhana ja sairaana kuitenkin korosti sitä, että maanviljely on ollut hänelle elämässään erityisen tärkeää. Tiina Silvastin kaipaamiin aiheisiin yksilöhistoriaan,

¹⁰ Heywood 2018.

elämäntapoihin ja kulttuuriin maaseudun toimintaympäristössä pyrin tuomaan lisävalaistusta Eevan teosten kautta keskittyen hänen varhaislapsuutensa ja lapsuutensa kasvuympäristön vaikutuksiin hänen identiteettinsä muodostuksessa tutkimukseeni rajaaminani vuosina 1927–1939 ja valitsemastani näkökulmasta.

Kari Teräs lainaa Luisa Passerinin kirjoitusta autobiografian luonteesta: ”Elämäkerrallinen muisto on aina esittäjänsä näkökulmasta kokemuksellisesti ja psykologisesti totta ja tutkijan tehtävänä on puolestaan päättää missä mielessä ja missä tarkoituksessa se on totta.”¹¹ Sitaatti sisältää samalla ajatuksen Philippe Lejeunen autobiografian totuudellisuussopimuksesta. 2000-luvun taitteessa muistelmiin, kirjeotteisiin ja päiväkirjamerkintöihin referoivat muistelmiksi määriteltävät teoksensa Eeva Ojanen on kirjoittanut jälkimaailmalle tiedoksi. ”Rohkenen toivoa, että kertomus yhteisistä vuosistamme lapsuudenkodissa lisäisi lukijoissa menneiden aikojen ja niissä eläneiden ymmärtämystä”, hän kirjoitti.¹² Hän siis paljastaa kirjoittavansa nimenomaisesti ulkopuolisille lukijoille, ei pelkästään itseään varten. Keitä nuo lukijat kaiken kaikkiaan ovat/olivat, hänen mielessään tai todellisuudessa, on epäselvää. Joitakin Ojaseen suvun sisäisiä hämmästyneitä kommentteja olen kuullut siitä, että näin laaja teossarja Ojaseen suvun historiasta ei ole ollut tiedossa. Ainoastaan mainitsemani Ojaseen sukukirja *Suutarin torpasta.maailmalle* on tunnetusti ollut lähisuvussa myytävänä pientä korvausta vastaan sen valmistuttua vuonna 2002. Muilta osin kirjat ovat omakustanteisia. Vieraillessani hänen luonaan hoivakodissa kysyin häneltä lokakuussa 2021 mistä hän sai aiheen kirjoittaa nämä kertomukset ja hän vain viittasi sydämeensä. Tuo omaan sydämeen viittaus on tulkittavissa autobiografeille ominaiseksi tarpeeksi rekonstruoida omaa menneisyyttään ja elämäänsä, identiteettiään ja halua selittää itseään sekä itselleen että jälkipolville, mihin myös yllä lainattu Eevan teksti viittaa.

Päivi Kosonen on lisensoitettuna *Samuudesta eroon* (1995) yhteydessä tutkinut autobiografian tukeutumista historiaan. Hän viittaa autobiografioiden antropologiaan keskittyneen Georges Gusdorfin näkemykseen historian läsnäolosta jokaisessa autobiografisessa teoksessa, sen ”kulttuurisesta hetkestä”, hetkestä jona autobiografia syntyy¹³. Eeva Ojaseen ”kulttuurinen hetki” ovat ne vuodet, joina hän on koonnut historialliset

¹¹ Teräs 2011, 186. Teräs viittaa Passerinin kirjoitukseen vuodelta 1989.

¹² Ojanen 2004, 10.

¹³ Kosonen 1995, 46.

ja kulttuuriset tiedot omaelämäkerrallisiksi kirjoiksi. Kosonen puhuu autobiografiasta minän tarinana. Minän tarina on kertovan subjektin omasta olemassaolostaan puhuva minämuotoinen kertomus. Kertova subjekti keskittyy elämänsä tai persoonallisuutensa historiaan. Lukeva subjekti tunnustaa kertomuksen tavalla tai toisella kertovan subjektin elämään keskittyväksi tarinaksi.¹⁴ Kertovan subjektin autobiografia on kulttuurinen käytäntö, kertomus, jossa hän muotoilee omaa kuvaansa ja omaa subjektiivista totuuttaan. Kertomuksista lukijalla on mahdollisuus nähdä, mitä kertovat ihmiset ovat olleet, mitä he ovat ajatelleet itsestään, miksi, ja millaiseksi heidän identiteettinsä on kertomuksessa muodostunut. Päivi Kosonen lainaa Georges Gusdorfin ajatusta siitä, että autobiografia paljastaa todellisemman elämän kuin elämä itse.¹⁵ Rekonstruoitu tarina on pelkistynyt kirjoittajan näkemykseksi omasta elämästään. Kosonen vahvistaa myös autobiografian kokemushistoriallisen luonteen viittaamalla Gusdorfin näkemykseen autobiografian kokemuksellisuudesta: ”Autobiografia on kokemuksen toinen lukeminen ja todellisempi kuin ensimmäinen, koska se on kokemuksen tietoiseksi tekemistä.”¹⁶

Heli Valtonen määrittelee väitöskirjassaan *Minäkuvat, arvot ja mentaliteetit* (2004), omaelämäkerran todellisuuspohjaiseksi kerronnaksi, jossa ”kertoja puhuu esimerkiksi omasta tai sukunsa elämästä nojaten ennen kaikkea niihin tietoihin ja kokemuksiin, joita hänellä itsellään on”.¹⁷ Hän viittaa autobiografian vahvaan lingvistiseen sidonnaisuuteen, missä vasta kirjoitettuna, käsitteellisessä muodossa asioista on mahdollisuus muodostaa kokonaisuuksia. Kuten muutkin teoreetikot, myös Valtonen painottaa, että kaikesta saatavilla olevasta muistia tukevasta aineistostaan huolimatta omaelämäkerta on aina tulkinta elämästä ja sellaisenaan sidottu kirjoittamisajankohtaansa. Omaelämäkerta myös Valtonen mukaan paitsi esittelee kirjoittajan tulkintoja omasta elämästään myös kirjoittamishetken tulkintoja menneestä historiallisesta todellisuudesta.

Varhaislapsuuden osalta muistelmat ovat rakentuneet Eevan tekemistä haastatteluista ja muiden henkilöiden muistelmista ja niiden osalta Eeva on itse tehnyt päätöksensä muistojen totuudellisuudesta. Jyrki Pöysä muistuttaa siitä, että muiden henkilöiden käyttäminen muistelemaan omaa henkilöhistoriaa on yhtä arvokasta kuin oma muistaminen.¹⁸ Eeva on

¹⁴ Kosonen 1995, 11.

¹⁵ Kosonen 1995, 55.

¹⁶ Kosonen 1995, 55.

¹⁷ Valtonen 2004, 26.

¹⁸ Pöysä 2015, 24.

käyttänyt oman varhaislapsuutensa tuottamiseen muiden henkilöiden muistikuvia hänestä, koska hän itse ei luonnollisestikaan voi muistaa, millainen hän oli pikkutyttönä. Pöysän mukaan subjektiivinen totuus menneisyydestä on aina sosiaalisesti välittynyt ja siksi myös kiinnostava yleisemmin kuin yhtä ihmistä koskevana tietona. Näin omakohtaiset ja omakohtaisiksi koetut kokemukset kietoutuvat kertomusten välittämään diskursiiviseen todellisuuteen.

Menetelmällisesti ennen kaikkea tärkeä lähtökohta on lähiluku, jota olen käyttänyt lähestyessäni Eeva Ojasen identiteetin muotoutumista hänen lapsuutensa vuosina. Jyrki Pöysä käsittelee kirjassaan *Lähiluvun tieto* kerronnallisten jaksojen suhdetta kokonaisuuteen. Näen sen tarkoittavan lähiluvussa eri lukukertoina esillä olevan teeman vaikutuksia kokonaisuuteen eli Eevan identiteetin muodostumiseen. Pöysän mukaan lähiluku on sovellus hermeneuttisen kehän periaatteesta, jossa kokonaisuutta ja sen osia tarkastellaan suhteessa toisiinsa. Tutkin lähiluvun avulla Eevan lapsuuteen liittyviä teemoja (suhde kotipiiriin ja kodin ulkopuolisiin sosiaalisiin suhteisiin) suhteessa niiden vaikutukseen identiteetin muodostumisessa hänen itsensä kertomana ottaen kuitenkin huomioon sen, että yhtäältä hän itse ei kykene tavoittamaan menneisyyden kokemustaan ja toisaalta myöskään lukija ei voi hänen muistelemisestaan tavoittaa hänen kokemustaan. Pöysä varoittaa myös lukijaa tekemästä omia tulkintoja siellä, missä niille ei ole perustetta, empiiristä näyttöä.¹⁹ Lähiluvun avulla käyn läpi tutkimukseni teemoja ja seuraan myös Eevan menneisyyden, nykyisyyden ja tulevaisuuden muistamista Paul John Eakinin artikkelin mukaisesti. Eakinin mukaan nykyisyys on menneisyyden muodostama kokemus ja tulevaisuus menneisyyden kaiku.²⁰

Menetelmällisesti tutkimus seuraa myös kokemushistoriallisen tutkimuksen ajatuksia. Kokemusten historia peilaa menneisyyttämme ja osin viitoittaa tietä tulevaan. Kokemukset seuraavat elämäämme syntymästä alkaen ja vahvistuvat uusien samankaltaisten tapahtumien myötä ja toisaalta laajentavat maailmaamme sellaisten kokemusten myötä, joita ei siihen aikaisemmin ole kuulunut. Kasvuympäristömme ja ihmissuhteemme muokkaavat kokemusten kautta sosiaaliset kykymme ja aatemaailmamme jo lapsuudessa ja varhaisnuoruudessa. Toistuessaan ja laajentuessaan ne vahvistavat identiteettiämme. Ville Kivimäen mukaan avain- ja käännekokemukset voivat pysähdyttää kyseenalaistamaan edellisten kokemusten perustan tai antamaan uuden merkityksen aikaisemmille kokemuksille. Traumaattiset

¹⁹ Pöysä 2015, 41.

²⁰ Eakin 2005, 8.

kokemukset saattavat jopa murtaa jo muodostuneen minän ja identiteetin.²¹ Myös Heli Valtonen toteaa lapsuuden ja nuoruuden merkittävimpien vaiheiden aikana rakentuvan pohjan, jolle myöhempi elämä ja valinnat perustuvat.²² Tutkielmassani Eeva Ojasen kokemukset ovat lapsen kokemuksia, jotka ovat osittain hänen omaa kasvuhistoriaansa ja toisaalta osa Suomen historiaa, joka on vaikuttanut jokaisen tuon ajan ihmisen kokemusmaailmaan.

Eeva Ojasen kuvaukset varhaislapsuudestaan ja lapsuudestaan saavat rikasta aineistoa sekä hänen omaansa että yleiseen lapsuuden historian tutkimukseen 1920-luvun lopulta ja 1930-luvulta. Eevan kasvuympäristö, kokemukset ja tunteet ovat ensivuosilta pitkälti muun perheen hänelle kertomia muistoja, mutta ilmeisesti siinä määrin totuudellisia, että hän on ne omaksi tarinakseen vuosikymmeniä myöhemmin hyväksynyt. Aineistoni perustuu Eeva Ojasen muistelmiin omasta lapsuudestaan, ei hänen lapsuutensa lähdeaineistoon, jota minulla ei ole ollut mahdollista saada käsiini. Varhaislapsuudesta ei luonnollisesti Eevan omaa kirjallista aineistoa voi ollakaan, vain esineistöä ja mahdollisesti valokuvia. Hänen kirjoitustaitonsa kehittyi noin viisivuotiaasta lähtien, jolloin hän myös alkoi itse muistaa kokemuksiaan. Siihen asti muistot ovat muiden, lähinnä sisarusten kertomia, mutta ne ovat hänen muistelmissaan nostaneet esiin pohdintoja hänen suhteestaan vanhempiinsa. Eeva on käyttänyt apunaan runsaasti yleistä historiaa ja isänsä kirjoittamia lehtikirjoituksia muodostamaan oman lapsuutensa kuvaa. Lapsuuden leikit, sosiaaliset suhteet ja niiden laajeneminen, yhteiskunnallisten olojen muutokset ja kehitys taloudellisten muutosten myötä ovat osa lapsuuden historiaa. Eevan muistelmat ovat osa perheen historiaa, mihin hänen lapsuutensa omalta osaltaan kytkeytyy.

1.5 Aiempi tutkimus

Identiteetin muotoutumisesta 1900-luvun alkupuolen suomalaisessa yhteisössä antaa teoreettista pohjaa Heli Valtosen väitöskirja *Minäkuvat, arvot ja mentaliteetit* vuodelta 2004. Valtonen on tutkinut aiheita perustuen kyselyihin, jotka on kohdistettu 1900-luvun alussa syntyneille naisille. Lähdeaineistona Valtonen on käyttänyt Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran arkistoon sijoitettua toimihenkilöiden elämäkertakirjoituskilpailun vuonna 1987 tuottamaa aineistoa. Hän on valinnut 297 elämäkerran aineistosta ne, joiden kirjoittaja on

²¹ Kivimäki 2019, 10.

²² Valtonen 2004, 103.

tullut aikuiseksi ennen toista maailmansotaa. Hänen tutkimuksensa näkökulmaan valikoitui lopulta kahdeksan tutkittavaa omaelämäkertaa. Toisen lähdeaineiston muodostivat Keski-Suomen Museoon kuuluva Jyväskylää koskeva muistitietoaineisto, jota on kerätty vuodesta 1979 lähtien useamman vuoden aikana. Kaikkiaan aineistoa syntyi 18 naisen kirjoituksista.²³ Hän on keskittänyt tutkimuksensa erityisesti mikro- ja aatehistoriallisiin näkökulmiin, joista kokemushistorian lisäksi tulen sivuamaan aatehistoriaa osana perheen historiaa.

Minäkuva ja identiteetti ovat keskeisiä käsitteitä Valtosen työssä. Hän on tehnyt synteisiä tutkittujen tekstien perusteella tutkittavien lapsuuden kokemuksista omissa ympäristöissään, kotien arvomaailmojen vaikutuksista mentaliteettien ja identiteettien kehityksiin, ihanteista, uskonnollisuudesta, kasvatuksesta. Ulkoinen ympäristö, kaverit vertaisryhmänä, koulu, opettajat ovat luoneet omaa pohjaansa yksilöiden käsityksiin periaatteista sosiaalisten ympäristöjen säännöistä ja niiden noudattamisista. Sosiaalishistorian vaihtelut, lama, pula-aika, sodat ovat olleet avainkokemuksia ja muokanneet yksilöiden identiteettejä. Valtosen ensisijainen tutkimuksen kohde on merkitysten tuottaminen, joka ilmenee samoina teemoina tutkittavien henkilöiden omaelämäkertoissa ja muistelmissa.²⁴ Valtosen tutkimus antaa pohjaa osalle oman työni keskeisistä avainkäsitteistä. Se välittää ajan yleisiä arvoja ja mentaliteetteja tukemaan ja ohjaamaan omaa tutkimustani, jossa keskityn erityisesti Eeva Ojasen lähestymiseen oman itsensä tuottamiseen lapsuutensa ja varhaisnuoruutensa konteksteissa. Valtosen tutkimuksen naiset ovat 1930-luvulla jo vähän vanhempia kuin Eeva, ja Eevan kasvuympäristö antaa oman erityisen leimansa hänen muisteluilleen. Retrospektiivinen omaelämäkerrallinen lähestymistapa identiteetin rakentamiseen hänen elämäntodellisuutensa kautta on erityinen tutkimiseni kohde. Heli Valtosen useiden henkilöiden minuuden muodostumiseen kohdistuvan kyselytutkimuksen sijaan oma tutkimukseni perustuu yhden henkilön, Eeva Ojasen omiin muistelmiin, jotka hän on koonnut retrospektiivisesti muodostaen omaelämäkerrallisen kuvan itsestään ja omasta ympäristöstään. Omaelämäkerralliselle kirjoitukselle ominaisesti hän luo itseään uudelleen, pyrkii löytämään itsensä kirjoittamansa uuden historian avulla.²⁵

Valtosen väitöskirja tarjoaa aiheita Eevan lapsuuden ja nuoruuden konteksteihin ja niiden avulla rakentuneeseen identiteettiin. Näitä sisältöjä on sovellettavissa Eevan elämään hänen

²³ Valtonen 2004, 31.

²⁴ Valtonen 2004, 23.

²⁵ Kosonen 1995, 40.

tuottamiinsa representaatioihin. Teksteistä haen hänen omia vuosikymmeniä myöhemmin löytämiään näkökantoja, jo eläkkeelle siirtyneenä teologina, opettajana ja professorina. Eeva rakentaa elämäänsä uudelleen tekstiensä kautta, mutta nojaa vahvasti haastatteluihinsa ja aikalaismuistiinpanoihinsa. Philippe Lejeunen omaeläkerrallinen sopimus sisältää idean kirjoittajaminän ja tekstin sisältämän minän samuudesta.²⁶ Onko Eevan oma käsitys identiteetistään samansuuntainen vai ehkä ristiriitainen lapsuutensa ja nuoruutensa muistiinpanoihin nähden? Onko jotain, mitä hän jättää kertomatta? Mitä ja miksi? Heli Valtonen nostaa esiin tutkijan oman suhteen lukemaansa tekstiin. Tulkinnoissaan kertojan tarinaa hän konstruoi siitä aina omansa. Valta, joka hänellä on tulkittavanaan olevaan tekstiin, on velvoittava ja siihen tulee tuntee suurta kunnioitusta. Tunnistan oman mahdollisuuteni vallankäyttöön valinnoissa, joita teen ryhtyessäni tutkimaan aineistoista tiettyjä, omasta mielestäni tärkeitä Eeva Ojasen identiteettiin lapsuudessa vaikuttaneita tekijöitä.

”Ennen kaikkea omaelämäkerrat tyydyttävät ihmisille luontaista uteliaisuutta sitä kohtaan, miten toiset ihmiset elävät, ajattelevat ja tuntevat. On kiehtovaa astua toisen yksityiseen elämään tietäen, että kyseessä on todellinen ihminen ja todellinen elämä.”²⁷

²⁶ Valtonen 2004, 28

²⁷ Bauman 2000, 342.

2 Varhaislapsuus – kotipiiri ja perhe lapsen identiteetti-ikkunan kehyksenä

Ensimmäisessä käsittelyluvussa käsittelemme niitä tekijöitä, jotka olivat merkityksellisiä Eeva Ojasen identiteetin muodostukselle hänen syntymästään kansakoulun alkuun, vanhempia, sisaruksia, lähiympäristön tärkeitä ihmisiä, asioita ja elinympäristöä. Eevan kasvuympäristö oli hänen kehityksensä avaintekijöitä jo ennen hänen syntymäänsä ja hänen elämänsä alkutaipaleelta lähtien. Isälle Otto Ojaselle oman kotitalon Yli-Jussilan ostaminen Tammelan Portaasta ja sille perustalle elämän luominen ja perheen perustaminen lähiseudulta löytyneen Iida-vaimon kanssa muodostivat Eevalle sen tilan, jossa hän syntyi ja kasvoi ensimmäiset vuotensa. Tammelasta ja Yli-Jussilasta tuli Eevan henkinen koti koko elämän ajaksi ja Tammelaan hän palasi viettämään eläkepäiviään. Kun hänen Tyyne-sisarensa aikanaan miehensä kanssa ryhtyi Yli-Jussilaan tilallisiksi, hän piti yhteyttä heihin ja heidän jälkeläisiinsä läpi koko elämänsä. Vanhemmat ja ennen häntä syntyneet kuusi sisarusta olivat hänen sosiaalisen kehittymisensä avaintekijät. Sisaruksista Paavo kuoli kolmivuotiaana vuonna 1918, selvästi ennen Eevan syntymää, mutta jätti murheen jäljet erityisesti vanhempiin ja isoveljeen, parhaaseen leikkikaveriin Toivoon. Lapsen kuolema on aina perheelle traumaattinen kokemus.

Tiina Silvasti viittaa Alasdair MacInturyn ja Guy A.M. Widdershovenin käsitteeseen ”merkitykselliset toiset”, jotka huolehtivat yksilön sosiaalistamisesta. Heitä objektiiviseen yhteiskuntarakenteeseen ja objektiiviseen sosiaaliseen maailmaan syntyvä lapsi ei voi valita. He muokkaavat ja muuttavat hänen maailmaansa valitsemalla siitä elementtejä oman elämäkokemuksensa ja yhteiskunnallisen asemansa määrittämällä tavalla. Siten nuo ”merkitykselliset toiset” sitovat lapsen identiteetin historialliseen kontekstiinsa ja vuorovaikutukseensa.²⁸ Eevan elämässä ”merkityksellisiä toisia” olivat vanhemmat, sisarukset ja ne lähisukuun kuuluneet henkilöt, jotka kiinteästi liittyivät perheen elämään, kuten isän veli Juha ja äidin sisar Tyyne, jotka vierailivat Yli-Jussilassa useammin tai pitemmän aikaa.

Tapahtumat 1900-luvun alun yhteiskunnassa löivät leimansa jokaisen talon ja torpan arkeen, niin myös Yli-Jussilan. Ilot ja surut, syntymät ja kuolemat jättivät kuhunkin perheenjäsenen

²⁸ Silvasti 2001, 57.

omanlaatuisensa jäljet. Yhteisöllinen vuorovaikutus perheen kesken ja pihapiiri tilana loivat Eevan identiteetin kivijalan. Riitta Laitisen mukaan ihmiset järjestävät itseänsä ja maailmaansa tilallisesti. Ihmisten ja heidän ympäristönsä väliset suhteet määrittyvät tilallisen rakentumisen tai rakentamisen kautta. Kaikki ihmisten tai asioiden kohtaaminen tapahtuu jossain tilassa tai paikassa, mikä on maailmassa olemisemme tapa. Laitinen viittaa filosofi Jeff Malpasin ajatukseen, että paikka voidaan nähdä rakenteena, jossa kokemus on mahdollinen.²⁹ Eevalle lapsuuden pihapiiri oli ensimmäisten vuosien kokemusmaailman tila ja paikka.

Koska Eevalla ei ole omia selkeitä muistoja ensimmäisistä vuosistaan, hän kirjoissaan kontekstualisoi itsensä saatavilla olleitten tietojen perusteella siihen historialliseen ympäristöön, johon hän syntyi. Siinä ympäristössä hän myös varttui ja hänen identiteettinsä alkoi muodostua. Hän kertoo itse, että ensimmäisen kesän muistoja ei hänellä ole, mutta korostaa kasvuympäristön merkitystä ja että hän liittyi ”pikkuhiljaa, lähes huomaamatta perinteisiin, jotka ohjasivat elämänmenoa”.³⁰ Eeva on muistelmissaan eläkkeelle jäätyään koonnut lapsuuden ajan elämäänsä useampaan samanaikaiseen teokseen, joissa hän muistaa perheensä elämää sen osana. Muistot on käsitelty monipuolisesti ja tutkijan tarkkuudella tuoden sekä perheen että ajan historiaa näkyviin kertomuksissa. Tekstiä on runsaasti ja se tarjoaa paljon mahdollisuuksia eri historiallisten tapahtumien ja kehityksen sekä toisaalta yksittäisten perheen tapojen tarkasteluun nostamisteen. Olen lukenut teoksia ristiin ja valinnut monesti yksityiskohtaisistakin ja toistaen kerrotuista tarinoista ne, jotka erityisesti liittyvät hänen oman identiteettinsä muotoutumiseen, 1920-luvun laman keskellä syntyneenä perheen nuorimpana. Kiinnitän huomiota myös siihen, miten mahdollisesti käy toteen se, että teoreetikkojen mukaan omaelämäkerturi pyrkii rekonstruoimaan elämäänsä ja identiteettiään uudelleen, vuosikymmenten jälkeen. Myös ajasta ennen syntymäänsä Eeva kertoo suvun, ympäristön ja perheen muodostumisen taustoja ja niistä olen nostanut Eevan omaan elämään vaikuttaneita piirteitä. Erityisesti perhettä läheisesti koskettaneista ja pitkävaikutteisista dramaattisista tapahtumista löytyy Eevan eri kirjoista useampia, toisiaan täydentäviä perheen sisäisiä muistoja.

²⁹ Laitinen 2004, 129.

³⁰ Ojanen 2004, 18.

2.1 Koti, isä ja äiti

Eevan synnyinkoti Yli-Jussilan talo Tammelan pitäjän Portaan kylän Huuvalan kyläyhteisössä oli hänen isänsä Otto Ojasen huutokaupassa vuonna 1911 ostama kahden asuinrakennuksen kokonaisuus. Edellinen omistaja oli kuollut puukkotappelun seurauksena, mikä oli pakottanut taloudelliseen ahdinkoon joutuneen lesken viisine lapsineen huutokauppaamaan kotinsa. Rakennuksista vanhempi, ylätaloksi kutsuttu, väriltään harmaa, oli alkujaan pakaritupana toiminut savupirtti ja kamari, johon oli 1800-luvulla rakennettu laajennusosana tupa. Ylätalossa syntyi myös Eeva Ojanen. Uudempi, tuolloin vielä maalaamaton päärakennus (alarakennus) oli valmistunut 1900-luvun alussa. Talon avarasta eteisestä kuljettiin porstuan kautta oikealle keittiöön ja sen viereiseen makuukamariin, vasemmalle kulmakamariin ja takakamariin sekä porstuasta suoraan mentäessä saliin. Uudempi rakennus luovutettiin viideksi vuodeksi kaupantekohetkestä lähtien edellisen omistajan leskelle ja hänen lapsilleen sekä isoäidille ja tämän alaikäiselle tyttärelle ja se jäi Otto ja Iida Ojaselle lesken perheineen siitä muutettua pois. Sitten Ojasen perheellä oli tapana asua talvet uudemmassa rakennuksessa ja kesän tullen muuttaa vanhempaan rakennukseen ja vain yöpyä uudemmassa. Vanhassa rakennuksessa sijaitsi myös perheen muonituksen kannalta tärkeä leivinuuni.

Eeva Ojanen kertoo vanhempiensa maanviljelijä Otto Ojasen ja vaimonsa, maanviljelijän tyttären Iidan, os. Hemilän muuttaneen häidensä jälkeen Tammelaan vuonna 1912. Häitä vietettiin 7.10.1912 ja Iida muutti uuteen kotiinsa ennen talven tuloa ”maata viljelevän väestön tavan mukaan, mikkelin päivän jälkeen, kun vuoden sato oli korjattu”.³¹

³¹ Ojanen 2012, 8.

Kuva 1. *Yli-Jussilan vanhempi ja uudempi rakennus. Uudempi rakennus on myöhemmin maalattu ja siihen on rakennettu laajennusosa.* Kuva Toivo Ojanen?

Eevan isä Otto Fredrik Ojanen (1879–1950) oli Urjalan Tuorettenenän, sittemmin Tuorreen talosta lähtöisin olleen Matias Maurits Juhonpoika Tolvan, vuodesta 1906 Ojasen, seitsenhenkisen jälkeläissarjan toiseksi vanhin, syntynyt Urjalassa 1879. Nimenmuutos Tolvasta Ojaseksi kertoo 1900-luvun alun innostuksesta muuttaa sukunimet suomalaisiksi. Tolva (tolv) katsottiin vieraskieliseksi (Eevan ilmaus) nimeksi. Tarve ottaa käyttöön suomalainen luontoon viittaava nimi Ojanen, diminutiivimuoto sanasta oja, syntyi ensimmäiseksi Oton isän veljen, äitini isoisän Kaarle Tolvan, sittemmin Ojasen mielessä. Kaarle Ojanen myös halusi osoittaa, ostaessaan Nummelta Pakkalan tilan (äitini synnyinkodin), ettei sukunimeä tarvitse vaihtaa ryhdyttyä tilan omistajaksi. Otto seurasi hänen esimerkkiään ostaessaan Yli-Jussilan tilan.

Eeva kertoo kirjassaan ”*Iida ja Otto Ojanen*” isänsä olleen nuoresta pojasta lähtien aktiivinen osallistuja ja nuorisoseuralainen jo Urjalassa.³² Hän osallistui maamiesseuran, raittiusseuran ja vapaapalokunnan toimintaan. Eevan mukaan isä oli lahjakas nuorukainen, joka halusi käyttää

³² Ojanen 2012, 13.

isänmaallisen intonsa ja kielellisen lahjakkuutensa yhteiseksi hyväksi. Erityisesti kynä pysyi hänen kädessään ja hän kirjoitti ajankohtaisista aiheista välillä kolmeenkin sanomalehteen. Vähitellen hänestä tuli arvostettu varsinkin maatalouteen liittyvien artikkelien kirjoittaja jopa pääkirjoituspalstoillakin. Otto Ojanen on kirjoittanut muistelmissaan joutuneensa Urjalan nuorisoseuran esimiehenä pitämään kymmeniä esitelmiä ja puheita. Hän ihmetteli itsekin muistelmissaan, miten hänestä ”parissa kolmessa vuodessa vähäpätöisestä pikku-uutisten kyhääjästä kehittyi suurten ja vaativien pääkirjoitusten ja artikkelien kirjoittaja”.³³ Urjalan maamiesseuran sihteerinä ollessaan hän seurasi sanoma- ja aikakauslehdistä maatalouden kehitystä kyetäkseen toimimaan seuran edustajana valtakunnallisissa kokouksissa ja näyttelyissä. Kouluja hän kävi kansakoulun lisäksi Päivölän yksivuotisen maamieskoulun Sääksmäellä saadakseen riittävät ajan maatalousalan perustiedot. Eevalle isän aktiivisuus oli tärkeää, sillä hän ymmärsi saaneensa itse juuri isän perintönä omat kykynsä kirjoittamiseen. Hän tutki perin pohjin isän julkaisut muistelmateoksiaan varten.

Maamieskoulussa syntyi ja kypsyi ajatus oman tilan omistamisesta erityisesti siitä syystä, että Ottoa harmittivat isänsä vanhanaikaiset tilanhoitomenetelmät ja mielessä paloi halu tehdä itse ja kokeilla maailmalta kantautuneita uusia viljelylajeja ja menetelmiä. Huomioni kiinnittyi siihen, että uuden tiedon levittäjänä tunnettu vuonna 1840 perustettu Tammelan Mustialan maanviljelyskoulu sijaitsi aivan Oton naapurustossa.³⁴ Maanviljelyskoulut jakoivat tietoa 1800-luvun jälkipuoliskolta aluksi lähinnä suurviljelyn tarpeisiin kartanoille ja myöhemmin myös maanviljelysseurojen neuvojille. Talollisten poikien koulutukseen oman tilan hoitoon alettiin järjestää lyhytaikaisempaa koulutusta maamieskouluissa 1890-luvulta lähtien.³⁵

Tolvan talon jäädessä muille veljille tuossa vaiheessa vielä naimaton Otto etsiskeli itselleen sopivaa tilaa ja huomasi sanomalehdestä uutisen murhatusta Yli-Jussilan isännästä Antonista. Tiedustelujen jälkeen hän ryhtyi ostopuuhin Yli-Jussilan tilasta ja osti sen Tammelan Portaana Huuvalasta 11.12.1911. Tilan kokonaispinta-ala oli 111,66 ha, josta viljelymaata 16,38 ha. Varhain keväällä hän Juha-veljensä avustamana muutti uuteen kotiinsa. Tolvalta perityt eläimet kuljetettiin Yli-Jussilaan keväämmällä ruohon alettua viheriöidä. Jo 6.6.1912 kynämies Otto Ojanen kirjoitti ensimmäisen *Kirje Tammelan Portaasta* -julkaisunsa Aamulehdessä ja kertoi kylän menneisyydestä ja nykyisyydestä ja arvioi sen

³³ Ojanen 2012, 13.

³⁴ Mustialan historiasta tietoja <https://www.mustialankartano.fi>.

³⁵ Niemelä 2008, 111.

henkistaloudellista tilaa.

1900-luvun vaihteen yhteiskunnalliset olot suosivat uusien tilojen hankkimista ja vahvistamista tilattoman väestön kasvun estämiseksi. Maatilojen yleensä jäädessä vanhimmalle perilliselle seuraavat joutuivat liittymään tilattomien koko ajan laajenevaan joukkoon.³⁶ Heille alettiin tarjota uusia maatiloja, mutta Otto Ojasen ratkaisu oli ostaa isännättömäksi jäänyt Yli-Jussilan tila. Pertti Haapalan ja Jarmo Peltolan mukaan tilojen lisäämisen huono puoli oli siinä, että yhteiskunta ei päässyt kehittymään kohti kaupungistumista ja teollistumista eli elinkeinorakenteen ja taloudellisen modernisaation hidastumista.³⁷ Otto Ojanen tutki ja kokeili kuitenkin maanviljelyselinkeinon uudistumistyönä erilaisia ratkaisuja viljojen kasvun kehittämiseksi ja soveltuvuutta sekä leipäviljaksi että rehuksi karjan ja maidontuotannon vahvistamiseksi. Maanviljely oli puoli vuosisataa eteenpäinkin jatkuvana valtaelinkeinona.

Kun oli tullut hankituksi oma tila ja koti, tarvittiin rinnalle vielä puoliso. Otto Ojanen on muistelmissaan kirjoittanut: *”Mutta kodilta puuttui vielä tärkein, puuttui hyvä henki, emäntä. Jumala säätää kaikki hyvin päin, kun häneen luottaa. Kevään ja kesän kuluessa vanhan ja uuden kodin välillä Jumala johdatti tielleni tytön, joka uskalsi rakastamansa nuorukaisen mukaan pienen, huonossa kunnossa olevan talon emännäksi.”*³⁸

Päivölän maamieskoulun aikana Otto tutustui opiston yhteisissä illanvietoissa samaan aikaan kansanopiston puolella opiskelleeseen Hilma Hemilään, tulevan nuorikon, myös Sääksmäellä kansanopiston vuonna 1903 käyneen Iidan (1884–1973) kuusi vuotta nuorempaan sisareen. Eeva arvelee Oton poikenneen Hilman luona silloin tällöin kotimatallaan Urjalasta Tammelaan. ”Katse kiinnittyikin Iidaan, joka tottuneesti hääri arkisissa askareissaan ja kutsui vieraan ruoka- ja kahvipöytään. Oman talon omistaja, hillitty ja viisas nuorukainen herätti Iidan kiintymyksen alusta lähtien”, kirjoittaa Eeva vanhempiensa tutustumisesta.³⁹ Otto näki Iidassa etsimänsä ”hyvän hengen” ja kihlasi hänet Iidan isän suostumuksella morsiamekseen keväällä 1912. Iidan äiti oli kuollut vuonna 1904. Häitä vietettiin sadonkorjuun jälkeen ja Iida muutti ennen talven tuloa Yli-Jussilaan 40 kilometrin matkan mukanaan myötäjaisensä,

³⁶ Haapala & Peltola 2018, 175.

³⁷ Haapala & Peltola 2018, 175.

³⁸ Ojanen 2012, 16.

³⁹ Ojanen 2012, 19.

lehmiä, vasikoita ja muita eläimiä sekä hevonen, joka kärryissä veti kappioita, kalusteita ja lahjaksi saatuja tavaroita.

Huuvataan tultua nuorella emännällä oli paljon uutta oppimista ja runsaasti työtä kodin ja tilan hoidossa miehensä rinnalla. ”Äiti oli rohkea, vielä rohkeampi kuin isä. Ensin oli tila saatettava asuttavaan kuntoon, niin viihtyisäksi kuin mahdollista ränsistyneessä talossa. Kaikki oli uudesta aloitettava”, Eeva kirjoittaa.⁴⁰ Äiti kierteli huutokaupoissa hankkimassa kaikkein tarpeellisimmat huonekalut ja välttämättömät tarvikkeet. Rahaa ei ollut paljon, säästää piti. Ruokatavara saatiin kaikki omasta kodista, elettiin omavaraistaloudessa.

Eevan kuvauksista selviää, että Oton ja Iidan avioliitto oli alusta lähtien vähintäänkin kiintymykseen perustuva ja että Otto sai puolisoonsa ahkeran emännän huolehtimaan talon naisten töistä. Eevan mukaan kylällä jo kohta huomattiin, että nuori emäntä oli isännän tapaan vieraanvarainen, kansanomainen ja vaikeuksia ymmärtävä ja että nuorella parilla oli koulutustakin takanaan. Rob Boddicen mukaan tunteet muuttuvat yhteiskunnan muuttuessa. 1800-luvun alun muutokset perheiden sisäisessä hierarkiassa äidin roolin kasvaessa selkeästi aikaisempaa määräävämpään asemaan myös vanhempien keskinäiset tunteidenosoitukset muuttuivat. Alettiin puhua rakkausavioliitoista. Boddice määrittelee nykyaikaisen käsityksen rakkaudesta: siihen kuuluu kaksi ihmistä, jotka pitävät itseään yksilöinä ja ovat mieltyneet ja ”viehättyneet” toisiinsa.⁴¹

Vanhemmat ryhtyivät yhdessä kunnostamaan rakennuksia ja hoitamaan ja raivaamaan tilaansa. He toteuttivat vielä 1920-luvulla tyypillistä ydinperheideologiaa, joka ”sisälsi ajatuksen kumppanuuteen ja jaettuun vastuuseen perustuvasta kasvatuksesta ja kodin rakentamisesta”.⁴² Yhteinen tekeminen korostuu useissa Eevan teksteissä, kuitenkin selvästi jakautuen miesten ja naisten töihin. Miehisestä vallankäytöstä vaimoa kohtaan ei Eeva teksteissään indikoi. Isän ja äidin keskinäinen tunne kuvastuu myöhemmin Eevan toteavana käsityksenä syntymänsä ajasta: ”Synnyin 12.7.1927 ja koin turvallisuutta. Minulla oli koti, isä, äiti, veljet ja sisaret.”⁴³ Kodin antama turvallisuudentunne on ollut perustana Eevan identiteetin muodostukselle syntymästä lähtien.

⁴⁰ Ojanen 2012, 19.

⁴¹ Boddice 2022, 109.

⁴² Malinen & Eilola & Frigren 2021, 130.

⁴³ Ojanen 2012, 32.

Avioliiton alun kunnostus- ja raivaustöiden aikana Otto jätti kirjoitustyöt syrjään ja keskittyi perheeseensä ja tiluksiinsa. Maamiesseuran toiminnassa hän kuitenkin jatkoi edelleen aktiivisesti. Seuran kautta oli mahdollisuus saada tietoa maailmalta tulleista alan uusista tuulista, suosituksista, ohjeista ja säännöksistä. Hän toimi myös puuhamiehenä Portaan uuden oman meijerin rakentamishankkeessa.

Muutettuaan Yli-Jussilaan Otto oli innoissaan omien peltojen raivaamisesta hyötykäyttöön, mutta nopeasti kiinnostus suuntautui erityisesti erilaisiin kokeiluihin viljanviljelyn piirissä. Hän kokeili onnistuneesti apulantojen käytön vaikutusta heinän ja karjan rehuksi tarkoitettujen juurikasvien kasvuun. Muutaman vuoden tauon jälkeen hän alkoi jälleen lehtimiehen työt ja Forssan Sanomista tuli hänen vakituinen kanavansa viestittää kokeilujensa tuloksista ja muistakin maatalouteen liittyvistä asioista lehden lakkauttamiseen asti 1918 ja sen alettua uudelleen ilmestyä 1921 ja lisäksi Aamulehteen. Suurperheelliselle Otto Ojaselle lehtiin kirjoittaminen toi toivottua rahaa perheen kuluihin. Eeva arvelee, että Oton tarpeet nostaa oman karjan tuottoa saattoi liittyä myöhemmin hänen omaan syntymäänsä ja uuden suun tuloon ruokapöytään, toisaalta tulevaisuudessa yhden uuden työntekijän lisäykseen.⁴⁴ Eevan arvostus työteliästä ja uuteen pyrkivää isäänsä kohtaan korostuu selkeästi muistelmissa erityisesti isän voimien parhaina vuosina.

Vanhempien yhteisen elämän alkuvaiheiden ehkä raskain kokemus liittyi vuoden 1918 vaiheisiin ja vaikutti koko perheen, myös Eevan ja muiden myöhemmin syntyneiden lasten elämään isä-Oton kuolemaan asti. Tuolloin Otto oli lastensa kanssa pirtissä, kun sisään tunkeutuivat punakaartilaiset ja veivät hänet Portaaseen kuulusteltavaksi mahdollisten aseiden kätkemisestä. Lapsista Toivo oli tuolloin 4,5-vuotias ja Paavo 3-vuotias. Eeva uskoo tapauksen järkyttäneen lapsia syvästi. Mitä Otolle kuulusteluissa tarkkaan ottaen tapahtui, sitä hän ei ole kertonut, mutta Eevan mukaan hän ei koskaan sen jälkeen ottanut paitaa päältään edes kesäkuumalla peltotöissä. Pistinten jäljet rinnassa kertoivat tapahtuneesta. Kokemukset uhkailujen, pistinten ja kuoleman edessä eivät lähteneet hänen mielestään koskaan. Otto uskoi Iidan rukousten pelastaneen hänen henkensä. Konkreettisesti Portaan Talosen kievarin isäntä sattui kuulustelupaikalle ja onnistui vapauttamaan hänet viime hetkellä.⁴⁵

⁴⁴ Ojanen 2012, 16.

⁴⁵ Ojanen 2012, 25.

Toisaalla, aikaisemmassa teoksessaan ”Kotimme on Huuvalassa” Eeva kertoo tarkempia yksityiskohtia tapahtumasta. Kuulusteluun oli johtanut mahdollisesti naapureilta tullut ilmianto, että Oton omistuksessa olisi ollut kätkössä ase tai aseita. Eevan muistelman mukaan Otto oli todellisessa vaarassa menettää henkensä punakaartilaisen teloitusryhmän edessä, kun kievarin isäntä sattui paikalle. Trauma tapahtuneesta oli syvä: ”Jälkivaikutuksena tapahtuneesta isän käyttäytymistä leimasi, vanhemmiten paheten, ilmeinen hermoston heikkous. Kun hän järkyttyi, kun odottamatonta tapahtui, hän vapisi kauttaaltaan.”⁴⁶ Ville Kivimäen mukaan traumaattiset kokemukset voivat murtaa minän ja identiteetin ja siitä on ollut kyse Otto Ojasen kohdalla, viimeistään sen jälkeen, kun vanhin poika Toivo kaatui jatkosodassa.⁴⁷

Tapahtuma järkytti luonnollisesti myös äitiä. Hän kirjoitti kirjeessään Oton sisarelle Marille 2.4.1918:

*”Olemme olleet terveinä kaikin, eikä nyt taas ole ollut mitään erikoisempaa. Minäkin rupeen tointuun taas entiselleen. Minä olin muutaman viikon niin kuin sairas, ei maittanut ruoka eikä tullut yöllä uni, ja kun vähän meni uneen, niin kohta tuli silmiin niitä – niin kuin sen asian tiedät -. Kun ei vaan semmottia kärsimyksiä tulisi, ne tahtovat olla jo ylivoimaisia.”*⁴⁸

Kirje osoittaa, ettei niissä ajan tapahtumista kirjoitettu, vaikkakin sukulaiset selvästi olivat tietoisia Oton vangitsemisesta ja pahoinpitelystä.

Vaikka vuoden 1918 tapahtumat erottelivat Huuvalassakin väen valkoisiin ja punaisiin ja jako oli voimassa edelleen Eevan lapsuuden kodissa, hän teoksessa ”Kotimme on Huuvalassa” useaan otteeseen korostaa, ettei arjen elämässä 1930-luvun lama-ajan niukkuudessa ihmisiä jaoteltu hänen kodissaan aatteiden mukaan vaan kaikki auttoivat kaikkia. Jos kenellä oli auttaa tai antaa vähästään, se annettiin. Tuen antaminen ja auttaminen iskostuivat Eevaan lapsesta lähtien. Eevan halu ja tarve auttaa muita korostui vahvasti keskusteluissamme 20.10.2022 Eino ja Sinikka Laihon kanssa heidän muistellessaan Eevaa, joka on ollut mukana sisarenpoika Einon elämässä alkaen tämän syntymästä Yli-Jussilassa vuonna 1951. Saman vuoden 1918 kesäkuussa kolmivuotias pikku-Paavo sai aivokuumeen ja kuoli sekä vanhempien että isonveljen Toivon raskaaksi suruksi. Paavo oli ollut Toivon paras kaveri.⁴⁹

⁴⁶ Ojanen 1991, 46.

⁴⁷ Kivimäki 2019, 10.

⁴⁸ Ojanen 2012, 25.

⁴⁹ Ojanen 2012, 26.

Lopullisen ratkaisun perheen elämän vakiintumiseen Yli-Jussilassa aiheutti Oton mieltä järkyttänyt tapahtuma vuonna 1921–1922. Tuolloin hänelle sattui paha virhe rukiin viljelyssä, kun syksyllä huonoon ja hallanarkaan maahan kylvetty siemen ei kestänyt talven pakkasia vaan koko ruissato tuhoutui. Tästä virhearviosta ja punakaartilaiskokemuksesta masentuneena hän lähti kotipitäjäänsä Urjalaan katsastamaan uutta viljelystilaa. Tilan pellot olivat parempia, mutta metsät huonompia kuin Huuvalassa ja perhe vastusti ankarasti sieltä lähtöä, joten hän asettui paikoilleen ja ryhtyi vihdoin toden teolla Yli-Jussilan isännäksi. Hän alkoi osallistua osuustoiminnan kehittämiseen, oli mukana osuusmeijerin perustamishankkeessa ja Portaan Osuuskaupan perustajajäseniä. Otto oli Tammelaan muuttaessaan vanhasuomalaisen puolueen riveissä, liittyi maalaisliittoon ja oli perustamassa puolueen Portaan osastoa, mutta vieraantui puolueen linjasta 1930-luvulla. Kodin aatemaailma siirtyi myös Eevan elämään. ”Koti, uskonto ja isänmaa eivät olleet minulle iskusanoja vaan todellisuutta, elämän tukipilareita”, hän kirjoittaa.⁵⁰

Eeva kirjoittaa kokeneensa isänsä etäiseksi ja omiin töihinsä vetäytyneeksi, mutta muistelmat kuitenkin antavat runsaasti tilaa isän tekemisille ja osoittavat kiintymystä ja arvostusta häntä kohtaan. On ilmeistä, että isän kirjoitustyö on ollut perustana itsekin lahjakkaan Eevan omille kirjoittamisen lahjoille, jotka hän aloitti niin pian kuin osasi kirjoittaa.

Äitiänsä Iidaa Eeva kuvaa melko vähän verrattuna isän saamaan tekstimäärään, mutta äidistä saa ahkeran ja velvollisuudentuntoisen emännän kuvan. Eeva kertoo voimakkaan tunneperäisen mielikuvan äidistään syntyneen varhain, äiti kun oli useimmin läsnä ja piti huolen hänen tarpeistaan. Eeva myös nukkui äidin vieressä kehdon käytyä hänelle pieneksi.⁵¹ Äiti ei kuitenkaan puuhailut Eevan kanssa, ei ottanut syliin, ei piirtänyt eikä lukenut hänelle. Eeva kirjoittaa vasta aikuisena ymmärtäneensä äidin kiireisen työntäyteisen päivän, johon ei mahtunut aikaa lasten kanssa puuhailuun.⁵² Eläkeläisen muistot lapsuuden hellyyden puutteesta johtavat tulkintaani, jonka mukaan hän ilmeisesti olisi lapsena kaivannut enemmän äidin hellää läsnäoloa ja muidenkin perheenjäsenten myötätuntoa. Nykynäkemyksen mukaan vanhempien syli ja hellyyden osoitukset ovat perustavaa laatua olevia tekijöitä lapsen itsetunnon kehittäjinä. Ilana Aalto viittaa psykoterapeutti Maaret Kallion vaatimukseen lapsen tunteisiin reagoivista saatavilla olevista vanhemmista. Ilman heitä lapsi jää vaille

⁵⁰ Ojanen 2004, 10.

⁵¹ Ojanen 2004, 20.

⁵² Ojanen 2004, 51.

emotionaalisia tunteita ja sosiaalisia taitoja.⁵³ On mahdotonta arvioida pelkästään esille tuotuina kokemuksina, kuinka suurta vaikutusta noilla hylätyksi tulemisen tunteilla on ollut Eevan identiteettiin, mutta muistelut vuosikymmenten jälkeen viittaavat niiden tärkeyteen.

Isää ja äitiä kunnioitettiin ja heitä teititeltiin. Heitä kutsuttiin isäksi ja äidiksi, jos eivät olleet läsnä. ”Mihin tei menette?” Eeva kysyi äidiltään tämän valmistautuessa kauppareissulle.⁵⁴ Äidin valmistautumista Eeva kutsuu ”säälimiseksi”. Seremoniaan kuului kasvojen, kaulan ja käsivarsien pesu sekä pukeutuminen parempaan leninkiin. Termin alkuperä on minulle vieras, ehkä kyseessä saattaisi olla säädylliseen kuntoon itsensä laittaminen. Vanhemmat opettivat lapsilleen hillittyä ja hyvää käytöstä. Pöydässä eivät lapset puhuneet, varsinkaan, jos oli vieraita paikalla. Ääntä ei korotettu, se ei ollut sopivaa. Eevan mukaan ”kodin ilmapiiriä hallitsi rehellisyys, raittius, hyvien tapojen ja pyhän kunnioitus”.⁵⁵

2.2. Kaksi poikaa, isot likat ja pikkulikat

Lapset perheeseen syntyivät parin vuoden välein, esikoinen Toivo 1913, Paavo, joka kuoli 3-vuotiaana, syntyi 1915, Eino 1916 ja tyttäret Helvi 1919, Tyyne 1921 ja Aune 1924. Kun Eeva syntyi 1927, hänen äitinsä oli 43-vuotias ja isä 48-vuotias. Sisaruksista vanhin Toivo oli 14-vuotias, voimakasrakenteinen ja urheilullinen, kansakoulun käytyään jatkokurssilainen. Vuonna 1921 voimaan tulleen oppivelvollisuuslain mukaan oppivelvollisuus alkoi syyslukukauden alusta sinä kalenterivuonna, jona lapsi täytti seitsemän vuotta ja päättyi sen vuoden kevätlukukauden lopussa, jona hän täytti 13 vuotta. Sen jälkeen hän oli velvollinen ottamaan osaa jatko-opetukseen kahden seuraavan vuoden ajan, mikäli ei muuten suorittanut vastaavia oppimääriä eli mennyt oppikouluun.⁵⁶ Eino oli 13-vuotias, Toivoa hintelämpi, kävi kansakoulua ja harrasti myös urheilua. Kahdeksanvuotias Helvi oli alakoululainen ja jo tottunut auttamaan äitiä monissa töissä. Kuusivuotiaalle Tyynelle lankesi tärkeä tehtävä nuorempien sisarusten kaitsijana. Häntä avustanut Aune oli kolmevuotias.

Kuumana kesäisenä tiistaiaamuna 12.7.1927 syntyi ”pulska tyttö”, perheen neljäs tytär, samalla perheen kuopus.⁵⁷ Heinänteko oli kiivaimmillaan ja Helvi-sisko lähti juoksujalkaa hakemaan isää Järvenkurkusta, kauempana olleelta pellolta. Isä riensi hevosella Portaaseen

⁵³ Aalto 2021, 326.

⁵⁴ Ojanen 2004, 68

⁵⁵ Ojanen 2004, 68.

⁵⁶ Tuomaala 2004, 72.

⁵⁷ Ojanen 2009, 65.

hakemaan kättilöä ja pian lapsi olikin maailmassa. Heinäkorjuukiireiden keskellä pidettiin ristiäiset heinäkuun 31. päivänä, sylikummeina äidin sisar puolisonsa kanssa ja muina kummeina sisarentytär, äidin toinen sisar, isän veli ja tämän vaimo. Kasteessa lapsi sai nimen Eeva Helena. Eeva oli tuohon aikaan yleinen nimi ja lisäksi Eeva Ojasen mukaan paikkakunnalla oli tapana antaa tuo nimi perheen viimeiseksi katsotulle tyttärelle ja vanhemmat olivat päättäneet, että hän oli lapsikatraan viimeinen. Tuohon aikaan tosin lapsiluku ei vielä ollut aina omasta päätöksestä kiinni. Ehkäisymenetelmät paranivat vasta 1900-luvun puolivälin jälkeen. Ristiäiset pidettiin almanakan mukaan Helenan päivänä, Siitä toinen nimi.

Eeva alkaa muodostaa jo äitinsä raskaudesta alkaen omaa identiteettiään retrospektiivisesti teoksessaan yli 60 vuotta myöhemmin olettaen, että äidin raskaus oli yllätys koko perheelle ja että tyttären sijaan odotettiin nyt poikaa kuolleen Paavon tilalle. Uusi suu lisää tiesi lama-aikana lisätarvetta ruuan ja vaatteiden hankinnassa, mutta toisaalta myöhemmin lisäystä työvoimaan tilan töissä, vaikka syntyikin tyttö. Pojasta olisi kuitenkin hänen käsityksensä mukaan ollut enemmän hyötyä tilan vuotuisissa askareissa. Eeva kylläkin selkeästi mainitsee, ettei tällaista kukaan ollut ääneen sanonut, mistä lienee kyseinen vähättelevä ja itseään syyllistävä ajatuskuvio saanut alkunsa? Kenties ajan yleisistä jälkeläisiin kohdistuneista odotuksista. Reetta Eirasen mukaan uusi lapsi jo aikaisemmilla vuosisadoilla miellettiin korvaukseksi menetetyistä ja hänelle saatettiin antaa sama nimikin kuin kuolleella lapsella oli ollut.⁵⁸ Jarkko Keskinen mukaan lapsen sukupuolella oli menneinä aikoina suuri merkitys: poikalapsi oli toivotumpi vaihtoehto kuin tyttö, koska pojan kautta perhe siirsi nimensä, traditionsa ja omaisuuden tulevalle sukupolvelle.⁵⁹ Eevan ajatus ilmeisesti oli, että Ojasen maatilalla poikien työpanoksen odotettiin olleen suurempi kuin tyttöjen.

Eeva kertooinkin perheessä vallinneen tarkan sukupuolijaon kodin töissä. Miesten ei odotettu tekevän naisten töitä, kuten lypsävän lehmiä tai kantavan vettä. Eino-veli kuitenkin vei karjan laitumelle ja hevosille miehet toivat vettä naapuritorpan kaivosta. Irene-piika hoiti karjan ja kahdeksanvuotias Helvi lypsi lehmät Eevan syntymän aikoihin ja äiti piti tarkkaa huolta siitä, että ei poikennut kolmen aterian ja päiväkahvien rutiineista edes raskautensa loppuaikoina. Tutkimukset perheenäitien ja -emäntien työajasta osoittavat, että 1930–1940-luvuilla pientilan

⁵⁸ Eiranen 2021, 224.

⁵⁹ Keskinen 2021, 192.

emännän työpäivän pituus oli 15–16 tuntia.⁶⁰ Äiti, joka oli lapsuudenkodissaan tottunut palvelemaan vaateliasta isäänsä ja veljiään ei voinut kuvitellakaan, että miehet olisivat osallistuneet ”huushollitöihin”. Äiti-Iidan isällä Juho Hemilällä oli ”periaatteena, että naisten tuli palvella miehiä eivätkä miehet voineet osallistua naisten töihin”.⁶¹ Miehet tekivät kesäaikaan peltotyöt. Vahva kuva naisten ja miesten töistä istutettiin pikku-Eevaan jo varhaisessa iässä. Tiina Silvastin näkemys 1900-luvun alkupuolen talonpoikaisperheen työnjaosta on Eeva Ojasen käsityksiä vastaava. Silvastin mukaan naisten ja miesten töitten erottaminen on aina ollut maataloilla tärkeää, mutta sukupuolisidonnaisen työnjaon kentällä naiset tarvittaessa joustivat ja ylittivät työnjaon rajoja, kun sen sijaan miehet pysyttelivät omissa miehisissä tehtävissään.⁶²

Eeva palaa uudelleen tunnekuvauksiinsa ja kertoo teoksessaan säälivänsä äitinsä raskasta taakkaa häntä odottaessaan.⁶³ Säälintunteen hän kertoo syntyneen aikuisiällä ajatellessaan tuota helteistä heinäkuuta 1927. Hän kertoo myös saaneensa henkistä kestokykyä ”tavallista runsaammin, kun äiti joutui minua odottaessaan kantamaan omaisten kuolinviestien tuomaa surua”.⁶⁴ Hän viittaa kolmen melko läheisen sukuun kuuluneen jäsenen kuolemaan lyhyen ajan sisällä. Koska perheessä ei näytetty tunteita vaan ne kätkeettiin tekemällä kaksin verroin töitä, Eeva katsoo saaneensa ennen syntymäänsä jo sikiövaiheessa luonnekuvaansa kuoleman pohtimisen ja surun kätkemisen.⁶⁵ Mihin tällaiset käsitykset kuolinviestien vaikutuksesta kohdussa olevan sikiön henkisiin kykyihin perustuvat, sitä Eeva ei kerro. Käsitykset voi nähdä Eevan jälkikäteen rakentamina näkemyksinä itsestään, identiteetistään. Teologina hän on saattanut myös tutustua psykologien näkemyksiin odottavan äidin kokemuksista ja niiden vaikutuksista sikiön geeniperimään, mm. psyykeen. Aarne Hagman kirjoittaa blogissaan, että epigeneettistä periytymistä on tutkittu 20 vuoden ajan. Epigeneettisessä periytyemisessä tutkitaan geenien toiminnan muutoksia, joita syntyy mahdollisesti ulkoisista syistä, esimerkiksi vanhemmissa tapahtuneen ympäristönmuutoksen, elämässä tapahtuneiden muutosten tai traumakokemusten aiheuttamina. On mahdollista, että äidin kokemia surun tunteita ja huolia siirtyy sikiön luonteeseen.⁶⁶

⁶⁰ Malinen & Eilola & Frigren 2021, 135.

⁶¹ Ojanen 2012, 19.

⁶² Silvasti 2001, 172.

⁶³ Ojanen 2004, 14.

⁶⁴ Ojanen 2004, 13.

⁶⁵ Ojanen 2004, 14.

⁶⁶ Helsingin Sanomat 27.8.2022/Tiede <https://aarnehagman.fi/epigeneettinen-periytyminen/>.

Eeva kertoo äitinsä itkeneen vain harvoin ja isänsä vasta vanhuuden päivinä. Surun kätkemiseen Eeva sai konkreettista oppia jo pienenä tyttönä surressaan kissansa kuolemaa. Äiti kehotti häntä säästämään kyyneleensä suurempiin suruihin. Eevan lapsuudessa maanviljelijäperheessä leipä oli kiinni jokaisen perheenjäsenen panoksesta, ja arjen työt kasvattivat tunteiden kätkemiseen. Tilan naisten arkipäivää olivat eläimet, niiden hoito, kasvattaminen ja aikanaan niistä luopuminen, mikä oli usein aikuisellekin haikeaa, saati lapsille, joille menetyksen kokemukset ovat uusia ja vielä käsittelemättömiä.

Keskiajan perheiden tunne-elämää koskevissa tutkimuksissa käsitys tunnekylmyydestä on kumottu Anu Lahtisen sanoin useaan kertaan. Kirjassa *Perheen jäljillä* hän käsittelee lähemmin 1500-luvun perheiden tunteita ja niiden esille tuomista perheen keskinäisessä elämässä. Tunteiden peittäminen ei Lahtisen mukaan ollut osoitus siitä, ettei niitä olisi, vaan esimodernina aikana elämän ankaruus pakotti vanhemmat ympärivuorokautiseen raadantaan, usein kaukana perheestään ja lapsistaan. Aikaa ei ollut yhteiseen elämään ja uupumus samoin kuin nälkä välimatkojen lisäksi olivat arkea eikä tunteille ollut sijaa.⁶⁷ Vaikka 1900-luvun olot ja elämä olivat toiset kuin 1500-luvulla, arjen elämä maaseudulla monilapsisessa suurperheessä oli edelleen riippuvaista kovasta työnteosta ja huolenpidosta, kuten Eevan kuvaukset osoittavat.

Omasta suhteestaan sisaruksiinsa Eeva kertoo ajalta, jolta hänellä on jo itsellään muistikuvia. Toivo oli perheen esikoinen ja hänen luonnehtimisissaan on otettava huomioon, että Eeva muistelee asioita 70-vuotiaana ja jo tietää, että Toivo kaatui jatkosodan viime vaiheessa, juhannusaattona 1944. Kuolema oli valtava isku koko perheelle ja isä-Otto murtui suruunsa koko loppuiäkseen. Eevan syntyessä 14-vuotias Toivo oli lopettanut kansakoulun käynnin ja työskenteli kotitilalla isän apuna. Vaikka aikaisemmin mainittiin, etteivät miehet kantaneet tuvan vesiä, Eeva kuitenkin kertoo Toivon kantaneen vedet kaivosta tupaan ja siirteli maitotonkat kuljetukseen. Hän toimi usein talvisaikaan Yli-Jussilan maitokuskina. On selvää, että Toivo, joka oli fyysisestikin synnynnäiseltä rakenteeltaan voimakas ja vahvaluonteinen, saa Eevan kertomuksissa jonkinasteisen sankarivainajan viitan jo eläessään. Eeva on kirjoittanut erillisen teoksen ”*Toivo, Veljeni Toivo Ojanen*” hänen muistokseen. Kertoo Eeva Toivosta vähemmän mairittelevankin tarinan. Isä-Oton veli, Vihtori-setä oli tuonut tuliaisena Australiasta Toivolle sekundaattorin. Kun Toivo kuntoillessaan laittoi sen käyntiin, viaton pikkuinen Eeva siirteli sen viisareita Toivon juostessa lenkillä. Palatessaan isovelji näki, että

⁶⁷ Lahtinen 2021, 20.

Eeva oli siirrellyt viisareita, raivostui silmittömästi, karjui ja kiskoi suutuksissaan hämmästyneen tytön päästä tukon hiuksia. Eeva kertoo pelänneensä sen jälkeen Toivoa pitkään, mutta olleensa myöhemmin hyvä kaveri hänen kanssaan. Vastaavaa ei enää tapahtunut. Kokemuksen on täytynyt olla varsin traumaattinen pienen, täysin tilanteeseen varautumattoman lapsen mielessä. Eevalle on jäänyt mieleen vuosikymmenien taakse, ettei kukaan häntä lohduttanut eikä puolustanut veljen hyökkäyksessä, mikä kaiketi kuului tunteiden kätkemisen traditioon kuten muukin tunteiden peittäminen. Eeva jälleen palaa muistoihin hellyyden puutteesta ja ymmärtämättömyydestä lasta kohtaan. Kokemus on saattanut olla opettavainen Toivollekin. Ehkä hän on joutunut kohtaamaan itsessään väkivaltaisen ja äkkipikaisen piirteen, jota tuli pitää silmällä ja hillitä. Kuten jo aikaisemmin viittasin käynnissä oleviin epigenetiikan tutkimuksiin, tällaiset piirteet voivat olla muokkaamassa ihmisen myöhempää minänmuodostusta. Se, että Eeva kuvailee kokemustaan vielä iäkkäänä, todistaa mielestäni lapsuudessa koettujen väkivallantekojen traumojen kestoa.

Toivon harrastusten ohjaaminen kehittävään suuntaan oli tärkeä tehtävä isälle, jolle henkisen elämän vaaliminen oli Eevan mukaan elinehto.⁶⁸ Suojeluskunnassa Toivo oppi isänmaallisuuden ja sen puolustamisen velvoitteen hengen ja Portaan nuorisoseurassa hän sai kehittää kirjoittamisen lahjojaan julkaisemalla Valo-julkaisua isänsä kanssa. Toivo teki kokeiluja mehiläisten hoidossa ja rakensi niille pienen valkoisen talon, joka oli jäänyt muistoksi pikku-Eevan ihmeteltäväksi kokeilujen jo päätyttyä. Hän raivasi itselleen myös peltoalan erilaisten erikoisten viljelyskasvien viljelyä varten, millaisten, sitä ei tarinassa kerrota, ainoastaan, ettei hän riisin viljelyyn ollut ryhtynyt. Maatöiden ohella hän harrasti urheilua ja osallistui kilpailuihin. Eeva kertoo sijoittaneensa Toivon omalla asteikollaan suurten aikuisten ryhmään isän ja äidin kanssa, kun heiveröisempi mutta nokkela pikkuveli Eino oli samaa joukkoa siskojen kanssa.

Eino oli Eevalle hyvin läheinen koko elämänsä ajan. Eino otti Eevan huomioon jo pienestä pitäen. Hän antoi Eevan katsoa kiikarillaan mielin määrin, opetti hänelle kasvien ja eläinten nimiä, kulki hänen kanssaan viemässä ja tuomassa karjaa laitumelle ja oli fyysisestikin läsnä hänen elämässään pitkälle kouluikään. Myös hänen Eevalle lähettämistään korteista ja kirjeistä huokuu lämmin suhde pikkusiskoon. Pikkutyttönä Eeva kaipasi häntä sanojensa mukaan kaikki Einon kouluviikot Einon ollessa Forssassa kortteerissa. Einosta tuli aikanaan

⁶⁸ Ojanen 2004, 20.

pappi ja usko lienee ollut heitä vahvasti yhdistävä tekijä. Usko ja uskonto tulevat Eevan elämään vahvasti kouluikäisenä.

Einosta kirjoittaessaan Eeva mainitsee myös erityisen tärkeän asian eli sen, että vanhemmat laittoivat opettajan kehotuksesta hänet, ja myöhemmin myös Eevan ja Aunen oppikouluun. Eeva kirjoittaa: ”Einon yhteiskouluun meno oli huomiota herättävä tapaus muutenkin, koska lasten kouluttaminen oli harvinaista, jopa halveksittua talollisten piirissä, ja osoitti vanhempiemme myönteisyyttä opillista sivistystä kohtaan.”⁶⁹ Opettajan rooli lasten ja vanhempien välisessä kunnioituksen ja kasvatuksen vastavuoroisessa suhteessa kasvoi huomattavasti, jopa kolmanneksi osapuoleksi vanhempien ja lasten välillä vuoden 1921 tapahtuneen oppivelvollisuuslain käyttöönoton jälkeen. Kirkon aikaisemman roolin tiedollisten ja taidollisten valmiuksien jakajana otti koulumaailma ja sen henkilöitymänä opettaja.⁷⁰

Helvi ja Tyyne, joita vanhemmat kutsuivat ”isoiksi likoiksi” olivat jo mukana arjen aherruksessa ja heille lankesivat roolit itsestään iän karttuessa. Helvi vanhimpana auttoi äitiä navetassa ja taloustöissä ja Eevan syntyessä kuusivuotias Tyyne ryhtyi hänelle lapsenlikaksi pienimmän Aunen avustamana. ”Pikkulikat” Aune ja Eeva pitivät yhtä läpi vuosikymmenien vuoteen 2020 Aunen kuolemaan asti. Vanhemmat sisarukset toimivat vanhempien rinnalla nuorempiensa kasvatuksen suunnannäyttäjinä. Helvi tuli Eevalle läheiseksi lopetettuaan koulun ja jäätyään kotiin Eevan ollessa viisivuotias. Eeva kirjoittaa: ”Jonnekin työn ja leikin väliin sopivat luku- ja kirjoitusharjoitukset, jotka alkoivat vallata lisääntyvästi tilaa viisivuotiaan elämänpiirissä.”⁷¹ Helvi toimi hänen ohjaajanaan.

⁶⁹ Ojanen 2004, 25.

⁷⁰ Malinen & Eilola & Frigren 2021, 127.

⁷¹ Ojanen 2004, 57.

Kuva 2. Äiti, isä sylissä Eeva, Aune ja Tyyne. Kuva Toivo Ojanen 1928.

Eeva, nuorempi ”pikkulikoista”, kuopus perheeseen syntyi 12.7.1927. Tarkempia tietoja kellonajasta ja syntymäpainosta hänellä ei ole, mutta hänelle on kuitenkin kerrottu, että hän oli suurikokoinen ja kaikin puolin terve. Umpikapaloon ei lapsia enää siihen aikaan kääritty, vaan kädet jätettiin vapaiksi ja pikkunyytti ”pantiin puntarin nokkaan”. Kapalot leikeltiin vanhoista lakanoista ja pumpulipaidoista. Äidin lapsivuodeaika jäi Eevan mukaan hyvin lyhyeksi, koska ”huusholli ei kunnolla toiminut ilman äitiä”.⁷² Koska oli kesän lämpimin aika ja mätäkuu, ruokien säilytyksestä piti pitää erityistä huolta ja ”osata järjestellä keitokset mahdollisimman järkevästi”. Herää ajatus, että kyseessä oli naisten rooliin kuulunut vahvuuden ja uupumattomuuden näyttö, kun piti rientää kiireesti arjen askareisiin eikä voinut antaa muiden hoitaa niitä ja itse levätä ja toipua. Se ei ollut siihen aikaan sopivaa eikä ollut apuakaan tarjolla. Tosin Eevan syntyessä Yli-Jussilan talossa olivat vielä apuna Irene-piika, ja Yli-Jussilan alarakennusta edelleen asuttanut edellisen isännän äiti Iida Yli-Jussila. Irenen lähdettyä Forssaan tehtaalle töihin Yli-Jussilan tila oli omavarainen työvoimassaan. Kirsi-Maria Hytönen viittaa vahvuusretoriikkaan 1900-luvun alun maaseudun naisten

⁷² Ojanen 2004, 17.

vahvuusdiskurssissa. Naiset tekivät töitä lastenhoidossa, kodin sisä- ja ulkotöissä ja vielä joissain yhteiskunnallisissa tehtävissäkin. Kuvauksissa on toistettu naisten uupumattomuutta jo aikaisemminkin kuin 1900-luvulla. Hytönen kehottaakin laajempaan tutkimukseen vahvuusteeman ympärillä naishistorian ja naisten itseymmärtämisen lisäämiseksi.⁷³

Käsittääkseni tutkimus lisäisi edelleen osaltaan myös epigenetiikan osuutta esimerkiksi sodanaikaisten traumojen ja sodista johtuvien psyykkisten ongelmien pitkäkestoisissa vaikutuksissa.

Nykyään korostetaan erityisesti lapsen ja äidin yhteistä lapsivuodeaikaa, jolloin äiti toipuu fyysisesti ja lapsi tottuu uuteen elämäänsä kohdun ulkopuolella. Samalla heidän keskinäinen suhteensa lujittuu ja myös nyky-isä pääsee hoitamaan uutta lastaan. Entisaikoina vastasyntyneitä vahtivat isommat sisarukset ja isovanhemmat, tai äiti otti hänet selkäreppuun mukaansa töihinsä.

Eeva kertoo parista ensimmäisestä vuodestaan edelleen muiden kertomana konkreettisia asioita elämästään. Hänen oli kerrottu olleen kiltti ja hyväntuulinen vauva. Ruuaksi hän nautti maidon lisäksi perunaa ja velliä. Rintaruokinnasta ei ole mainintaa. Tutti ei hänelle kelvannut, vaikka sitä tarjottiin. Talvi 1928 oli leuto, mutta häntä ei uskallettu viedä ulos vilustumisen pelossa, mikä voi viitata korostuneeseen varovaisuuteen Paavo-veljen menetyksen jäljiltä. Talven aikana hänet riisuttiin kapalosta ja puettiin ”tytön tamineihin”, mikä edisti liikkumaan oppimista. Kävelemään hän oppi ensin vetämällä itseään käsin pitkin lattiaa puolikontaavassa asennossa. ”Ennen pitkää vilistin takapuoltani vikkellä siirrellen pitkin pihaa” hän kertoo.⁷⁴ Eläimiin jo elämänsä ensivaiheissa kiintyneen pienokaisen tie vei myös läpi tuoreiden lehmälantaläjien sisarusten ja elikoiden perässä kontatessa. Kesäaikaan hän kuopuksena alkuun ryömi, myöhemmin juoksenteli sisarusten perässä heiltä elämisen mallia opetellen ja syksyn tullen sisätiloissa kontaktit olivat tiiviimpiä. Puhumisen opettelukin kävi näin tehokkaammin. Kävelemään hän kertoo oppineensa ”koko suvulle ominaiseen tapaan” melko myöhään, toisella vuodella. Puhumaan opettelu sujui tavanomaisessa järjestyksessä ja s-kirjaimen löytäminen otti aikansa. Ärtymystä hänessä tuntui herättäneen se, että hänen jo opittuaan sanomaan oikein ”kissa”, sisarukset edelleen kiusoittelivat ja matkivat häntä toistamalla sanaa ”kitta”.

⁷³ Hytönen 2019, 360.

⁷⁴ Ojanen 2004, 19.

Sosiaalisten suhteiden kehitys ensi vuosina ovat Eevan kertomuksessa mainitsemisen arvoisia identiteetin muodostuksenkin takia. Eeva kertoo omakohtaisia muistojaan vuodelta 1930, jolloin hän oli kolmivuotias. Hän ei enää nukkunut päiväunia ja tunsu itsensä kovin yksinäiseksi, kun syksyn tullen muut sisarukset lähtivät kouluun. Naapurustoon Eeva pääsi vanhempien mukana vierailulle sen mukaan mitä itse halusi. Yhdessä naapurissa ei lasta otettu huomioon ja toisessa, Eevan mielestä mieluisammassa, sen sijaan osattiin häntä jututtaa ja tuotiin tarjolle kaikkea tarjolla ollutta. Naapurustoon, Heikkilään tehtyjen vierailuiden yhteydessä Eeva teki huomioitaan äitien ja lasten välisistä suhteista. Jälleen hän palaa tunteiden ilmaisuun ja oman perheensä tapoihin. Vaikka äiti-Iida toistaa Heikkilän mamman sanoja, että lapsia tulee pitää sylissä seitsenvuotiaiksi, hän ei ohjetta itse noudata. ”Se päti ilmeisesti Heikkilässä, mutta ei meillä”, Eeva kirjoittaa.⁷⁵ Hän toteaa jälleen, ettei Yli-Jussilassa osoitettu hellyyttä koskettamalla eikä sanoilla.

Naapureiden lisäksi Yli-Jussilassa vierailulla kävi myös satunnaisia vieraita. Eeva ei tarkkaan tiedä, milloin hän oppi arvioimalla erottamaan ihmisiä mm. rikkaiksi ja köyhiksi. Myöskään syyt eivät olleet kovin täsmällisiä. Rikas hänen mukaansa oli kauppias Kalle Rantanen, joka liikkui yksityisautolla. Rantanen kävi Yli-Jussilassa vakuutusasioissa ja sai kahvinsa salissa, mihin ei yleensä vieraita viety. Salissa Eeva kävi tilaisuuden tullen istumassa ja ihailemassa sen kauneutta ja kauniita esineitä, joita hänen äitinsä oli tuonut kapiolina kotoaan. Kauppias Rantanen oli hyvin lihava, mitä Eeva piti myös merkinä rikkaudesta. Samasta syystä hän arveli Juha-setäänsä rikkaaksi. Juha-sedälle tarjottiin parempaa vierasvaraa, mikä Eevan silmissä vahvisti hänen ylempää asemaansa. Juha-sedän vierailuista Eeva mainitsee, että hänellä ei ollut matkatavaroita, koska yöasuja ei käytetty, hampaita ei harjattu ja partaveitsi mahtui taskuun. Täysinäisyyttään pullottaviin taskuihin hän oli sullonut myös rahat ja tuomiset.⁷⁶

2.3 Tilat, toimet, tavarat

2.3.1 Lapsuuden tilat

Tapasin Eevan lokakuussa 2021 hoivakodissa Forssassa. Kysyin häneltä, mikä aihe häntä on menneisyydessä kiinnostanut eniten. Hän vastasi empimättä: maanviljely. Se onkin nopeasti

⁷⁵ Ojanen 2004, 63.

⁷⁶ Ojanen 2004, 41.

havaittavissa hänen muistelmissaan, erityisesti kirjassa ”Yli-Jussilan vaiheita”. Tutkijana hän on ottanut retrospektiivisesti tarkoin selville mitä maanviljelyksessä tapahtui, millaisia suuntauksia noudatettiin, miten maanviljelys ja tilanhoito uudistuivat ja miten se näkyi kotitilalla.

Kuva 3. Yli-Jussilan navetta ja piharakennuksia. Kuva Toivo Ojanen n. 1930.

Yli-Jussilan kahden asuinrakennuksen lisäksi pihaan rakennettiin vuonna 1920 navetta, johon tehtiin tilat 6–7 lehmälle, hiehoille ja vasikoille, lampaille, talli kolmelle hevoselle ja sikala, karjakeittiö sekä vintti karjanrehua varten.⁷⁷ Sähköjohdot saatiin vedetyksi alarakennuksen huoneisiin ja navettaan saman vuoden lopulla. Pihapiirin rakennukset, ylä- ja alarakennus sekä suuri navetta muodostivat yksityisen sisäpihan, josta tuli Eevan varhaislapsuuden tila, niin henkisen kuin fyysisenkin kasvun paikka. Riitta Laitinen on kirjoittanut tilan kokemisesta seuraavasti: ”Ihmiset järjestävät itseänsä ja maailmaansa tilallisesti. Tilallinen rakentuminen tai rakentaminen määrittelee sekä ihmisten välisiä suhteita että ihmisten ja heidän ympäristönsä välisiä suhteita. Maailmassa olemisemme tapa on sellainen, että kaikki ihmisten tai asioiden kohtaaminen tapahtuu jossain tilassa tai paikassa.”⁷⁸ Perheen luoma kasvu-ympäristö tarjosi pienelle tytölle vapaat, vaikkakin turvallisiksi rajatut mahdollisuudet

⁷⁷ Ojanen 2012, 28.

⁷⁸ Laitinen 2004, 1.

monimuotoiseen toimintaan omissa tiloissa. Talviaikaan käytettiin sisätiloja oleskeluun ja leikkeihin, mutta piha oli se keskus, josta pääsi kaikkiin sisätiloihin ja voi myös tarkkailla tulijoita ja menijöitä. Oma piha-alue tarjosi myös lapselle turvallisuuden tunteen vastakohtana laajaan pihan ulkopuoliseen, lasta mahdollisesti huolestuttavaan alueeseen. Eevan varhaislapsuuden tärkeimmät tilat sisäpihan lisäksi olivat Yli-Jussilan pellot ja metsät sekä laidunmaat, minne Eino-veljen kanssa lehmät kesäaikaan päivittäin kuljetettiin.

Yli-Jussilan tilalla lapsen oli hyvä varttua. Vaikka Eevan ensimmäisinä vuosina Suomessa vallitsi lama ja kaikesta oli puutetta, iso perhe antoi kuopukselle eväät elämisen alkuun ja pihapiirissä oli tilaa temmeltää ja elää yhdessä perheen ja kotieläinten kanssa. Kuten Eeva kuvaa, hän jo ennen kävelemään oppimistaan kiiruhti sisarustensa perässä keinolla millä hyvänsä samalla sisäistäen aikansa ja perheen työt ja tavat. Kuten aikaisemminkin mainittu, Eeva painottaa kasvuympäristön merkitystä alusta lähtien ja omaa liittymistään kuopuksena lähes huomaamatta elämänmenoa ohjanneisiin perinteisiin.⁷⁹

Kuopusasema sisarussarjassa on varmasti vaikuttanut Eevan identiteettiin. Elisabeth Schönbeck on tutkinut sisarusten kehitystä sen perusteella, mikä lapsen asema sisarussarjassa on ollut. Esikoisen kehitys vanhimpana lapsena on erilainen kuin kuopuksen. Esikoiselta odotetaan jo pienestä lapsesta lähtien reippautta ja aloitteellisuutta ja hän pyrkii ansaitsemaan vanhempien rakkauden suorittamalla, kun sen sijaan nuorimmainen saa kasvaa ilman vaatimuksia ja saa rakkautta tai ainakin huomiota osakseen ilman ponnistuksia. Toisaalta vanhempi sisarus kokee saaneensa voittoja onnistuneista suorituksistaan, mikä lisää hänen itsevarmuuttaan. Myös sisarusten välisellä ikäerolla on merkitystä lapsen tulevan identiteetin kannalta. Parin vuoden ikäero kasvattaa vanhemman lapsen taistelijaksi ja nuoremman vähemmän aloitteelliseksi myötäeläjäksi, perässä kulkijaksi. Kuopuksen kognitiiviset taidot voivat kehittyä muita lapsia aikaisemmin ja voimakkaammin heidän malliaan seuratessa ja heiltä saatujen oppien mukaan.⁸⁰ Konkreettista oppia Eeva saikin sekä Einolta, koulunsa lopettaneelta Helviltä, että myöhemmin Aunelta, josta sittemmin tuli opettaja. Perheen pienimpänä Eevalla oli toimijana varsin vapaat kädet valita itse omat puuhansa. Vierailuille kodin ulkopuolelle hän lähti vanhempiensa kanssa sen mukaan mikä kohde miellytti ja perheen arjen töihin hän osallistui ahkerasti kuitenkin ilman pakkoa vanhempien taholta.

⁷⁹ Ojanen 2004, 18.

⁸⁰ Schönbeck 2008, 19.

2.3.2 Arjen toimet ja leikit

Lapsen puuhat kotipiirin askareissa olivat moninaisia ja työnteon oppiminen sujui melkein leikin varjolla. Muistelmissaan Eeva kuvaa tapahtumia kylläkin värikkäästi, mutta toteavasti, ilman kommentteja tai selityksiä. Talon kolmea kissaa ja Raiku-koiraa Eeva osasi ruokkia. Navetassa hänellä ei ollut velvoitteita ja hän harjasi lehmä ja avusti niiden ruokinnassa mielensä mukaan. Lehmät olivat hänelle tärkeitä, mistä on ollut osoituksena hänen kirjoitusharjoituskirjaan toistuvasti kirjoittamansa lehmien nimet ja muistot tarinoineista lehmille yksinäisinä aikoina ennen kouluun lähtöä.⁸¹ Laidunmatkoilla Einon kanssa Eino opetti hänelle myös kasvien nimet, jotka hän painoi mieleensä elinikäiseen tietopankkiinsa. Einon aamuvarhaisille linturetkille hän ei herännyt eikä Eino häntä raaskinut herättää. Niin ollen hän harmittelee muistelmissaan, että hänen lintutuntemuksensakin jäi vähäisemmäksi. ”Harmittelen edelleen, ja lintutenteissä aikanaan harmittelin, miksi en aamuisin noussut vielä aikaisemmin ja mennyt Einon mukana kuuntelemaan lintujen ääniä ja kiikaroimaan niiden puuhia”, hän kirjoittaa viitaten samalla myöhempiin yliopisto-opintoihinsa.⁸² Matkaa laitumelle ja takaisin kertyi liki neljä kilometriä pienen tytön kulkea. Lampaiden keritsimisessä hän oli mukana taitojensa mukaan. Myös lammasaidan reikien korjaamisessa hän auttoi isää etsimällä reikiä aidasta. Lampaille tehtiin talviruuaksi kerppuja, joiden keräämisessä Eeva avusti sisaruksiaan. Perunan istutus ja nosto kuuluivat koko perheen töihin keväisin ja syksyisin. Eevalla oli siihen tarkoitukseen ikioma kori. Perunannostoon Yli-Jussilassa hän sisarenpoikansa Eino Laihon kertoman mukaan osallistui Aune-sisarensa kanssa aivan viime vuosiin asti 2010-luvulla niin kauan kuin voimia riitti. Heinänteko oli koko perheen puuhaa ja teetti äidillä töitä väen muonituksessa. Eeva toimi keittiössä äidin apuna ja vei kahvit hänen mukanaan pellolle. Muiden juodessa kahvia hän kertoo poimineensa ojan varresta mansikoita heinänkorteen. Mansikoita hän ei suinkaan syönyt yksin vaan antoi ne äidille jaettavaksi. Yleensäkin hän jakoi aina kaiken hyvän mitä tuliaisiksi tai lahjaksi sai. Heinäkorjuussa ja pellavatöissä Eeva oli mukana, mutta vain sivusta seuraamassa. Marjojen, omenoiden ja naurissadon korjuuseen hän sitten pääsi itsekin mukaan.

Kun perheessä oli kuusi lasta, heillä oli paljon seuraa toisistaan. Tilan työt tehtiin yhteisvoimin, mutta aikaa riitti myös leikkeihin ja peleihin. Eeva kertoo pihan olleen yhtä

⁸¹ Ojanen 2004, 60.

⁸² Ojanen 2004, 72.

urheilukenttää ja talvella järjestettiin sisätiloissakin korkeushyppykilpailut salin ja kamarin välisessä oviaukossa, rimana hiilihanko. Toinen laji oli vauhditon pituushyppy. Tuloksista tai palkinnoista ei ollut väliä, pääasia, että oli hauskaa, Eeva muistelee.⁸³ Pihassa ei kasvanut puita eikä pensaita vaan sen sijaan siellä oli korkeushyppytelineet, ponnistuspaikat ja starttikuopat. Perheen epävirallinen urheiluseura Yli-Jussilan Yritys harjoitteli ja kilpaili pihapiirissä kanojen vilistäessä lasten seassa. Toivo ja Eino osallistuivat myös suojeluskunnan urheilukilpailuihin.

Leikkiminen on tärkeä osa lapsuutta ja lapsen emotionaalista, sosiaalista ja kognitiivista kehitystä. Ulko- ja sisätiloissa leikittiin tilanhoitoa käpylehmiä kaitsemalla, pallopelejä, kauppaleikkiä ja koulunpitoa Aunen johdolla. Tytöt leikkivät nukeilla ja Eeva oppi aikaisin käyttämään neulaa ja ompelemaan nukeille vaatteita. Luku- ja kirjoitusharjoitukset mahtuivat mukaan päivän puuhiin Eevan täytettyä viisi vuotta. Koulunsa jo lopettanut Helvi toimi hänen ohjaajanaan.

2.3.3 Kuopuksen materiaallinen ympäristö

Esineistöä Eevalla on monia muistoja. Ensimmäiset lahjat hän sai jo vauvana tuliaisina Vihtori-sedän palatessa Australiasta vuonna 1927. Hän kertoo sedän ostaneen muille sisarille kultaiset rintaneulat ja lasihelmet. Kuultuaan Eevan syntymästä Vihtori oli vielä ostanut hänellekin tuliaiset, hopeaisen kengururintaneulan ja kauniin värilliset lasihelmet, joista hän kertoo olleensa ylen onnellinen.⁸⁴ Muistelmissaan hän kuitenkin vähän kateellisena ihmettelee, miksi muut sisaret saivat kultaiset rintakorut ja paremman laatuiset helmet kuin hän. Rintakorunsa ja helmensä hän on tallettanut aina nykypäiviin tavaroidensa joukkoon. Vihtori toi tuliaisiksi Einolle kiikarin, jota Eevakin sai myöhemmin käyttää, ja Toivolle aikaisemmin mainitun sekundaattorin lisäksi kameran. Kamera oli tuolloin maaseudulla melko harvinainen kone ja sitä Toivo käytti ahkerasti myös perheen kuvaamiseen. Äiti sai mustan eebenpuisen elefantin ja isän Eeva arvelee saaneen radion. Radio siirrettiin pian vintille, koska pula-aikana sen lupamaksuihin ei ollut varaa. Varsinaisesti radio tuli käyttöön Yli-Jussilassa vasta talvisodan vuonna 1940 helmikuussa. Koko perhettä hyödyntävänä ideana Vihtori toi Australian-tuliaisena tiedon tuulimoottorista, jollainen jo pian rakennettiin pihaan ylläpitämään vesijohtojärjestelmää ja sillä johdettiin vesi navettaan arjen suureksi

⁸³ Ojanen 2004, 69.

⁸⁴ Ojanen 2004, 23.

helpotukseksi.

Vihtori-enon tuliaisia voi tarkastella niiden saamien merkitysten kautta, menneisyyden kulttuurin materiaalisen ulottuvuuden sovelluksina, kuten Maija Mäkikalli ehdottaa.⁸⁵ Esineet representoivat ihmisten niihin liittämiä kokemuksia. Eeva on tuntenut mielihyvää saamistaan lahjoista siinä määrin, että ne ovat olleet hänellä edelleen tallessa. Hän on ollut kiitollinen enolleen, mutta myös tunnistaa itsessään kummastuksen, ehkä kateuden tunteen siskojen arvokkaampia tuliaislahjoja kohtaan. Lahjat muistuttavat edesmenneistä lähisukulaisista ja tuovat tuulahduksen kaukaa sen ajan Australiasta. Kateutta hän tunsi myös naapurin Hannulan Kerttua kohtaan. Kerttu sai ainoana lapsena uusia kauniita tavaroita ja vaatteita, kun taas Eeva perheen neljäntenä tyttärenä joutui käyttämään sisaruksilta pieniksi jääneitä, jo kuluneita.⁸⁶ Kaikenlaisten korttien Eeva kertoo olleen hänelle mieluisia ja tärkeitä. Einon postikorttikokoelmaa hän sai katsella mielensä mukaan. Joulukortit olivat jokavuotinen perinne ja niitä Eeva itsekin sai. Joulukortteja myös lähetettiin Einon ostamasta korttipinosta. Korteista oli Eevalle iloa pitkäksi aikaa, sillä hän otti saamansa kortit käyttöönsä numeroimalla ne ja tekemällä niistä pelikortteja. Näin niiden merkitys muuttui ja niistä tuli osa hänen jokapäiväistä elämäänsä.

Tiina Männistö-Funk on tutkinut esineiden merkityksiä ja käyttötarkoituksia osana ihmisten jokapäiväistä elämää.⁸⁷ Yhteisön traditioon kuuluneista joulukorteista oli tullut Eevan pulan ajan niukassa elämässä leikkikaluja, käyttötavaraa, joka toimi sekä pelivälineenä että tyydyttämään hänen kauneudenkaipuutaan väreineen ja lapsen mieltä ihastuttavine kuvineen. Korttien katselu, koskettelu ja käyttö koskettelivat sekä näkö- että tuntoaistia. Pelikortteina ne myös kehittivät aivotoimintaa.

Pelikortit kuuluivat kiinteästi Eevan lapsuuteen. Hän sai Musta Pekka -kortit Einolta ja jo varsin pienenä hän, yksinäinen lapsi kun oli, kutsui harva se päivä naapurin Yläneen papaksi kutsutun yli 80-vuotiaan eläkeläismiehen kanssaan pelaamaan korttia. He pelasivat Mustaa Pekkaa ja ”talon juomista”, Eeva kertoo. Yläneen papan torppa naapurissa oli hieman siivoton ja torakoiden vallassa. Eeva sai kuitenkin kutsua papan pelaamaan kanssaan ja hän kertoo muistelevansa kiitollisena äitiään ja muuta kotiväkeä, joka ei koskaan kieltänyt häntä

⁸⁵ Mäkikalli 2010, 21.

⁸⁶ Ojanen 2004, 28.

⁸⁷ Männistö-Funk 2010, 253.

kutsumasta Yläneen pappaa heille eikä pelotellut torakoilla.⁸⁸ Pappa joutui vaivaistaloon ennen Eevan kouluvuosia, mitä Eeva suuresti suri. Ei lapsi tiennyt papan iästä tai sairauksista.

Eeva tuntuu selvästi olleen kiinnostunut kauniista esineistä ja väreistä. Lama-ajan puute ja materiaalien niukkuus ja värien vähyys ovat saattaneet saada hänet kaipaamaan värejä ja kauniita esineitä ympärilleen. Hän kuvailee melko yksityiskohtaisesti vaate- ja kenkäpuolen huoltoa. Kengät teetettiin naapuruston suutarilla ja vaatteet naapurin ompelijalla. Eeva sai ikiomat varsikengät jo kolmivuotiaana ja niitä pidettiin ympärivuotisesti. Kankaat olivat usein itse kudottuja, varsinkin takkikankaat ja omasta takistaan Eeva kertoo, että ”esteettisiä näkökulmia ei liiemmin otettu huomioon”.⁸⁹ Yleensä Eeva sai käyttöönsä toisten vanhat vaatteet, erityisesti takit. ”Kumpikin perintötakki oli yksitoikkoisen harmaa. Talvitakki oli paksu ja lämmin, joka olisi pysynyt pystyssä ilman sisällä olijaa.”⁹⁰ Kangas oli siis paksua ja jäykkää kangasta, selvästi Eevan harmiksi. Mutta Hannulan Kertulta hän oli saanut alle kouluikäisenä sinisen kesätakin, josta hän kertoo olleensa todella onnellinen ja ”se jäi valoisana mielikuvana lapsuuden päivistä”.⁹¹ Pula-ajan niukkuus vaikutti lasten vaatevarastoon niin, että kenkien tai lapasten kastuessa oli jäätävä sisätiloihin, koska niitä oli vain yhdet. Kesät Eeva kulki paljain jaloin. Kun äidin sisar, Tyyne-täti muutti joksikin aikaa Yli-Jussilaan, Eevalla oli tarkka kuvaus hänen varusteistaan. Ennennäkemätön erikoisuus oli hänen polkkatukkansa, jonka hän piippasi kuumennetuilla saksilla. ”Hänellä oli hienoja vaatteita ja kenkiä. Hienouden kruunasi hajuveden tuoksu.”⁹² Tyyne-täti oli Eevan mielestä komea nainen.

Eevalle on ominaista, että hän oheisen kuvan tekstissä kertoo tarkasti, mitä hänellä oli päällään tarjoillessaan kissoille äidin ternimaidosta tekemää patajuustoa.

⁸⁸ Ojanen 2004, 28.

⁸⁹ Ojanen 2004, 30.

⁹⁰ Ojanen 2004, 29.

⁹¹ Ojanen 2004, 29

⁹² Ojanen 2004, 54.

Kuva 4. ”Mirri, Mikki ja Pekka latkivat lautaselta keittoa ja minä olin kyykyssä pidellen lautasta. Kuvaan pääsy kissojen kanssa oli kaikesti mielestäni niin juhlallinen, että olin pukunut päälleni parhaat vaatteet. Pitkähihainen flanellileninki oli luultavasti Fannin keväällä tekemä, koska olin sen kesäpäivänä pukunut päälleni. Jalassa minulla oli sykkyrässä olevat, ehkä elämäni ensimmäiset sinä keväänä ostetut pumpulisukat ja suuret kumitossut, kun kasvunvaraa piti olla. Kesäpäivänä en olisi tarvinnut sukkia enkä jalkineita.” Kuva Toivo Ojanen, 1930.

Joulu oli kuopukselle tärkeää aikaa. Jouluun valmistauduttiin ensin joulukortteja lähettämällä ja saamalla ja juhlan lähestyessä siivottiin ja valmistettiin ruokia. Eeva kävi isän kanssa ”viemässä joulua” naapurustoon. Heillä oli kaikkiin naapureihin jotain lahjaa, yleensä jauhoja, voita tai muita joulun valmisteluihin tarvittavia tukia. Eevan kertomuksesta kuvastuu jälleen hänelle ominainen tarkkaavaisuus. Kun isä jututti torpan asukkaita, Eeva istui katselemassa torakoitten vaeltelua seiniä ylös ja alas. Yli-Jussilan vierailuni yhteydessä 20.10.2022 totesimme sisarenpojan Eino Laihon kanssa Eevan olleen tarkkailija, mikä tulee hänen teksteissään usein ilmi.

Joulupukin tulo oli pienimmälle jännittävää ja rituaalin valmisteluun osallistui koko perhe. Eeva jännitti aina, tuliko pukki niin sopivasti, että koko perhe oli koolla, mutta koskaan ei niin käynyt. Isän toimiessa pukkina Eeva oli hänet jo tunnistanut, Toivoa ei. Kovasti Eevaa askarrutti, mistä pukki kaikki hänen edesottamuksensa tiesi ja jopa nuhteli häntä kovasta mieltymyksestä pullaan. Lahjoja hän kertoo saaneensa aina runsaasti, ”pehmeät paketit olivat hallitsevia, mutta sain toki kirjoja, makeisia, kyniä ja paperia”, hän kirjoittaa⁴. Mieluisimpia olivat kiiltokuvat ja nukkesairaalasta palautettu rakas Maija-nukke. Vuonna 1933 Eevan ollessa kuusivuotias pukki ei enää tullut.

Kun oli ohitettu joulu vuonna 1932, tuli vuosi 1933 ja Eevan seitsemäs elinvuosi, mikä tarkoitti oppivelvollisuuden ja koulun alkua ja samalla elinpiirin laajenemista sekä fyysisenä tilana että sosiaalisina suhteina.

2.4. Yhteenveto

Vaikka Eevan kokemukset eivät riitä aikaan ennen syntymää, hänen teoksensa kuitenkin heijastelevat hänen omia kokemuksiaan eletyssä ympäristössä, jonka vanhemmat aikanaan ovat hankkineet ja perustaneet perheen yhteiseksi kodiksi. Kirjassa *Lapsuus ja arki* tekijät pohtivat, mistä lapsuus alkaa. Kenties sen voidaan laskea alkaneen sikiön hedelmöitymisestä, kuten katolinen kirkko määrittelee, tai syntymästä.⁹³ Ajattelen Eeva Ojasen lapsuuden alkaneen siitä, kun hänen isänsä Otto Ojanen hankki Yli-Jussilan tilan Tammelasta ja löysi itselleen sopivan vaimon, jonka kanssa suunnitelmallisesti asettui asumaan tilalleen ja perusti perheen. Luultavasti heillä ei ollut suunnitelmia sen suhteen, montako lasta hankitaan, perhesuunnittelua tuohon aikaan ei vielä tehty, vaan perheestä yleensä, johon Eevakin aikanaan tuli kuulumaan omassa roolissaan perheenjäsenenä. Jonkinlaista suunnitelmallisuutta voi nähdä siinä, että Eeva sai kutsumanimensä Eeva, joka hänen mukaansa annettiin paikkakunnan tavan mukaan perheen viimeiselle tyttölapselle. Paitsi myöhempi tutkijan ura, Eevan kirjoittamasta Ojasten historiasta Yli-Jussilassa, muistelmista heijastuu hänen elinikäinen kiintymyksensä omaan lapsuuden kotiinsa ja kotiseutuunsa, jonne hän aina palasi ja lopulta asettui viettämään vanhuudenpäiviään. Isä oli hänelle erityisen tärkeä suunnannäyttävä hänen myöhemmällä aktiivisen kirjoittajan urallaan. Eevan tekstistä ilmenee myös hänen vankka historian tuntemuksensa niin omasta suvusta kuin Tammelan pitäjästä, josta hän myöhemmin kirjoitti historiikin sekä toimi itse oppaana mm. hautausmaalla. Muita hänen kirjoittamiaan olivat Helsingin pitäjän, Espoon, Urjalan ja Nurmijärven seurakuntien sekä Forssan ja Oriveden yhteiskoulujen historiikit.

Eeva on korostanut maanviljelyksen olleen hänelle erityisen tärkeää koko elämänsä ajan, Se näkyy myös hänen kotitilaansa käsittelevissä kuvauksissa, Isän ja myöhemmin myös Toivon uusia viljelymenetelmiä ja lajikkeita koskeneet kokeilut ovat olleet Eevan mielestä erityisen mielenkiintoisia, koska hän kirjoitti niistä suhteellisen paljon.

⁹³ Katajala-Peltomaa ja Vuolanto 2013, 24.

Se, että hän pohti itse tullessaan perheeseen vasta myöhään, ehkä ennalta suunnittelematta, voi olla seurausta hänen oman syrjäänvetäytyvän luonteenlaatunsa mietiskelyjen tulosta ja ilmetä eläkeikäisen muistelijan näkemyksinä vanhempiensa ajatuksista kuopuksen syntymästä ja myöhemmistä osallistumisista työntekoon Yli-Jussilan tilalla. Mikään Eevan teksteistä ei osoita, että hän olisi aiheesta keskustellut sen enempää vanhempiensa kuin sisarustensa kanssa. Oman syntymänsä ja äidin raskausajan surukokemusten aiheuttamat syyllisyydentunteet ovat korostuneet muistelmissa, samoin kuin lapsuusajan hellyysvaje, jotka ovat olleet aiheita jonkin asteiseen raskasmielisyyteen.

Eevalle muodostui omat roolit perheessä jo syntymästä asti, jos ei aikaisemminkin. Kuopuksena hän toisaalta kulki isompien mukana erityisesti perheen kotipiiriin liittyneissä askareissa. Tuskin kävelemään oppineena hän jo oman luonteensa mukaisesti pyrki olemaan apuna äidille ja isosiskoille kodin ja navetan töissä. Velvollisuudentunto ja auttamishalu ovat muodostuneet vahvaksi osaksi hänen identiteettiään hyvin pienestä alkaen. Perheen uteliaana pienimpänä hän jopa riensi kontaten pitkin pihoja isompiensa jäljessä sinne, missä asioita tapahtui. Vaikka korostikin myöhemmin omaa erakkoluonnettaan, hän kertomusten perusteella aina mielellään riensi paikalle, kun Yli-Jussilaan tuli vieraita ja lähti mukaan naapureihin käymään tai kyläilemään.

Isoveljistä erityisesti Eino kuljetti Eevaa mukanaan luonnossa ja lehmien kuljetuksessa. Samalla Eino opetti hänelle monenlaisia luontoon liittyviä taitoja. Toivoa hän piti aikuisten joukkoon kuuluvana, koska Toivolla oli oma roolinsa kotitilan isäntänä jos silloin, kun Eeva vielä eli varhaislapsuuttaan. Toivon voi ajatella kohdistuneen Eevan elämässä käännteentekevä kokemus Toivon riepottettua tietämättömän Eevan hiuksia. Ehkä ensimmäistä kertaa Eeva ymmärsi, että maailma ei aina ole hyvä ja oikeudenmukainen. Vastaavia kokemuksia hän oli saava koulunkäynnin alettua. Ville Kivimäen määritelmän mukaan “käännekokemukset kyseenalaistavat edeltävien kokemusten perustan tai onnistuvat antamaan uuden merkityksen aiemmin koetulle”.⁹⁴

”Isot likat” opettivat Eevalle valmiuksia kouluun lähtemiseen. Leikit ja kisailut kotipiirissä ja sisätiloissa olivat hänen identiteettinsä kehitykselle tärkeitä sosiaalisuuden oppeja ja loivat pohjaa ilolle, valoisuudelle ja hyväntahtoiselle anteliaisuudelle varsin vakavahenkisessä ja

⁹⁴ Kivimäki 2019, 10.

kurinalaisessa perheessä. Kotipihan peleistä hän toteaa, että ”pääasia oli, että oli hauskaa”, sana, jota hän ei enemmälti viljellyt.⁹⁵

Kuopusasema oli tärkeä joulun yhteydessä, jolloin isommat lapset erityisesti ottivat Eevan huomioon valmisteluissa ja joulukorttien ja lahjojen jaossa. Toisaalta kuopuksen asema toi paljon yksinäisyyttä, kun isommat sisarukset olivat koulussa ja omissa askareissaan. Kotiympäristössä ei pienelle tytölle samanikäistä seuraa löytynyt eikä ennen kouluikää ollut lupakaan omia aikojaan lähteä omille teilleen. Naapurista löytyi Yläneen pappa pelaamaan korttia ja samalla Eeva sai oppia suvaitsevaisuudesta, kun vanhemmat sallivat hieman likaisen papan vierailut hänen seurakseen. Parhaat ystävänsä hän kuitenkin löysi navetasta, missä hän päivät pitkät hoiteli lehmiä, kissoja ja muita eläimiä. Myös pienen tytön nukke-, koti- ja kauppaleikkeihin kotiympäristössä oli paljon tilaa ja mahdollisuuksia.

Päivän askareiden ja leikkien kuvaamisessa voi aistia, niiden asiallisuudesta huolimatta, muistoja onnellisesta lapsuudesta. Maatilan lapsen päiviin on mahtunut paljon oppia, työtä, leikkiä ja iloa. Ne kaikki osaltaan toimivat hänen identiteettinsä vahvoina perustoina. Eevalla oli myös vapaus valita mihin osallistui. Niukkuus ei lasta haitannut, kun varsinaista suurta puutetta ei ollut. Tosin Eevalla on hieman happamia muistoja omista vaatteistaan ja tavaroistaan verrattuna eräiden naapurien lapsiin. Kauniit vaatteet, tavarat ja värit nousevatkin esiin pitkin matkaa muistelmissa hänen ikänsä karttuessa, ehkäpä lama-ajan lapsen erityisenä kauneudenkaipuuna.

Kuopusaseman vaikutus identiteetin muodostukseen on Linda Blairin mukaan selkeä. Vertailtaessa muihin sisaruksiin hänellä on enemmän vapauksia ja kurinalaisuus on pienempää, koska vanhemmat jo ovat hankkineet oppinsa vanhemmuudesta edellisten lasten kasvattajina. Blairin mukaan kuopus pyytää ja saa tukea ja apua vanhemmilta sisaruksiltaan ja saa myös tahtonsa läpi. He suhtautuvat hänen lapsellisuuteensa ja erehdyksiinsä ymmärtävästi. Blair väittää heidän olevan seurallisia ihmisiä ja viihtyvän joukon keskipisteenä.⁹⁶ Oman näkemykseni mukaan suuri ero on kuitenkin siinä, onko nuorin syntynyt aikana ennen ehkäisyn tuloa mukaan perhesuunnitteluun. On eri asia syntyä perheeseen yllättävänä ylimääräisenä lisänä kuin viimeisenä lapsena suunnitelmien tuloksena. Eeva Ojanen syntyi mahdollisesti yllätyksenä yli 40-vuotiaille vanhemmille, mutta heidän

⁹⁵ Ojanen 2004, 69.

⁹⁶ Blair 2012, 79.

vahva uskonsa on varmasti antanut selityksen lapsen tuloon Jumalan tahtona. Eevan muistelmista ei selviä, kuinka paljon vanhemmat käyttivät aikaansa edellisten lasten hoitoon, mutta Eeva itse tekstien mukaan vietti paljon aikaa omin neuvoin. Blairin mukaan kuopukset ovat luovia ja kekseliäitä, kapinallisia, kärsivät heikosta itsetunnosta ja alemmuudentunteesta ja pettyvät helposti. Mahdollisesti kuvaukset Eevaa koskien pitävät ainakin osittain paikkansa. Eevalla itsellään oli käsitys, että hän pyrki välttelemään joukkoja eikä varsinkaan viihtynyt joukon keskipisteenä.

Vaikka Eeva vakuuttaa kotikylän perheiden keskinäistä solidaarisuutta ja lempeähenkistä ystävällisyyttä toisiaan kohtaan, on vaikea uskoa, etteivät 1918 sisällissota ja siitä seuranneet myöhemmät tapahtumat, kuten isän vangitseminen olisi vaikuttaneet perheiden välisiin suhteisiin. Näyttää siltä, että Eeva ei muistelmissaan noita ikäviä asioita halunnut tuoda esiin. Hänen voi sanoa tuntevan toiseutta eläkeiässä lapsuusajan minäänsä. Sota, jossa naapurit asettuivat aseisiin ja mielipitein toisiaan vastaan, ei hevin unohtunut vuosien saatossa, vaikka arjessa toinen toistaan tarvitsivatkin sekä henkisesti että taloudellisesti. Vuoden 1918 sisällissodan tapahtumista oli jäänyt arpia sekä kauhun kokemuksina muistiin ja konkreettisina isän rintaan, että henkisinä vammoina myös äidin ja vuonna 1913 syntyneen esikoisen Toivon mieliin. Eeva korostaa muistelmissaan tasa-arvoa ja avunantoa kyläläisten kesken, mutta konkreettinen auttaminen, ruuan ja työn tarjoaminen ovat eri asia kuin ruumiilliset ja henkiset vammat ja muistot tapahtumista, jotka jakoivat kansan. Tunteiden näyttäminen ei ollut tapana yleensäkkään suomalaisissa kodeissa, mutta vanhempien sisällissodan aikaiset kokemukset ja Paavo-pojan kuolema ovat lisäksi saattaneet sulkea heidät ilottomaan hiljaisuuteen. Lukija saa vaikutelman elämän vakavuudesta, joka leimasi Eevan lapsuutta. Nuorimmalla lapsella oli kuitenkin vapaus, aikaa, tarmoa ja uteliaisuutta seurata ja tarkkailla asioita ja tapahtumia ympärillään. Vuonna 1927 syntyneen Eevan omaan identiteettiin kyläläisten keskinäinen sopuisuus ja avuliaisuus ovat vaikuttaneet positiivisesti hyvinä esimerkkeinä pienen lapsen kokemusmaailmassa.

Vaikka omaelämäkerrallinen tarina omista varhaisimmista vuosista perustuu lähinnä kaukasiin omiin ja lähisuvun muistoihin, lukijan on nojaututtava Philippe Lejeunen omaelämäkerrallisuuden sopimukseen, jonka mukaan omaelämäkirjoittaja sitoutuu puhumaan niin totta kuin voi.⁹⁷ Eeva Ojasen omaelämäkerrallisena kertomuksena haastatteluihin ja

⁹⁷ Lejeune 2000, 346.

muistoihin perustuvat ensimmäiset vuodet ovat alusta, josta hän katsoo ponnistaneensa varhaislapsuudestaan eteenpäin. Hänen 1920- ja 30-lukujen taitteeseen osunut elämänsä alkutaival turvallisessa ympäristössä antoi eväät koulutielle ja laajenevaan sosiaaliseen kanssakäyntiin ja uusiin fyysisiin ympäristöihin. Arvot, mentaliteetti ja identiteetti saivat perustansa syntymästä alkaen, mutta niiden kokeminen kirkastuu iän karttuessa.

3 Lapsuus - Kouluikä avartaa identiteetti-ikkunaa

”Kun tulen suureksi, niin minä en leiki enää. Minä rupean käymään navetassa lehmiä ruokkimassa. Myös yritän olla muille hyödyksi. En minä isoksi tultuani lähde kotoani minnekkään pois mailmalle. Minä ruokin lehmiä niin hyvin kuin osaan ja silittelen niitä, etteivät ne pelkää.” ”Kesällä olen heinäpellolla entistä ahkerampana, myös olen muissa ulkotöissä. Heinäpellolla laittasin heiniä seipäaseen ja välillä haravoitsisin periä. Työtä on hauska tehdä. Työ puhdistaa, työ kirkastaa.

Toiset taas istuvat laiskana, aamulla nukkuvat kauan, kun ovat olleet jossakin iltamissa illalla myöhään. Minä en tahtoisi kasvaa sellaiseksi, vaan hyväksi ihmiseksi.”⁹⁸

9-vuotiaan Eeva Ojasen aineesta keväällä 1937

Kouluaine nostaa esiin Eeva Ojasen henkilökohtaisen maailman tärkeimmät asiat. Eläimet, erityisesti lehmät tuovat ajanvietettä, iloa ja lohtua. Lehmät saavat osakseen hänen hellyytensä ja suojelunsa niiden aineessa mainittuja pelkoja vastaan. Kodin työt monipuolistuvat kasvaessa ja voimien lisääntyessä. Myös moraaliset näkemykset heräävät. Eevan aineeseensa kirjoittamien elämänohjeiden mukaan laiskuus ei ole sallittavaa, ei myöhään nukkuminen eikä iltamissa käynti. Päämääränä on kasvaa hyväksi ihmiseksi.

Historiallisessa kontekstissa on siirrytty 1930-luvun alun lamasta kohti nousukautta, vaurastuvampia aikoja. Samalla Eeva Ojasen kerronta muuttuu omakohtaisiksi muistoiksi aikaisempien muiden ihmisten jakamien muistojen ja historiallisen kontekstualisoinnin sijaan. Eevan muisteluissa huomaa hänen otteensa historioitsijana ja tutkijana, joka katsoo taaksepäin omaa historiaansa ja perheen uusia mahdollisuuksia yhteiskunnallisesta näkökulmasta niukkuuden vähitellen väistyessä. Päivittäiset tarvikkeet, ruoka ja vaatetus monipuolistuvat, hankitaan lisää tilaa ostamalla Jaakkolan tila naapurista.

Erityisen suurta osaa Eevan elämässä kouluvuosien alussa näyttelevät Yli-Jussilan eläimet ja niillä onkin ollut merkittävä rooli Eevan kehityksessä niin tunne-elämän kokemusten kuin kielellisen ja fyysisen kehityksenkin kannalta. Viimeaikojen tutkimukset eläinten ja ihmisen välisestä vuorovaikutuksesta ovat korostaneet lasten ja erityisesti kotieläinten suhteen merkitystä elämän ja myös kuoleman kysymyksissä. Kotieläimet perheessä antavat lapselle

⁹⁸ Ojanen 2004, 116.

luonnonmukaista ymmärrystä elämisen vaiheista, keskinäisissä suhteista, syntymisistä ja kuolemista.

Kouluikä tuo elämään uusia kavereita ja uusia fyysisiä ympäristöjä. Naapuristo vaihtuu väen muuttaessa pois tai kuollessa. Eevan oma sosiaalinen ympäristö muuttuu siltä osin melko vähän, mutta hänen toimijuutensa monipuolistuu iän myötä taitojen ja kokemusten karttuessa ja elinpiirin laajetessa koulutielle lähtiessä. Sosiaalistuminen etenee koulussa, kun elämään astuu opettajia ja koululaisia. Tiedot ja taidot karttuvat myös kotitilan töissä ja hän saa omia vastuita perheen työnjaossa. Aatemaailma syvenee oman kasvun ja ajan hengen myötä. Itsenäistyneen Suomen aatemaailma kasvavan uuden sodan uhan varjossa merkityksellistää vahvasti 1930-luvun lasten ajatusmaailmaa ja vaikuttaa myös keskinäisiin ihmissuhteisiin. Koulunsa aloittaneen lapsen näkemykset uusista opettajista ja ikäkavereista muotoutuvat peilaamalla omiinsa sekä heidän aatemaailmojaan että henkilökohtaisia ominaisuuksiaan.

3.1 Tiedot ja taidot karttuvat

3.1.1 Luku- ja kirjoitustaidosta

Oppivelvollisuus oli astunut voimaan elokuussa 1921 valtiojohtoisena, pakollisena kansalaiskasvatuksena. Huoltajan velvollisuus oli ilmoittaa lapsi kouluun sinä vuonna, jona tämä täytti seitsemän vuotta. Saara Tuomaalan mukaan kyseessä ei niinkään ollut luku- ja kirjoitustaidon sekä sivistystason kohottaminen vaan ”voittajien, sivistyneistön ja talonpoikien tarve ehkäistä uuden kapinallispolven kasvaminen työläis- ja maalaiskodeissa lisääntyvällä ja säännöllistyvällä kasvatuksella ja huollolla suojaksi yhteiskunnallisia järkytyksiä vastaan.”⁹⁹ Tästä perusajatuksesta löytyy syy siihen, että lapsi aloittaessaan koulun luetteloi iän, sukupuolen, koulumatkan, terveyden, isän ammatin ja varallisuuden perusteella. Näin hänet kategorisoitiin ilman omaa tahtoaan jo viimeistään kouluun mennessään.

Kun Eeva vuoden 1934 syksyllä oli oppivelvollisuusiässä ja oli hänen kouluunlähtöaikansa, hän osasi laskea ja lukea niin hyvin, että hänen katsottiin jo suorittaneen alakansakoulun ensimmäisen luokan oppimisvaatimukset ja hänet siirrettiin suoraan toiselle luokalle. Samaan aikaan ensimmäisten kouluopintojen kanssa hän valmistautui huolellisesti ja määrätietoisesti

⁹⁹ Tuomaala 2004, 103.

edessä olleisiin lukusiin. Kielitoimiston sanakirjan mukaan ”lukuset, lukukinkerit” on papin ja kanttorin (maalais-)seurakunnan eri kylissä vuosittain pitämä opetustilaisuus, jossa varsinkin aikaisempina aikoina on kuulusteltu kristinopin tuntemusta.¹⁰⁰

Lukusia oli pidetty Tammelassa 1730-luvulta lähtien ja Jussilassa ja Jaakkolassa 1800-luvulta.¹⁰¹ Talven 1935 lukuset järjestettiin Yli-Jussilassa ja ne olivat merkittävä tapaus talon päivittäisten töiden lisänä. Lukusväelle piti tarjota ateriat ja kahvitarjoilu voileipineen ja pullineen. Ruokapöytään tilattiin erikseen Forssasta leikkeleiksi makkaraa ja ruoka-aineeksi tuoretta lihaa. Kotijuustoa varten jätettiin riittävästi maitoa lähettämättä meijeriin. Ohrakakun päälle siveltiin paksultti voita ja peitettiin tukevalla juusto- ja makkaraviipaleella. Eevan silmissä ne ”näyttivät kumman houkuttelevilta”.¹⁰² Lama oli taittumassa ja Eevan kuvauksesta saattoi selvästi huomata, että talossa oli jo mistä tarjota. Mistä Eeva tiesi vuosikymmeniä myöhemmin kertoa yksityiskohdat pöydän antimista, ei muistelmista selviä. Silloin 8-vuotias tyttö saattaa olla painanut asiat mieleensä, kirjoittanut muistikirjaansa tai kysellyt myöhemmin perheeltä. Tilaisuus näyttää olleen hänelle erityisen tärkeä, olihan hänenkin vuoronsa esittää lukutaitonsa ja myös ehkä hänen tarkkaavaisen ja uteliaan pikkutytön mielensä takia. Historiallisena tapahtumana kinkerit Eeva Ojasen kuvaamina ovat olleet mielestäni mielenkiintoinen katsaus lama-ajan loppupuolen talon ja pöydän antimineen ja toisaalta taloissa kiertäneenä traditiona maaseudun kylillä. Kokemus oli Eevalle monipuolinen ja suorastaan suuntaa antava ajatellen hänen myöhempää elämäänsä teologina.

Lukusaamuna kello kymmeneksi paikalle tuotiin papit Korpela ja Mattila sekä kanttori Luotonen. Eevan palatessa koulusta juoksujalkaa, kuten hän kertoo, talo oli täynnä lukusväkeä ja luetus oli menossa. Luetettavina peräkammarissa olivat rippikoululaiset ja salissa kanttori Luotonen keräsi kirkollismaksuja kirkon kassaan. Myöhemmin samana keväänä kävi ilmi, että kyseinen Luotonen oli vuosien ajan kavaltanut seurakunnan rahoja. ”Luotosen yli viisikymmentä vuotta kestänyt toiminta Tammelassa päättyi häpeällisellä tavalla”, Eeva kirjoittaa sen enempää asiaa kommentoimatta.¹⁰³ Jälkikäteen muistellessaan Eeva selvästi jättää monia ikäviä asioita ilman kommentteja luultavasti eettisistä syistä ajatellen seuraamuksia ja myöhempiä lukijoita.

¹⁰⁰ <https://www.kielitoimistonsanakirja.fi/#/Kinkerit> katsottu 25.2.2023

¹⁰¹ Ojanen 1991, 32.

¹⁰² Ojanen 2004, 90.

¹⁰³ Ojanen 2004, 91.

Päivällisen jälkeen pidettiin salissa vielä hartaushetki, missä papit ”selittivät Sanaa”. Papit jäivät yöpymään Yli-Jussilaan, mikä myös aiheutti omat järjestelynsä perheen oloihin. Merkittävää oli kinkereiden vaikutus Eevan mieleen. Hän kirjoittaa: ”Lukusväki sai tarjoilunsa ja pappeja pidettiin niin hyvin, että sanoin ryhtyväni isona papiksi. Lausuin tavallaan ennustuksen, koska naispappeutta anno Domini 1935 oli täysin mahdotonta edes ajatella.”¹⁰⁴ Sekä Eevan oma ammatinvalinta että naispappeus tulivat näin viitoitetuiksi Eevan ollessa seitsemänvuotias. Tosin motiivit silloin olivat enemmänkin aineelliset kuin henkiset.

Kuva 5. Portaan alakoulun 1–2 luokka 1934–35. Eeva toisessa rivissä neljäs vasemmalta. Eevan mukaan koulukuva paljasti kotien puutteellisen ja yksinkertaisen elämäntavan. Jalkineina kaikilla edessä istuvilla oli saappaat, jollakulla kumisaappaat.

Koska kertomansa mukaan Eeva jo osasi lukea, hän oli ollut jo edellisenä vuonna 1934 naapurissa lukusilla ja suoriutunut testistä hyvin jo silloin huolimatta siitä, että joutui valmistautumatta lukemaan tekstinsä vanhoista kirjaimista. Lukutaidon oppimisen myötä kasvoi oppimisen ja lukemisen into. Aune-sisko toi koulun lainakirjastosta luettavaksi kirjan kerrallaan, se oli sääntö. Vuonna 1936 Tammelan kunnankirjasto hajautettiin piirikirjastoiksi

¹⁰⁴ Ojanen 2004, 90.

osana suomalaisen kulttuurin kehittämistyötä ja Portaan piirikirjaston johtokuntaan valittiin myös Eevan isä. Otto Ojanen oli jo nuoruudessaan puhunut ja kirjoittanut lehtiin kirjastojen sivistyksellisestä tehtävästä ja innostui nyt uudelleen kirjoittamaan ”Lainakirjastojen merkityksestä” Forssan lehteen vuoden 1936 alussa. Johtokunnan kokouksia pidettiin vuorollaan Yli-Jussilassa, jolloin Eeva istui kuuntelemassa keskusteluja kirjoista ja uusista hankinnoista. Laman väistyessä Ojasen perheessä riitti paremmin rahaa ostaa joululahjaksi kaunokirjallisuutta.

Ilkka Mäkisen mukaan Suomen kirjastolaitoksen historian alkuaikoina voi pitää 1200-luvun Turun tuomiokirkon tiloja, missä säilytettiin arkistoituna ajan kirjallisia lähteitä.¹⁰⁵ Keskiajan kirjastoja ei ollut tarkoitettu laajoille kansankerroksille, mutta niillä oli jo silloin samoihin tarkoituksiin tähtäävä tehtävä kuin myöhemminkin: ne ylläpitivät Suomessa eurooppalaista kulttuuria 1700-luvun lukukirjastoina ja laajenivat suomalaisuusaatteen mukana 1800-luvulta lähtien kansankirjastoiksi ja luku- ja kirjoitustaidon myötä vähitellen 1900-luvulla lainakirjastojen muodossa koko kansan käyttöön suomalaisen sivistyksen kehittäjänä.

Lukemisen myötä oli myös kirjoitustaito karttunut. Ensimmäisiin muistikirjoihinsa Eeva merkitsi tärkeitä asioita kuten lehmien nimet ja niiden hallintasuhteet eli kenen sisaruksen mikin lehmä oli.¹⁰⁶ Vuonna 1936, välivuotena koulusta Eeva alkoi pitää päiväkirjaa.¹⁰⁷ Ulkoasultaan se kieli ”jatkuvasta kirjoitusmateriaalipulasta”, kuten Eeva asian ilmaisee ja kertoo sen olleen nidotun pääsylippuvihon parin sentin levyinen kantaosa, peräisin nuorisoseuran iltamista. Ensimmäinen merkintä oli päivätty 19.3.1936, jolloin hän kirjoitti olleensa Mikkolassa kylässä ja äskettäin poikineen Nupo-lehmän saaneen syödäkseen maissia vahvistuakseen. Hän kertoi takautuvasti alkaneensa vuonna 1935 kantaa postia naapurustoon. Muistelmissaan hän pitää tuota merkintää osoituksena postinkannon tärkeydestä pienen tytön elämässään, koska oli sen vuotta myöhemmin halunnut lisätä päiväkirjaansa. Toihan tuo tehtävä paljon sisältöä hänen elämäänsä, vastuuta ja iloa saadessaan auttaa naapureita ja samalla käydä heidän kanssaan jutustelemassa. 23.3.1936 hän kertoi valmistaneensa itselleen piirustusvihon, jonka oli leikannut sopivan kokoiseksi paloiksi valkoisesta käärepaperista ja ommellut palaset selästä kiinni. Muita päiväkirjan merkintöjen aiheita olivat mm. Aunen neulottu hame, koulujen väliset hiihtokilpailut, kananpoikien kuoriutuminen 2.7.1937 ja Kyösti Kallion ajaminen Portaan ohi 4.7.1937. Eeva siis sekä kirjoitti yksittäisistä

¹⁰⁵ Mäkinen 2009, 18.

¹⁰⁶ Ojanen 2004, 60.

¹⁰⁷ Ojanen 2004, 97.

tekemisistään että suuremmista, lapsen elämän erityisen tärkeistä päivittäisistä tapahtumista. Päiväkirjasta tuli vuosien mittaan hänen ehkä tärkein väylänsä purkaa tuntojaan, koska, kuten hän usein mainitsee, oli yksinäinen lapsi eikä muuta kanavaa omien salaisten ajatusten purkamiselle ollut. Päiväkirjan tehtävä onkin usein toimia omien tunteiden tunnustuksellisenä avaajana. Maarit-Leskelä-Kärki ja Karoliina Sjö viittaavat Lynn Z. Loomin lukijasuhteeseen perustuvaan kahtiajakoon päiväkirjojen kategorisoinnissa, jakoon aidosti yksityisiin ja yksityisesti julkisiin päiväkirjoihin. Edelliset muodostuvat koodimaisista ja suppeista muistiinpanoista, jotka on tarkoitettu kirjoittajalle itselleen, ei yleisölle, eivätkä avaudu ulkopuolisille. Merkinnät etenevät kronologisesti eikä retrospektiivisiä siirtymiä esiinny.¹⁰⁸ Jälkimmäiset ovat laajempia, kerronnallisia, asioita eteenpäin vieviä kokonaisuuksia. Katson Eevan päiväkirjojen olleen lähinnä aidosti yksityisiä, itselle tarkoitettuja lyhyempiä ja pitempiä hetken ajatelmia. Päiväkirjat luovat Leskelä-Kärjen ja Sjön mukaan turvallisen tilan, jossa kirjoittaja voi paljastaa sisäiset tuntosensa ilman pelkoa sopimattomuudesta tai paljastetuksi tulemisesta. Myöhemmin Eeva personoi päiväkirjansa ja valitteli sille vähäistä kirjoitteluaan ja sitä, että yleensä kirjoitti vain silloin, kun oli syystä tai toisesta alamaissa.

Päiväkirjan lisäksi hän toimitti Kuvalehteä, myös itse valkoisesta käärepaperista tehtyihin, selästä kiinni ommeltuihin muutaman sivun vihkosiin. Ainakin numerot 1 ja 4 olivat omistettut Aune-siskolle, jolla ne olivat tallessa. Lehtien sivuilla oli piirroksia ja niiden selostuksia. Samana välivuotena Eevaa alkoi kiinnostaa maailma kotiseudun ulkopuolella. Tiedonhaluinen tyttö alkoi pitää leikelehteä, johon hän keräsi Suomen Kuvalehdestä kuvia kuuluisista henkilöistä, jotka liittyivät maailman tapahtumiin. Kauneuskilpailuja oli alettu pitää vuodesta 1935 ja kolmen ensimmäisen vuoden missit hymyilivät Eevan Toivon isokokoisista kouluvihoista tekemien kahden leikekirjan sivuilla, missä keitetystä perunasta tehdyllä liisterillä liimattuina kuvina saivat paikkansa myös niin tuon ajan kuninkaalliset, muut valtionpäämiehet kuin piispat perheineen.

Eevan kuvaukset kertovat puuhakkaan ja tarmokkaan tytön jatkuvasta tarpeesta nyt jo luku- ja kirjoitustaitoisena kehittää itseään ja materiaalien niukkuudessa keksiä ratkaisuja tarpeisiinsa. Sellaisena hän selvästi halusi itsensä tuodakin lukijan eteen. ”Lukeminen ja opiskelu tuottivat minulle mielihyvää”, hän kirjoittaa.¹⁰⁹ Materiaalipulaan tosin tuli helpotusta laman hiipuminen ja Toivo-veljen ryhtyminen vakuutusasiamieheksi. Hänen laatikoistaan löytyi

¹⁰⁸ Leskelä-Kärki, Sjö 2020, 29.

¹⁰⁹ Ojanen 2004, 98.

Eevalle siivousten yhteydessä joutilasta paperia ja kun Eevalta paperi loppui, hän pyysi Toivoa taas siivoamaan laatikkonsa.

Vuoden 1939 keväällä Eeva toimitti itselleen kaksi lehtijulkaisua Uusi Suometar 1 ja Uusi Suometar 2. Niiden sisältö koostui novelleista, runoista ja ajankohtaisuutisista. Niistä tärkein oli suu- ja sorkkataudin leviäminen, jota Eeva seurasi kiinteästi Maaseudun Tulevaisuus - lehdestä, koskihan se hänen rakkaita lehmiään. Yli-Jussilan lehmät säästyivät vaaralliselta taudilta. Otto-isän vaikutus ja esimerkki ovat varmasti olleet suuria Eevan kiinnostuksessa ja kehityksessä hänen kirjallisessa tuotannossaan. Hän kirjoitti myös omasta mielestään ”aika laajan” näytelmän ”Ahkeruus kaikki voittaa”. Alaluokkalaisen teoksista useimmat jäivät omaan aarteistoon.

Varhain lukemaan ja kirjoittamaan oppineen Eevan varhaislapsuuden sisäistä maailmaa avarsivat monet ulkoapäin tulleet vaikutteet, joita hän sai luku- ja kirjoituskokemuksistaan. Taidot myös täyttivät vastedes hänen usein yksinäisiä lapsuuden päiviään. Kuvaukset kirjoituspaperin hankkimisesta ja vihkojen omin käsin askartelusta kertovat ajan materiaalipulasta, johon kätevä tyttö keksi aina uusia ratkaisuja.

3.1.2 Elämän eläimet

Eevan tunnemaailman muotoutumiseen hän lapsuutensa aikana ovat vaikuttaneet korostetusti suhde eläimiin, erityisesti kotitilan eläimiin. Perheen nuorimmainen, jolle ei vanhemmilla ja sisaruksilla liiemmästi aikaa eikä ehkä taitojakaan riittänyt lempeisiin ja helliin kiintymyksen tunteisiin, rakasti Yli-Jussilan eläimiä, erityisesti lehmiä. Eino-veljen kanssa hän kulki alkuun päivittäin lehmiä kuljettamassa ja sittemmin Tyyne-siskon kanssa, kunnes välivuotena koulusta, ollessaan 8-vuotias, Eeva sai vastuulleen tuoda lehmät yksin iltaisin navettaan. Hän muistelee tyytyväisenä pärjänneensä niitten kanssa hyvin. ”Sain usein tuoda lehmät iltapuolella yksin kotiin eikä niiden kotiin tulossa ollut ongelmia”, hän muistaa.¹¹⁰ Lehmien kulkua piti ohjata ja Eeva kertoo käyttäneensä risuakin niiden ohjaamiseen toisin kuin Eino. Erityinen merkityksellisyys Eevan lapsuusajan elämässä oli lehmillä monesta näkökulmasta. Lehmien päivittäinen kuljettaminen kesäaikaan laitumelle kehitti niin hänen fyysistä kuntoaan kuin luontotuntemustaan Eino-veljen opeissa. Einon mukana hän kulki tekemässä Portaan

¹¹⁰ Ojanen 2004, 92.

kylän taloissa ja mökeissä kirjoittamassa muistiin mitä vanhoja esineitä niistä löytyi. Eino oli keskikoulussa saanut tehtäväkseen kartoittaa niitä kansatieteen ja äidinkielen harrastajana.¹¹¹ Einolta hän oppi kasvien nimiä ja käyttämään kiikaria.

Ennen kaikkea hänen omat kielelliset taitonsa - omaelämäkerran mukaan - kasvoivat niin teknisesti kuin sisällöllisesti, kun hän ennen joulua 1935 vietti aikaansa harjaamalla lehmiä ja istuskelemalla lehmiensä seurassa ”muuten vain” ja ryhtyi kirjoittamaan niille satuja, joiden aiheet löytyivät hänen oman arkensa elämästä. Otsikoita olivat mm. ”Satu lehmistä, jotka viettivät joulua”, ”Satu lehmistä, jotka valmistivat toisilleen joululahjan”, ”Satu lehmistä, jotka leikkivät tonttuleikin” ja Eevan omasta kaipuusta päästä jo kouluun syntynyt ”Satu lehmistä, jotka leikkivät koulusta”. Hän roolitti lehmät siten, että yhdestä tuli opettaja ja yhdestä luokan tyhmin ja vallattomin oppilas. Pohdin, olivatko hänen mielestään tyhmyys ja vallattomuus aina käsi kädessä samaan henkilöön kuuluvia ominaisuuksia, ja oliko kyseinen lehmä, Reipas nimeltään, tyhmin ja vallattomin Yli-Jussilan lehmäkatraasta. Kiinnostava kategorisointi entiseltä opettajalta. Toteuttiko Eeva tätä kategorisointia myös omassa koulutyössään ja millä keinoin? Lehmäkoulussa vietettiin myös kuusijuhlaa tonttuleikkeineen, joululahjoineen ja tietysti Eevan mieltymysten mukaisesti joulukortteineen. Lehmille kirjoitettujen satujen uskollinen ja kiitollinen kuulijakunta kuunteli hartaana, kun pikku-Eeva, tuleva opettaja, istui navetan vesisäiliön kannella lukemassa sille keksimiään tarinoita. Eeva itse on ilmeisesti katsonut lehmien ja yleisesti eläinten vaikutuksen olleen osa omaa identiteettiään koko elämänsä, koska hän syksyllä 2021 keskusteluissamme mainitsi erikseen lehmät ja niille kirjoittamansa sadut.

Nora Schuurman on lapsuuden eläinsuhteita koskevassa tutkimuksessaan keskittynyt pohtimaan eläintä subjektina ja sosiaalisen suhteen osapuolena, joka toiminnallaan keskeisesti vaikuttaa siihen, millaiseksi ihmisen ja eläimen välinen vuorovaikutus muodostuu ja miten ihmiset tulkitsevat eläimiä. Lähestymistapa kyseenalaistaa ihmisen ja eläinten välisen hierarkian ja rajan. Lähestymistapaa on nimitetty posthumanistiseksi näkökulmaksi ihmisen ja eläinten suhteisiin.¹¹² Schuurman käsittelee lapsuuden ajan lemmikkien tai lemmikeiksi katsottujen eläinten suhdetta lapsiin ja niiden kuoleman aiheuttamia tunteita kuuluviksi eri skripteinä. Skriptit kuvaavat hänen mukaansa ”kulttuurisesti spesifiä tietoa toistuvista

¹¹¹ Ojanen 2004, 71.

¹¹² Schuurman 2017, 292.

arkipäivän tilanteista, siitä mitä noissa tilanteissa tavallisesti tapahtuu ja miten tapahtumat etenevät”. Skriptit mm. auttavat ihmisiä selviytymään esimerkiksi läheisen kuoleman kaltaisista elämän tapahtumista kertomalla siitä, millaista kuolemaa on sopivaa surra, kuinka kauan suruprosessi voi kestää ja miten suremisen voi näyttää.¹¹³

Kissojen hoito ja ruokinta olivat pitkälti Eevan töitä jo pienestä alkaen, kuten 1.

käsittelyluvun valokuvasta 4 selviää. Hänen ensimmäinen kokemuksensa rakkaan kissan kuolemasta on painunut syvälle tunteisiin, koska hän vielä muistelmissaan pahoittelee äitinsä jyrkkää suhtautumista hänen suruunsa. Schuurmanin skriptiajattelussa kissan kuolema kuuluu avoimen surun skriptiin, joka Eevan kohdalla kiellettiin. Avoimen surun skriptiin kuuluva lemmikin kuolema koetaan läheisen ihmisen menettämisen kaltaiseksi tunteeksi kuitenkin kokematta sitä ihmisen kaltaiseksi.¹¹⁴ Skripti kertoo ihmisen ja eläimen välisen hierarkian hälvemisestä, jolloin eläin koetaan lähes tasa-arvoisena suhteessa ihmiseen. Agraariajalla muutkin eläimet kuin kissat ja koirat koettiin läheisiksi ystäviksi ja niiden kuolemaa surtiin. Suhde eläimiin on lapsilla kehollinen kokemus jo pelkästään lapsen koon vuoksi ja menetys on emotionaalisuuden lisäksi myös konkreettisuudessaan kehollinen tapahtuma. Eevan äidin suhtautuminen Eevan suruun kuuluu Schuurmanin ajattelussa kielletyn surun skriptiin, joka määrittää aikuisen suhtautumista lapsen suruun.¹¹⁵ Kun Eevan rakas Pekka-kissa kuoli, hän kertoo itkeneensä hillittömästi. Äiti huomautti elämään tulevista suuremmista suruista, joiden itkeminen on sallittua, kun sen sijaan kissan kuoleman itkeminen oli sopimatonta ja turhaa. Episodi saa Eevan edelleenkin muistelmissaan pohtimaan: ”En ole varma, olenko oppinut myöhemminkään erottamaan suuret ja pienet, itkun arvoiset ja mitättömät asiat toisistaan.”¹¹⁶ Tulkitsen Eevan tarkoittaneen, ettei kukaan ole oikeutettu määrittämään toisen puolesta merkityksellisiä ja merkityksettömiä asioita, jokaisella on omat kokemuksensa ja reaktionsa ilon tai surun kokemuksiin. Hänen oma mahdollisesti uskoon liittyvä näkemyksensä nojasi suvaitsevuuuteen ja myötätuntoon.

Pikku-Eevan elämästä katosi myös hänen ja Aune-siskon suuresti rakastama koira Pikku-Raiku, Sitä etsittiin hartaasti, mutta turhaan. Lopulta arveltiin Toivo-veljen ampuneen sen sen huonojen tapojen vuoksi. Eeva ei kommentoi Toivon osuutta koiran katoamisessa, mutta voisin kuvitella hänen muistaneen episodina, jossa Toivo repi hiuksia hänen päästään. Toivon

¹¹³ Schuurman 2017, 293.

¹¹⁴ Schuurman 2017, 296.

¹¹⁵ Schuurman 2017, 297.

¹¹⁶ Ojanen 2004, 93.

rooli koiran katoamisessa saattoi olla luonteva Eevan mielessä. Myöhemmin Eevan suhtautuminen muuttui asialliseksi talon eläimien suunnitelmalliseen elämän kiertoon kunkin joutuessa lähtemään ajallaan uusien tullessa tilalle. Schuurmanin mukaan eläinten kuolemaan liittyviä eettisiä kysymyksiä jäsentää skripti, joka määrittää käsitystä eläimen oikeasta ja väärästä kuolemasta ja eläimen tappamisen oikeutuksesta.¹¹⁷ Pekka-kissan rotanmyrkyn aiheuttama kuolema oli Schuurmanin mukaan Eevan kokemuksissa ”väärä” kuolema kun talon tuotantoeläimien teuraalle viemisen voi varsinkin iän karttuessa katsoa ”oikeaksi” kuolemaksi. Vuodelta 1937 hän muistelee kylläkin surreensa äidin nimikkolehmän Nupon kuolemaa, mutta muista teuraalle lähteneistä hän vain toteaa, että Reipas ja Pilkas oli myyty teuraaksi.

Sanna Lipkin tarkastelee leluja lapsen sosialisatioprosessin osana. Nukkeleikeissä mukana ovat elämän erilaiset tapahtumat ja kokemukset syntymästä kuolemaan ja perhe-elämän tapahtumissa. Samalla tavoin kotieläimet ovat kiintymyksen kohteita ja niiden voidaan katsoa kuuluvaksi perheen jäsenenä perheen elämään ja opettavan yhteisön tapoja ja sallittuja ja ei-sallittuja tunteita sekä suhtautumista kuolemaan.¹¹⁸ Kotieläimet toimivat prosessissa nukkeja paremmin, koska ne toimivat todellisuudessa perheinä, synnyttävät ja hoitavat lapsiaan, kasvavat ja kuolevat.

Eevan eläintarinat muistelmissa kertovat hänen sydämellisestä suhtautumisestaan ja rakkaudestaan niitä kohtaan läpi koko elämän. Tarinat kertovat myös yleisesti sekä koti- että tuotantoeläinten merkityksestä maaseudun elämäntavalle että niiden merkityksestä yksilön tunne-elämälle. Samalla lapset kuin itsestään oppivat kotitilan askareisiin.

3.1.3 Töiden parissa

Maatalousyhteiskunnassa oli luonnostaan lankeavaa, että lapset jo varhain ryhtyivät tekemään työtä. Eeva arvioi asemastaan perheen kuopuksena ja ”yllätysvauvana”, että myöhemmin hänen kasvaessaan hänet laskettaisiin mukaan perheen työvoimaan (2.2., s. 28). Työn merkitys identiteetille oli omaelämäkerran perusteella selvästi tärkeää. Jo pienestä pitäen Eeva toimi äidin ja sisarusten apuna navetassa ja lehmien kuljetuksessa ja oli jo opetellut lypsämään. Postin nouto ja jakelu kotiin ja lähinaapureihin oli alkanut jo ennen koulua.

¹¹⁷ Schuurman 2017, 300.

¹¹⁸ Lipkin 2022, 86

Täyttyessään 11 vuotta hän sai lisää vastuuta tilan töissä. Heinäpellolla hänet hyväksyttiin ”pientareiden haravoijana ja heinärotysten sotkijana”.¹¹⁹ Sanan ”heinärötynen” merkitystä en ole löytänyt. Elopäivinä hän auttoi myös äitiä talkooväen muonituksessa. Perunannostossa Eeva oli yksi seitsemästä noukkijasta Toivon ajaessa perunannostokonetta ja isä kuljetti valmiit säkit pellolta. Perunannostoon saatiin koulusta kolmen päivän perunannostoloma. Työt Yli-Jussilan tilalla olivat muuttuneet yhä enemmän perheen sisäisiksi ilman ulkopuolista apuvoimaa ja Eevan osuus vahvana ja terveenä tyttönä kasvoi yhä merkittävämmäksi. Lasten osallistuminen maatilalla töihin oli itsestäänselvyys, mutta Saara Tuomaala katsoo, että he ovat jääneet niin poliittisessa kuin lapsuuden historiassa näkymättömiksi toimijoiksi, koska heidän työpanoksensa oli enimmäkseen näkymätön osa perheen huoltajan, useimmiten isän, kautta nimettynä perheen toimeentulomuotona.¹²⁰ Vanhemmille lapset olivat työnteossa hyödyllinen lisä ja lapselle itselleen työnteon oppiminen oli osa hänen oppimis- ja kehitysprosessiaan ja identiteetin muotoutumistaan. Koulunkäynti tarjoaa henkisen puolen kehitystä, samoin kouluun lähdön mukanaan tuoma elinympäristön laajeneminen.

Kuva 6. Kuvassa perhe perunannostossa. Pienin avustaja valkoisessa esiliinassaan oikealla äidin vieressä lienee Eeva. Kuvassa oikealla tuuliratas, jonka avulla nostettiin vettä.

¹¹⁹ Ojanen, 2004, 141

¹²⁰ Tuomaala 2004, 343.

3.2 Sosiaalinen piiri laajenee

3.2.1. Opettajista

Eevan lähtiessä kouluun hänen sosiaalinen piirinsä laajeni merkittävästi ja toi uusia piirteitä hänen minäkuvaansa. Hänen identiteetin muodostumistaan voi nyt tarkastella uudesta näkökulmasta, osana kaveripiiriä, oppilaana ja koululuokkaa, yhteisön jäsenenä myös sukulaisten keskuudessa.

Naapurin Jaakkolan tilan Liisa Markkula oli Eevan hyvä ystävä ennen koulua ja alakoulussa. Vuotta Eevaa vanhempana hän ilmeisesti herätti Eevassa ylöspäin katsovaa ihailua, mutta myös negatiivisia tunteita ainakin vuosikymmeniä myöhemmin muistelmissa. Yhdessä he toimivat järjestäjinä, joille tuohon aikaan kuului monenlaisia tehtäviä luokkahuoneiden lämmittämisestä yleisen siisteyden ylläpitoon. Eeva piti Liisaa älykkäänä ja sanavalmiina tyttönä, joka helposti toi esiin mielipiteitään opettajien ja muiden aikuisten seurassa. ”Olin ylpeä Liisan ystävydestä, koska hän vaikutti muita paremmalta. Hänen isänsä oli kartanosta, hänellä oli hienoja sukulaisia ja varallisuutta, niin uskoin.”¹²¹ Liisa oli opettaja Hilda Sulkan suosikki, toisin kuin Eeva itse, mutta se ei Eevan omien sanojen mukaan häntä vaivannut. Opettajan puolueellisuus oli kaikesta päätellen ilmeistä: ”Hänellä oli suosikkinsa, joihin en kuulunut, mutta Liisa kuului. Suosikiksi pääsi, kun kertoi avoimesti kotinsa ja naapurien asioita sekä haistoi muuten, mikä oli opettajalle mieleen. En voi sanoa kuuluneeni sorrettuihin, sellaista mielikuvaa minulle ei tullut.”¹²² Eeva ilmeisesti katsoi kuuluneensa opettajan arvosteluissa oppilaiden keskikastiin, ei suosikkeihin, mutta ei myöskään sorrettuihin, mitä ikinä sortaminen opettajan käytöksessä tuohon aikaan tarkoittikin.

Puntarointi suhteista opettajiin nostaa esiin pohdinnan muistelijan muistelun ja hänen kokemustensa välisestä ajasta, jota Saara Tuomaala kutsuu elämän kulun muovaamaksi dialogiseksi vertailusuhteeksi, joka paikantuu kertojan elämänhistorian ja elämäntilanteen suhteessa. Kerrottaessa muistoa toistetaan tunteen rakennetta ja luodaan siihen eräänlainen näkymä. Muiston paikoista karsiutuu alkuperäisen kokemuksen yksityiskohtia, mutta muisto esittäytyy kertojalleen autenttisenä ja subjektiivisena totena.¹²³ Eevan muistot suhteestaan

¹²¹ Ojanen 2004, 86.

¹²² Ojanen 2004, 86.

¹²³ Tuomaala 2004, 313.

opettaja Sulkaan ovat olleet aikanaan kokemuksena tunnepitoisia, mutta saaneet vuosikymmenten kuluessa uusia kerrostumia sekä omista opettajakokemuksista että historiallisista tiedoista siitä, millaisia opettajat tuona historian aikana olivat. Kristillis-isänmaallinen maailmankuva oli 1930-luvun kouluopetuksessa vallalla, vaikka puoluepoliittiset kannanotot olivatkin kouluhallituksen taholta kielletty.¹²⁴ Eevan asettuminen opettaja Sulkan silmissä keskikastiin suosikkien ja sorrettujen väliin ei ehkä johtunut hänen perheensä sosiaalisesta asemasta, vaan hänen omasta ujosta ja vetäytyvästä olemuksestaan alakoulussa. Siellä ei vielä päässyt osoittamaan kykyjään koululaisena kuten yläkoulusta eteenpäin. Opettaja Sulka on joka tapauksessa jäänyt Eevan muistoihin jonkinlaisena yksityisasioiden urkkijana ja tiettyjen oppilaiden suosijana.

Eevan negatiivista muistoa Sulkasta on vahvistanut kolmannen luokan tapahtuma, jossa Sulka, olematta enää hänen opettajansa, kutsui hänet puhutteluun ja tuolloin vetosi hänen hyvän kodin taustaansa. Tuolloin Sulkan korviin oli tullut tieto, että Eeva luokkakavereineen oli alakoululaisille ylemmyyttään osoittaakseen keksinyt hänestä lorun ”Sulka muori perunoita kuori”. ”Minua loukkasi syvästi tuo puhuttelu, jonka muistan vielä, koska se meni yli ymmärrykseni. Muistan se, koska en voinut kenellekään kertoa. Häpesin ja pelkäsin, että se tulisi yläkoulussa ja kotonani tietoon. Kyseessä oli entinen opettaja ja asia, jonka vakavuutta en tajunnut. Varoin visusti puhumasta enää alakoululaisten kanssa heidän opettajastaan.”¹²⁵ Opettaja Sulka vaati ehdottomasti käyttämään hänestä opettajanimitystä eikä nimeä ja vaati oppilaita kertomaan, jos kuulivat hänestä puhuttavan jotain vastaavaa epäkunnioittavaa. Sulka oli Eevan kertoman mukaan entinen kiertokoulun opettaja, joka oppivelvollisuuslain voimaan tulon jälkeen siirrettiin kansakoulun opettajaksi. Hän ei siten ollut välttämättä täyttänyt kansakouluseminaariin vaatimuksena olleita kelpoisuusvaatimuksia. ”Sulkan opetuksessa, oppilaiden käsittelyssä ja arvostelussa oli ymmärrettävästi puutteita”, hän entisenä opettajana muistelee.¹²⁶ Eevan mieleen jäänyt tapaus edustaa lapsuudessa muodostuneita käsityksiä oikeasta ja väärästä. Sulkan moitteet Eevalle jäivät Eevan mieleen vääryyksinä, koska hän ei myöhemminkään ymmärtänyt asian vakavuutta eikä siitä kenenkään kanssa myöskään puhuttu, koska hän ei asiaa kenellekään paljastanut.

Ensimmäinen opetus oikeasta ja väärästä Eevan kokemuksissa oli liittynyt naapurin Jussilan

¹²⁴ Tuomaala 2004, 314.

¹²⁵ Ojanen 2004, 110.

¹²⁶ Ojanen 2004, 84.

Jenny-rouvaan. Syksyllä 1935, jolloin ei käynyt koulua, Eeva kävi hakemassa kylän postitoimistosta päivittäiset postit pariin naapuriin. Jenny pyysi Eevaa tuomaan heidänkin postinsa. ”Elämäkokemukset koostuvat pienistä sirpaleista”, pohtii Eeva muistelmissaan ja miettii Jennyyn liittynyttä tapausta, joka oli johtanut luottamuskriisiin.¹²⁷ Jennyllä oli sedältään saama kaunis puinen rasia, jota Eeva usein ihaili. Jenny lupasi hankkia sellaisen myös Eevalle ja Eeva kertoo odottaneensa pitkään naapurissa käydessään, että hän sellaisen saisi, mutta sitä ei koskaan tullut ja pettymys oli suuri. ”Lopulta minun oli pakko uskoa, että emäntä oli rikkonut lupauksensa. Hän ei ollut sanansa mittainen. Olin siihen saakka säilyttänyt luottamukseni aikuisiin. Kun ensimmäinen särö tuli, opin suhtautumaan ihmisiin varautuneemmin. Kuljetin Jussilan postia vielä muutamia vuosia, mutta luottamuksen menettäminen oli vaikea asia.”¹²⁸ Aikuiset eivät tule ajatelleeksi, miten tärkeä asia lapselle on sanansa ja lupauksensa pitäminen. Epäilen, ettei Jenny-rouva koskaan saanut tietää aiheuttamastaan pettymyksen kokemuksesta. Ensimmäinen kokemus luottamuksen menettämisestä on seurannut Eevaa koko hänen elämänsä muistelmiin asti. Epäoikeudenmukaisuus voi jäädä kalvamaan lapsen mieltä ja nakertaa itsetuntoa, mutta toisaalta toimia varoittavana esimerkkinä aikuisena omassa, esimerkiksi opettajan työssä.

Eevan ensimmäisen todistuksen keskiarvo toisella luokalla jouluna 1934 oli 6,9, joka oli Eevan muistelmien mukaan hänen huonoin todistuksensa kouluajalta. Nopeasti numerot kuitenkin lähtivät nousuun, varsinkin kolmannelta luokalta lähtien, ehkä opettajien vaihduttua, mutta ennen kaikkea erityisen oppimishaluisten Eevan edistyessä opinnoissaan yhden väli vuoden jälkeen. ”Olin innostunut päästyäni kouluun. Opettajani oli Fanny Kajarto. Oli kehittänyt itseäni väli vuoden aikana, ja valmiuteni olivat hyvät, kevätlukukauden todistuksen mukaan kiitettävät.”¹²⁹ Kevättodistuksen keskiarvo oli 8,9. Äidinkielen aineessa ”Koulupäivänämme” Eeva luettelee kutakuinkin kaikki koulutunnit ja kaikki olivat hauskoja. ”Innostunut koululainen koki työn hauskana”, hän kirjoittaa.¹³⁰

Opettaja Kajarto tuntuu olleen Eevan silmissä hyvin erilainen kuin edeltäjänsä opettaja Sulka. Historialliseen kulkuun liittyen vuoden 1935 Kalevalan 100-vuotisjuhlan kunniaksi monet suomalaiset suomensivat nimensä osana suomalaisen kulttuurin kehittämistyötä kirjastojen hajauttamisen tavoin. Heihin kuului myös opettaja Kajarto, jonka aikaisempi nimi oli

¹²⁷ Ojanen 2004, 95.

¹²⁸ Ojanen 2004, 95

¹²⁹ Ojanen 2004, 111.

¹³⁰ Ojanen 2004, 111.

Kajander. Kajarto oli monipuolisesti lahjakas ja vaativa. Hän harrasti erityisesti voimistelua ja vei oppilaat käsityöluokkaan puolapuulle, mikä oli Eevan mieleen, vaikka ei muuten voimistelusta pitänytkään. Eeva piti kylläkin monenlaisista liikunnan muodoista, kuten hiihtämisestä ja yleisurheilukilpailuista kotipihassa. Välivuosi kotona oli opettanut Eevaa huolimattomaksi käden töissä ja muistelmissaan hän soimaa itseään koheltajaksi. Opettaja Kajarto oli Ojasten perhetuttava, mutta ei sallinut sillä perusteella Eevalle helpotuksia. Armotta piti huonot ompelukset purkaa ja neuloa uudelleen. ”Sittenpä osasin olla varovainen”, hän kirjoittaa.¹³¹ Eevan tiedot ja taidot kasvoivat. Käsityöt alkoivat sujua opettaja Kajarron intensiivisessä ohjauksessa, ja laulukin alkoi ensimmäisen vuoden ongelmien jälkeen sujua. Kirjallisista harjoituksista ja lukuaineista uskonnosta, maantieteestä, lukemisesta ja laskennosta tuli kevättodistukseen kymmit ja keskiarvoksi 9,4.

Fanny Kajarto edustaa sitä naisopettajamallia, johon Saara Tuomaala kiinnitti huomiota 1930-luvun aktiivisena naisena. Tuolloin he olivat vielä harvinaisia maaseudun kyläyhteisöissä. Naisopettajat olivat ainoita kuntien ja kansakoulujen hallintoon säännöllisesti osallistuneita naisia. He toimivat tiedonvälittäjinä kansakoulujen johtokunnille oppilaista ja koulun arjesta. He toimivat myös epävirallisina yhteydenpitäjinä koteihin ja erityisesti äiteihin.¹³² Tietynlaiset naisopettajat tulivat edustamaan uutta modernia naismallia, jossa yhdistyi ”vanha” emännöisyys ja ”uusi” naiskansalaisuus”. Kajarto oli kaikin puolin aktiivinen sekä opettajana että kansalaisena. Kajarron toiminta on antanut Eevalle positiivista mallia naisista opettajina ja aktiivisina toimijoina.

Syksyllä 1937 vaihtui jälleen opettaja. Eevan tunnontarkaksi kuvaama opettaja Edvard Inkilä vaati osaamaan läksyt ulkoa ja niinpä koulutyöstä innostunut Eeva luki läksyt iltaisin ja vielä kertasi ne aamulla ennen kouluun lähtöä. Inkilä kertoi uskontotunneilla Raamatun kertomuksia paljon oppikirjan tietoja laajemmin ja kyseli niitä seuraavalla tunnilla. Inkilä vaati ulkoa osaamista myös maantieteen tunneilla. Hänen isänmaallisiin arvoihinsa viittaa Eevan toteamus: ”Inkilä edellytti, että kulkisimme avoimin silmin luonnossa ja näin oma maamme avautuisi.”¹³³ Lisäksi Inkilä tuki vahvasti opettaja Kajarron koulussa vetämää raittiustyötä. Oppilailta Inkilä vaati herpaantumaton tarkkaavaisuutta ja armotta jäätiin osaamattomina laiskanläksylle. Eeva ei muistinsa mukaan jäänyt kertaakaan laiskalle.

¹³¹ Ojanen 2004, 112.

¹³² Tuomaala 2004, 344.

¹³³ Ojanen 2004, 128.

Inkilälle mieleisiä olivat kirjoituksessa ja piirustustunnilla himmeät värit ja häntä miellyttääkseen oppilailta oli tapana tasailta väriliidun jälki sormin ja sekoittaa vesiväri hyvin hentoiseksi.

3.2.2 Kavereista ja sukulaisista

Saavutettuaan kouluiän Eevan sosiaaliset suhteet laajenivat, kun opettajien lisäksi uusia suhteita syntyi myös kavereiden kanssa ja matkat isän mukana sukulaisiin konkretisoivat hänen suhteitaan niihin lähisukulaisiin, joita hän ei ollut aiemmin tavannut. Koulun alkaminen toi Eevan elämään uusia kavereita sekä koulumatkoille että henkilökohtaisiin kaverisuhteisiin. Antti Malinen on tutkinut lasten kaverisuhteiden merkityksellisyyttä. Hän yleistää lasten tarpeen kategorisoida toisiaan varallisuuden ja kodin aatteellisen taustan takia.¹³⁴ Koulun vertaisyhteisössä oli lapsia eri yhteiskuntaluokista, ja Malisen mukaan lapset erottuivat toisistaan erityisesti vaatteista, jotka paljastivat heidän yhteiskuntaluokkansa. Malinen viittaa Ulla Aatsingin termiin poliittinen sosiaalistaminen, joka antaa vanhemmille ja opettajille mahdollisuuden ohjata lapsiaan heille sopivaan seuraan ja sitä tietä oman poliittisen perintönsä ja toimintatapojen siirtämisen seuraavalle sukupolvelle.¹³⁵ 1930-luvulla lama vielä piti otteessaan suomalaista hyvinvoinnin tilaa, missä ainakin Eevan mukaan Ojasten perheellä itsellään vielä varsinkin alkuun oli niukkuutta ja vanhemmat erityisesti halusivat auttaa naapureita tarpeen mukaan. Heiltä ei tullut ohjeita tai määräyksiä siitä, kenen kanssa oli sopivaa seurustella. Eevan muistelmassa ei hänen oma kategorisointinsa koskenut kavereita, mutta sen sijaan ainakin jotkut opettajat mielellään toivat esiin kodin taustat. Eeva on jo aiemmin maininnut, ettei kaveripiirin vanhempien sosiaalinen asema ollut hänelle selvä eikä tärkeä, vaikka naapurin Liisa ja hänen kotinsa Jaakkolassa tekivätkin häneen vaikutuksen. Jollain tasolla 7-vuotias oli myös tietoinen oman kylän asukkaiden poliittisesta kannasta, mutta sekään ei määrittänyt hänen mieltymyksiään lapsena. Valinta lähempään ystävyteen tuli olemaan muissa piirteissä.

Naapurustossa ei suurta valinnanvaraa ystävien suhteen ollut, mutta Eeva kuitenkin löysi itselleen mieluisan seuransa, pari ystävää. Hän kävi kuuntelemassa naapurissa Jaakkolassa radiosta Markus-sedän lastentunteja, mutta talon asioiden mutkistuttua ja suhteen Liisan kanssa kylmennyttyä hän siirtyi Mikkolaan, toiseen naapuriin, missä oli sellaisia ”outoja

¹³⁴ Malinen 2022, 124.

¹³⁵ Malinen 2022, 125.

esineitä kuin puhelin, radio ja gramafoni, joita ei kodissamme ollut”.¹³⁶ Mikkolan Pirkosta ja Helystä tuli hänelle pitkäaikaisia ystäviä. Koulussa paras ystävä löytyi lähinaapurin torpan Monnin Ebbasta, jota Eeva myös ihaili hänen sanavalmiutensa ansiosta. Sen sijaan, että Eeva arvioi Liisan sanavalmiiksi, mutta myös opettajaa mielisteleväksi, Ebban sanavalmius ei hänessä tuntunut aiheuttavan minkäänlaisia negatiivisia tuntemuksia. Luultavasti Eevan oma ujous ja toisaalta älykkyys valitsi mieltymyksen kohteiksi älykkäitä ja reippaita itsensä ilmaisijoita. Se, että Ebballa ei ollut samanlaista ”hienoa” taustaa kuin Liisalla, ei myöskään ollut Eevalle tärkeää. Eeva vieraili usein Ebban kodissa ja viihtyi siellä, koska koki olleensa tervetullut vieras talossa. Ebban isä pukeutui parhaisiinsa Eevan vierailua varten ja äiti pitokokkina teki herkkuja. Eeva sai Monnilla ensimmäistä kertaa elämässään mustikkapiirakkaa. Lapsen huomioon ottaminen tuo mielihyvää.

Kahden kilometrin koulumatkoja hän kertoo kulkeneensa Jaakkolan Liisan ja naapuriston poikien Leon ja Sulon kanssa. Portaana ala- ja kansakoulussa hänet istutettiin etupenkkiin Kauhan Erkin viereen ja takana istuivat Talosen kaksoset Mikko ja Antti. ”Tunsin oloni poikien keskellä vähemmän miellyttäväksi, varsinkin kun kaiken lisäksi minua alettiin kutsua Mikon morsiameksi.”¹³⁷ Eevan koulumatkalla seurana oli myös huuvalalainen Saarisen Airi. Hänen kanssaan Eeva ei kulkenut koulun alkuaikoina, mutta myöhemmin kylläkin. Airilla oli ilmiömäinen muisti ja keskittymiskyky kouluaineissa. Hän osasi ainoana luokassa kertoa kaikki kuulemansa opettaja Inkilän edellisen tunnin raamatun kertomukset yksityiskohtaisesti. Hän liittyikin aikuisena raamatuntutkijain eli adventistien seurakuntaan. Eeva muistaa hänet erityisesti siksi, että Airi oli kiinnostunut pojista ja sukupuolielämästä ja tarjosi hänelle tietämättömälle pikkutyttöle sukupuolivalistusta. Häneltä Eeva kuuli ensimmäisen kerran sukupuolielämästä, ehkäisystä ja ehkäisyvälineistä. Airi tunsu elämää paremmin kuin hän ja katsoi asiakseen valistaa häntä. Tuohon aikaan kotoa ei valistusta annettu, kuten Antti Malinen toteaa. Hänen mukaansa ikätovereilta saatu sukupuolivalistus oli tärkeää, mutta ei kovinkaan korkealaatuista. Tutkimuksissaan hän on todennut, että jo pitkällä murrosiässä nuoret, kovasta kiinnostuksesta huolimatta saattoivat olla täysin hakoteillä kaikesta seksiin liittyvästä.¹³⁸ Eeva ei sanojensa mukaan ollut kiinnostunut pojista. Vaatimattomasti ja vaivihkaa hän mainitsee hämmästelleensä, kun luokkaa alempana ollut ”Pelto-Huikon Arvo tuntui olevan huolissaan siitä, että välitin toisista pojista enkä hänestä”.¹³⁹ Airi Saarinen valisti

¹³⁶ Ojanen 2004, 95.

¹³⁷ Ojanen 2004, 82.

¹³⁸ Malinen 2022, 278.

¹³⁹ Ojanen 2004, 127.

häntä siitäkkin, että hänen kotinsa varallisuus antoi hänelle etulyöntiaseman poikien suosiossa. ”Minulla oli hyvä suoja, että olin lapsellinen, vaikka muuten kehityin sekä fyysisesti että henkisesti. Meillä ei pidetty ansiokkaana toisen sukupuolen huomion herättämistä eikä voittoja sillä taholla.”¹⁴⁰

Hannulan Kerttu oli Eevan pitkäaikainen ystävä. Vanhemmat olivat Kertun vanhempien ystäviä ja se lienee ollut syynä siihen, että Yli-Jussilan tytöt hyväksyttiin Kertun ystäviksi. Vaikka elämä Hannulassakin oli vaatimatonta, Kerttu sai monenlaista tavaraa, mitä muut naapurien lapset eivät saaneet, kuten rannekellon ja suuremman pallon kuin kenelläkään muulla oli. Kerttu oli silmäterä isälleen, joka vartioi tarkasti Kertun seuralaiset. Hän oli Eevan kuvauksen mukaan luottavainen ja säästäväinen, mutta antelias.¹⁴¹ Eeva uskoo Kertun saaneen häneltä ja Aunelta apua arkuuteensa, ujous vaivasi myös Kerttua. Siten Eevan avuliaisuus ja halu tukea ystäviään ilmeni jo lapsena.

Kavereista Ebba ja Liisa olivat Eevalle tärkeimmät tuohon aikaan, mutta kumpikin ystävyys hälveni ajan myötä. Liisa muutti pois ja Ebba jättäytyi pois Eevan seurasta Eevalle tuntemattomasta syystä. Hän arvelee Ebban alkaneen vierastaa hänen voimakkaita aatteitaan, isänmaallisuutta ja uskoa. Mainintoja kiusaamisista tai pilkkaamisista ei poikia koskevaa kiusoittelua lukuun ottamatta Eevan muistelmissa ole. Oliko valinta tietoinen vai eikö negatiivisia ilmiöitä kaveripiirissä esiintynyt? Muistelmat ilmentävät kaveruutta niiden lasten kesken, joitten kanssa Eeva oli tekemisissä oman valintansa mukaisesti tai olosuhteiden sanelemana.

Eevan maailma laajeni konkreettisesti myös siltä osin, että kasvettuaan riittävän isoksi, kahdeksanvuotiaaksi, hänet kelpuutettiin isälle matkakumppaniksi Urjalaan tutustumaan sekä uusiin maisemiin että sukulaisiinsa vanhempien kotitaloissa. Vaikka Yli-Jussilan väki piti varsin kiinteitä yhteyksiä lähisukuunsa, ennen kouluun lähtöä Eevaa ei otettu mukaan matkoille sukulaisten luo eikä juhlatilaisuuksiin joitain kahvitteluja lukuun ottamatta. Urjalassa ja myöhemmin myös muiden sukulaisten luona syntyi uusia sukulaistuttavuuksia ja tarkkailevainen tyttö oppi uusia tapoja ja tottumuksia. Maaliskuussa 1936 Eeva pääsi isän mukaan hakemaan siemenviljaa Urjalasta Tolvalta isän kotitalosta. Linja-autovuorot olivat jo lisääntyneet, mutta matkaa tehtiin reellä hevosvetoisesti paluumatkan viljakuorman takia.

¹⁴⁰ Ojanen 2004, 127.

¹⁴¹ Ojanen 1991, 63.

Viljan hakuun syinä olivat kauran siemenen uusiminen ja suunnitteilla ollut peltoalan laajentaminen. Eeva kertoo muistavansa matkan hyvin. Hän kertoo matkan reitit, tapaamiset Tolvalla ja paluumatkan, jolla suoritettiin vierailut myös äidin sukulaisissa Hemilässä. Matka Huuvalasta Urjalaan Tolvaan on noin 60 km ja tuohon aikaan hevosen kyydissä se kesti useita tunteja. Huuvalan lähipiirissä eläneelle tytölle jo näkymät matkan varrella olivat uusia ja kiinnostavia. Ristiriitaisia muisteluja oli jäänyt Hemilän vierailusta, kun Eeva itse muisti ”hyvinkin rauhallisen oleilun”, liekö tarkoittanut jonkinasteista kyllästyneisyyttä, ja leikit serkkujen kanssa, mutta Hemilän Aini-emäntä muisteli jälkeinpäin vuonna 1944 Eevan kärsimättömyyttä päästä heti kahvin jälkeen lähtemään kotiin. Muistelmissa tuo piirre toistuu usein: Eevalle koti oli rakas paikka, johon hän jatkuvasti kaipasi. ”Koti-ikävä vaivasi minua aina ollessani poissa.”¹⁴² Matkalla oli toisenkin lainen tarkoitus, jonka Eeva ymmärsi myöhemmin. Isä halusi keskustella kotiväen kanssa naapuritilan Jaakkolan ostosta liitettäväksi Yli-Jussilaan.

3.2.3. Jaakkolan tila laajentaa kotipiiriä

Ystävyys Liisa Markkulan kanssa hiipui perheen jouduttua myymään naapurin Jaakkolan talon isännän sairastuttua ja rahavarojen loputtua. Jaakkolan tila myytiin huutokaupalla 1936 ja ostaja oli Otto Ojanen, Eevan isä. Asetelma saattoi vaikuttaa myös lasten suhteisiin, ratkaisevaa oli tosin erityisesti se, että Liisa muutti isovanhempiensa luo pois lähialueelta. Huutokaupassa Eeva tunsikin olonsa varsin epämurheelliseksi, koska kyseessä oli Liisan ja hänen kotiväensä tavaroiden käsittely hänen mielestään erityisen alentavalla tavalla meklarin käyttäessä jopa kaksimielisiä vitsejä kauppaa tehdessään.¹⁴³ Huutokauppoihin Eeva ei enää elämänsä aikana mennyt, niin vastenmieliseksi hän tilaisuuden koki. ”Voisiko ajatella, että minulle tyypillinen väkijoukkojen karttaminen olisi saanut tästä alkunsa”, hän pohtii.¹⁴⁴ Otto Ojanen oli ilmeisestikin jo jonkin aikaa harkinnut tilan ostoa tietoisena Juha Markkulan huonosta terveydentilasta. Toivo oli kasvanut aikuiseksi ja suunnitteli tulevaisuuttaan, mahdollisesti myös muussa ammatissa poissa kotitalalta. Isälle oli tärkeää, että esikoinen pysyisi kotikonnuilla isän apuna, mutta myös oman tilan hoitajana. Olihan oletettavaa, että Toivo jonain päivänä perustaisi perheenkin. Kun Jaakkola oli yhdistetty Yli-Jussilaan, Ojasista tuli suurin tilanomistaja kylällä ja se nostatti Eevan mukaan isän itsetuntoa ja

¹⁴² Ojanen 2004, 100.

¹⁴³ Ojanen 1991, 54.

¹⁴⁴ Ojanen 2004, 105.

mielialaa. Houkuttelu Toivon jäämiseksi kotitilojen hoitajaksi oli onnistunut ja oli ensiarvoisen tärkeää tilojen hoidon kannalta. Työtaakka kasvoi huomattavasti, varsinkin kun Jaakkolan maat olivat jääneet jo vuosiksi huonolle hoidolle. Jaakkola oli oleva ratkaisevan tärkeä hankinta tilantarpeessa, kun sodat aikanaan ajoivat Karjalan väestöä evakkoon ja heille tarvittiin asuintiloja, mutta tässä vaiheessa tila ostettiin nimenomaan Toivon tulevaisuutta ajatellen.

Iloa Eevalle aiheutti se, että Jaakkolan sairas ja heikko isäntä oli toivonut hevosensa Pilkun joutuvan naapuriin Yli-Jussilaan ja niin Otto Ojanen sen itselleen huusikin. Myöhemmin Pilkku sai varsan ja sen nimeksi annettiin Liisa menetetyn naapuriystävyyden tilalle. Varsasta tuli Eevalle luonnollisesti hyvin rakas.

3.3 Mentaalinen maailma aukeaa

3.3.1 Ujous ja pelot

Kun fyysinen ympäristö laajenee ja elämään tulee uusia vieraita ihmisiä, myös omat luonteenpiirteet korostuvat ja toisaalta syntyy uusia mieltä huolestuttavia ominaisuuksia, jotka saattavat rajoittaa ihmissuhteita ja kulkemista yleensä. Eeva mainitsee useissa yhteyksissä omasta huomattavasta ujoudestaan, joka esti hänen toimintaansa ja pani hänet koulussa puhumaan niin hiljaa, etteivät opettajat kuulleet hänen vastauksiaan. Pikkujoulujuhlassa vuonna 1943 hänen paikkansa pöydässä oli merkitty lapulla, johon oli piirretty iloinen pyöreäposkinen naama ja kirjoitettu teksti ”Tala högre, lilla Eva!”¹⁴⁵ Lappusta voisi tulkita siten, että Eeva nähtiin iloisena, mutta kovin ujona tyttönä.

Beidel & Turner ovat käsitelleet vetäytyvien ja ujojen lasten sosiaalisen jännittyneisyyden ja ujouden taustoja ja syitä sekä niiden ilmenemistä. Huomatuksi tulemisen pelkoa nimitetään sosiaalisen ahdistustilan häiriöksi, joka ilmenee voimakkaana ja jatkuvana pelkona tulla muiden näkemäksi ja arvostelemaksi.¹⁴⁶ Tämänkaltainen pelkotila saattaa vaikuttaa koulunkäyntiin ja muihin päivittäisiin toimintoihin. Se voi myös vaikeuttaa ystävyysiteiden löytämistä ja säilyttämistä. Eeva näyttää kylläkin löytäneen ikäisistään lapsista kavereita, mutta suhde aikuisiin ja erityisesti auktoriteetteihin, opettajiin sekä koululuokkaan

¹⁴⁵ Ojanen 2004, 249

¹⁴⁶ Beidel&Turner 2007, 48

kokonaisuutena tuntuu olleen hänen pelkojensa ja ujoutensa kohde. Tunne näyttää syventyneen hänen siirryttyään oppikouluun, kauas kotoa.

Liisa Keltikangas-Järvinen määrittelee ujouden tarkoittavan vaikeutta toimia luontevasti sosiaalisissa tilanteissa ja tämän vaikeuden tuottavan ihmiselle itselleen epämukavan olon.¹⁴⁷ Hän korostaa lapsen tarvitsevan aikuisen tukea ja turvaa alusta lähtien ja näin on mahdollista, että voidaan jälleen palata ajalle tavalliseen kodin kykenemättömyyteen tarjota lapsille fyysistä turvan tunnetta, ei hellyyden osoituksia, ei kehuja tai kannustuksia hyvistä suorituksista tai suorituksista yleensä. Eeva ihmettelee muistelmissaan, ettei kotona koskaan edes kysytty koulumenestyksestä tai muista suorituksista, saati kiiteltä. Oma näkemykseni on, että ujous, tarkkailevaisuus, itsekriittisyys ja vetäytyminen voivat olla myös seurausta kuopuksen asemasta suurperheessä. Lapsi on pienestä pitäen tottunut olemaan se pienin joukon jatke, jonka mielipiteille ei juuri painoa annettu. Tyttöjen ujous 1930-luvun koulumaailmassa voi olla ollut hyvinkin tavallinen ilmiö, varsinkin kun talot olivat etäällä toisistaan eikä sosiaaliin kontakteihin ja joukossa toimimiseen ollut mahdollisuutta. Eevan ujous ei välttämättä niinkään aiheuttanut varsinaista esiintymispelkoa, mistä kertoo esimerkiksi se, että hän ilmeisen rohkeasti astui pitämään isänsä kanssa kirjoittamansa isänmaallisen puheen tai opettajan käskystä aina esiintyi lukijana koulun juhlissa. Kertomuksissa nuoruudestaan Eeva ei tuo esiin esiintymispelkoa, kun taas huomattavasta ujoudestaan hän mainitsee usein. On mahdollista, että hän ei niinkään ole erotellut ujouden ja esille tulemisen pelon tunteita eikä ole tarkemmin eritellyt ujoutensa syitä. Mahdollisesti koulun opettajat tarjosivat hänelle hänen tarvitsemaansa tukea ujouden tunteen kanssa elämiseen.

Ujous ei tullut esiin myöskään naapuruston kohtaamisissa. Reippaasti Eeva lähti halutessaan mukaan ehtookylään kahvitteluihin ja kiirehti paikalle seuraamaan keskusteluja ja tapahtumia, kun kotitaloon tuli vieraita, tosin aina sivusta kuulijana. Eeva näyttää kärsineen ujoudestaan, mutta pystyneen silti toimimaan esiintymistilanteissa ja sosiaalisissakin tilanteissa vähitellen paremmin. Myöhemmin opettajan työssään hän astui kuulijakunnan eteen jokaisena työpäivänään. Ujoudestaan ja syrjäänvetäytyväisyydestään huolimatta Eeva eteni hyvinkin korkeaan asemaan akateemisella urallaan. Myöhemmistä muistelmista hänestä saa kuvan henkilöstä, jolla oli varsin monilukuinen ystävä- ja kollegapiiri, jota hän kuitenkin osittain piti

¹⁴⁷ Keltikangas-Järvinen 2019, 19.

etäällä itsestään ilmeisestikin omien tuntojensa ja mielialojensa mukaan. Hän oli luonteeltaan vetäytyvä ja nautti yksinolosta ja eläinten seurasta. Itselleni jäi hänestä kuva aktiivisesti tilanteita toimeenpanevana, kaikesta kiinnostuneena kuuntelijana, joka kuitenkin helposti vetäytyi kommentoimisesta. Kun tapasin hänet syksyllä 2021 hoivakodissa hänen ollessaan 94-vuotias, hän kertoi hoitohenkilökunnan tietävän, että hän haluaa olla rauhassa eikä toivo tulevansa häirityksi. Hän teki silloin edelleen kirjallisia töitä ja keskittyi hengelliseen elämäänsä.

Ujouteen yhdistyi pelkoja isossa tai vieraassa joukossa. Eevalla oli myös muita pelkoja. Hän kertoo pelänneensä Ali-Jussilan renkiä, joka humalassa tarjosi hänelle sokerikorppuja. Pelko kouristi rintaa, kun isä sairastui suolitukokseen ja vietiin sairaalaan. Kukaan perheessä ei siihen mennessä ollut sairastanut, joten tilanne oli kuusivuotiaalle Eevalle aivan uusi ja hän kertoo olleensa kerrassaan poissa tolaltaan hätäännyksestä siihen asti, kunnes parin päivän päästä kuultiin isän toipuneen ja pääsevän pois sairaalasta.¹⁴⁸ Käärmeitä hän pelkäsi niin, ettei enää uskaltanut mennä uimaan rannasta, missä oli nähnyt käärmeen. Käärmeen pelko voi säilyä ja paisua vielä aikuisenakin ja niin kävi Eevalle kertomansa mukaan.

Jaakkolan puhelias Liisa aiheutti tietämättään Eevalle pitkäkestoisen pelkotilan.

Uskontotunnilla puheena oli laupias samarialainen, joka rosvoja uhmaten pysähtyi auttamaan haavoitettua uhria. Liisa kertoi opettajalle, että heidän metsässään Jaakkolassa varmaankin oli edelleen rosvoja. Eeva, joka käytti Jaakkolan metsää läpikulkutienään jatkuvasti, pelkäsi noita rosvoja vuosia eteenpäin ja pisti aina juoksuksi siellä kulkiessaan. Hakiessaan lehmät laitumelta hän juoksi metsän halki mennessään ja takaisin tullessa lehmät olivat hänen turvanaan.¹⁴⁹ Muistelmissaan hän kertoo edelleen voivansa osoittaa kivenkolon, jossa kuvitteli rosvojen piileskelevän.

Kuolema aiheutti Eevassa pelkoa ja ahdistusta. Jouduttuaan ensimmäisen kerran sen kanssa kasvokkain Monnin Ebban Eevan ikäisen veljen Pentin kuollessa seitsenvuotiaana, siitä tuli myös lapselle aihe pelkoon. ”Laaki” eli ilmeisesti sydänkohtaus herätti myös hänessä pelkoa ja kauhua, kun parikin vanhempaa henkilöä kuoli hänen lapsuusaikanaan yllättäen ”laakiin”. Lapsena Eeva pohti paljon syytä kuolemaan ja tuli siihen tulokseen, että kuolema korjasi pois hyvät ihmiset, kuten pienet lapset. Äiti lisäsi lapsen pelkoa valittelemalla ja säälittelemällä

¹⁴⁸ Ojanen 2004, 64

¹⁴⁹ Ojanen 1991, 53.

itseään vastoinkäymisissä sanomalla, että ”äiti kuolee pois”.¹⁵⁰ Myös Eevan mummu kuoli ”laakiin” keväällä 1938.

Simo Sallinen käsittelee pelon syntyä ihmisen normaalina aivojen synnyttämänä tilana, jonka tarkoitus on suojata meitä vaaralta. Pelon tunteen seurauksena jähmetymme, pakenemme tai taistelemme. Kokemuksen perusteella on opittu, että petoeläimiä, vihollisia, luonnonmullistuksia ja muita todellisia vaaroja pitää pelätä, sillä ne pitävät meidät hengissä, varmistavat suvun jatkumisen ja yhteisön turvallisuuden. Turvallisuuden varmistaminen on kokemukseen, opittuun ja kulttuuriin sidottu prosessi.¹⁵¹ Sallinen viittaa aivotutkija Lauri Nummenmaan kirjaan Tunnekartasto, jossa Nummenmaa on paikallistanut pelon tuntemuksen rintakehän alueella tuntuvaksi pakahduttavaksi paineen tunteeksi.¹⁵² Pieni Eeva pakenee metsän läpi pelottavia rosvoja, mutta on todennäköistä, että hän iän myötä tuosta pelontunteesta pääsi eroon, vaikkakin ihminen saattaa kantaa jonkin tietyn pelon tunnetta mukanaan läpi elämänsä aiheen irrationaalisuudesta huolimatta. Sotien aikana syntyneet pelkotilat ovat jättäneet niiden ajat eläneisiin lapsiin lähtemättömiä traumoja.

3.3.2 Raittius, uskonto ja isänmaa

Eevan lapsuus osui Suomen historiassa aikaan, jolloin identiteettiä muovasivat vahvasti kotien ja opettajien arvot. Saara Tuomaalan mukaan Salokannel ja Savonen määrittelivät 1900-luvun alkupuolen tervehenkiseksi, isänmaalliseksi kodiksi ”maalaiskodin, joka ilmensi raittiutta ja ahkeruutta”.¹⁵³ Raittiusopetuksen edistämiseksi oli 1890 perustettu Raittiuden Ystävien yhteyteen Opettajien Terveys- ja Raittiusyhdistys ja aate levisi vahvana kansakoulunopettajien keskuudessa. Tammelan piirin kansakoulun tarkastaja Frans Nurmi oli vannoutunut raittiusmies ja Suomen Opettajain Raittiusliiton puheenjohtaja. Opettaja Kajarto oli hänen hengenheimolaisensa ja perusti luokkaan lasten raittiusjärjestön Toivonliiton osaston. Raittiuskasvatus oli tarkoitus aloittaa ruohonjuuritasolta lähtien. Kajarto ryhtyi puheenjohtajaksi ja Eevasta tehtiin sihteeri. Toivonliiton juhla järjestettiin 17.10.1936. Vannottiin vala, joka kuului: ”Minä NN lupaan olla käyttämättä ravinto- ja nautintoaineina minkäänlaisia juovuttavia juomia.” Muistelmissaan Eeva pohtii epäillen, miten 9–10-vuotiaat lapset olisivat ymmärtäneet, mihin eliniäkseen sitoutuivat. ”Emme osanneet muuta ajatella

¹⁵⁰ Ojanen 2004, 65.

¹⁵¹ Sallinen 2022, 28.

¹⁵² Sallinen 2022, 21.

¹⁵³ Tuomaala 2004, 258.

kuin mihin meidät opettaja ohjasi. Miten moni on pitänyt lupauksensa koko eliniän?”¹⁵⁴ Tosin, mikäli vala oli sisällöltään sanasta sanaan tuo lainaamani, siinä ei elinikäisyydestä tai mistään muustakaan kehosta mainita. Keväällä järjestettiin raittiuskilpikirjoitukset, joihin piti valmistautua lukemalla raittiusjärjestöltä tullut vihkonen ja vastata sen perusteella aiheen kysymyksiin. Valtakunnalliset raittiuskilpikirjoitukset olivat laajin ja pitkäkestoisin raittiusopetuksen muoto kansakoulussa, sillä niihin osallistuivat vuosittain kaikki koulua käyvät ikäluokat.¹⁵⁵ Yhdeksän parasta oppilasta sai kevätkuuhlassa kirjapalkinnon ja Eeva oli seitsemäs. Hän sai kirjan nimeltään ”Käy joukkohon VIII, kertomuksia lapsille”. ”En ollut ennen saanut palkintoa. Se nosti kummasti itsetuntoa. Olin kokosydämisesti raittiusaatteen takana.”¹⁵⁶ Hän kirjoitti myös runon otsikolla ”Toivonliittomme”. Eeva pysyi aatteen takana läpi elämänsä.

Myös uskonto ja uskonnollisuus olivat tärkeä osa maaseudun lapsuutta ja sosiaalisten suhteiden rakentumista. Tosin Eevan lapsuudessa perheen uskonasiat eivät olleet erityisen näkyvästi esillä, vaikkakin ”Otto Ojasella oli sisäisenä rikkautena vankka luottamus Jumalan johdatukseen”.¹⁵⁷ Kirkossa käytiin vain harvoin, joskus joulukirkossa kelien ollessa suotuisat. Yhteistä pöytärukousta ei pidetty, mutta vanhemmat ristivät kätensä ennen ateriala ja siihen tapaan myös lapset vähitellen yhtyivät.¹⁵⁸ Eeva muistaa alkaneensa itse rukoilla kaiketi ensimmäisinä kouluvuosinaan. Jouluna laulettiin jouluvirsiä lahjojen jaon jälkeen. Sunnuntaisin pidettiin hartauksia, jolloin isä luki ja selitti Raamattua. Yhteen tällaiseen tilanteeseen liittyi muisto Eevan saamasta selkäsaunasta, ainoasta laatuaan. Tapaus sattui eräänä kertana, kun isän lukiessa Eeva alkoi itkeä ja huutaa ja häiritä hartautta. Isä kävi hakemassa vitsan ja ”antoi isän kädestä”.¹⁵⁹

Hartaushetket perheen keskuudessa hiipuivat ajan myötä pois eikä Eeva tiedä siihen erityistä syytä. Isä kuului kirkkovaltuustoon nelivuotiskauden 1931–34 ja sinä aikana hänellä oli velvollisuuksia kirkossa käyntiin ja niiltä palattuaan hän kertoi perheelle saarnan sisällön. Vuonna 1932 Eeva pääsi mukaan rippikirkkoon Tammelaan. Hän teki huomioita, koska kysellä ei saanut, vanhemmat eivät yleensääkään pitäneet kyselemisestä ja turhasta

¹⁵⁴ Ojanen 2004, 115.

¹⁵⁵ Tuomaala 2004, 260.

¹⁵⁶ Ojanen 2004, 115.

¹⁵⁷ Ojanen 2012, 13.

¹⁵⁸ Ojanen 2004, 45.

¹⁵⁹ Ojanen 2004, 66.

puhumisesta.¹⁶⁰ Hän sanoo oppineensa tekemään johtopäätöksiä, yhtä hyvin vääriä kuin oikeita. Kirkkokansa oli pukeutunut mustiin ja kaikki istuivat penkeissä päät painuneina käsien varassa nojaamaan edessä olevan penkin kirjalautaan. Lapsi ei nähnyt mitään penkissä istuessaan ja ehtoollisajan koittaessa vanhemmat katosivat jonnekin viipyen Eevan mukaan kovin kauan. Heidän palattuaan lähdettiin kotimatalle. Tätäkään tapahtumaa Eeva ei kommentoi. Kirkko ja kirkkomaa olivat Eevalle vieraita lapsena, ehkä rippikirkkomatkan vieraannuttamana. Viisivuotiaan ensimmäinen kirkkomatka vaikuttaa varsin ankealta eikä ole syytä ihmetellä, miksi kirkko ei häntä vetänyt puoleensa. Pyhäpäivinä ei saanut tehdä mitään töitä, ei edes käsitöitä. Eläkkeellä ollessaan Eeva Ojanen kirjoitti Tammelan kirkon ja hautausmaan historiikin ja toimi siellä oppaana. Olen käynyt hänen yksityisellä opastuskierroksellaan.

Eevan elämän johtavaksi aatteeksi muodostui vähitellen usko ja sen mukaan eläminen. Se alkoi merkitä yhä enemmän keväästä 1938 lähtien. Hän kutsuu vuotta ”kultaiseksi vuodeksi”, koska vuonna 1987 ilmestyneessä Suomen historian VII osassa sanalla oli haluttu ilmaista, että erityisen hyvinvoinnin aika oli koittanut maassamme ja sitä se taloudellisesti oli myös Ojasen perheessä. Kaupoissa oli tavaraa, ruoka monipuolistui ja Eeva sai ensimmäiset omat kumisaappaat ja kevätjuhliin hienot siniset sandaalit. Eeva rakasti sinistä väriä.

Vuodesta 1938 tuli Yli-Jussilan jälkeläisten hengellisen heräämisen ja uskonelämän kehityksen vuosi. Edessä olevat raskaat ajat saattoivat jo herätellä ajatuksia elämän vakavuudesta ja katoavaisuudesta. Viitaten uskoonsa Jumalan kaikkivaltiaaseen läsnäoloon hän kirjoittaa: ”Elämäni oli astunut suuri Jumala uudella persoonallisella tavalla. Jäljestä päin oli hyvä uskoa, että meitä Yli-Jussilan lapsia valmistettiin kokemaan isänmaan kovia kohtaloita ja niistä selviytymään uskossa Jumalaan. Sitä kautta johdatuskäsite avautui minulle.”¹⁶¹ Toivo erkani nuorisoseuratyöstä, jonka koki vakaumuksensa vastaiseksi. Hän kävi ahkerasti kirkossa ja kulki puhujana hengellisissä kokouksissa. Seurakuntatyöstä tuli hänen tärkein harrastuksensa. Einon suuntaus kohti pappisopintoja vahvistui ja hänkin kävi puhumassa seurakuntien tilaisuuksissa. Eeva mainitsee erikseen vuoden 1938 äitienpäiväjuhlan, jossa Eino piti puheen ja Eeva itse toi alaluokkalaisen tervehdyksen.¹⁶² Jälleen esiintyminen yleisölle. Helvin tie karjakkokouluun oli katkennut ja hän aloitti opinnot

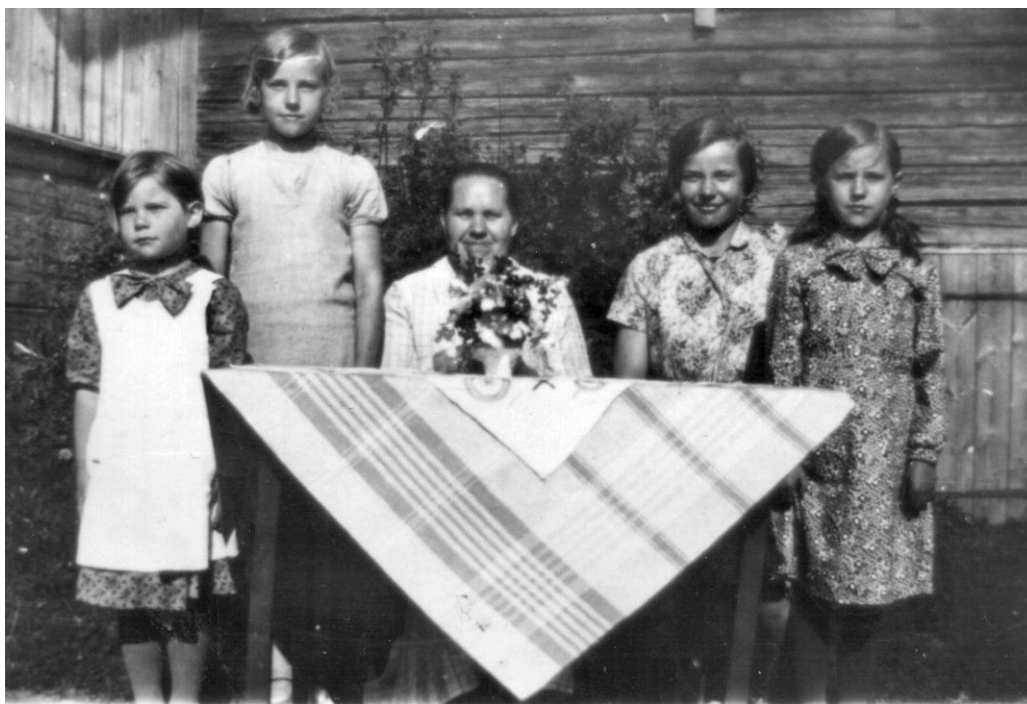
¹⁶⁰ Ojanen 2004, 68.

¹⁶¹ Ojanen 2004, 144.

¹⁶² Ojanen 2004, 139.

Loimaan evankelisessa kansanopistossa, mistä Eevakin kertoo saaneensa erityistä pontta uskon ajatuksilleen. Helvin kautta hän oppi Siionin virsiä ja alkoi omatoimisesti lukea Raamattua.

Eevan oma ”herääminen” näyttää noudatelleen kansakoulun opetuksellista ohjetta ”antaa tietoa Jumalasta, iankaikkisesta elämän toivosta ja uskonnollisiveellisestä elämänvaelluksesta”.¹⁶³ Tästä ajasta lähtien Eeva huomattavassa määrin ja usein muistelee kaivanneensa ”taivaan kotiin”. Myös opettaja Kajarto oli kokenut hengellisen uskonsa syvenemisen pastori Mäntyvaaran toiminnan välityksellä ja vaikutti Eevan uskon vahvistumiseen. Tyyne sai Mäntyvaaran rippikoulusta voimakkaita uskonnollisia herätteitä ja alkoi kulkea Toivon mukana seurakuntanuorten kokouksissa. Eeva mainitsee, ettei kodissa yhteisesti keskusteltu uskon asioista, mutta sen syventynyt uskonnollinen ilmapiiri vaikutti Auneen ja häneen itseensä myönteisesti.¹⁶⁴ Miten, sitä hän ei erittele eikä pohdi.

Kuva 7. Yli-Jussilan naisväki äidin 50-vuotispäivänä 19.4.1934: Eeva, Tyyne, äiti, Helvi, Aune. Samoin kuin aikaisemmassa kuvassaan kissoja syöttämässä, Eeva kuvailee tähänkin kuvaan liittyen tarkkoja yksityiskohtia ulkonäöstä ja pukeutumisesta. ”Äiti oli vielä nuorekas, ja Helvi oli kehittynyt aikuisen oloiseksi verrattuna Tyyneen, joka oli kuin koululainen ainakin. Äiti ja Helvi istuivat arvokkaasti pöydän takana, me muut seisoiimme. Minä olin kuvasta päätellen kehittynyt paljon edellisen kuvan jälkeen, jossa olin ruokkimassa kissoja. Olin lähes Aunen mittainen, mutta pulskempi ja varmaan painavampi. Liljan Fanni oli tehnyt meille kummallekin uudet kesäleningit, Aunelle

¹⁶³ Tuomaala 2004, 206.

¹⁶⁴ Ojanen 2004, 143.

pitkähihaisen, minulle lyhythihaisen, ja kumpaankin oli pantu koristeeksi rusetti. Minulla oli esiliina, kun muut olivat riisuneet omansa pois kuvaan tullessaan. Kuvassa ei näkynyt kenkiäni, jotka kaikei olivat edelleenkin kumitossut. Pumpulisukat olivat uudet, koska oli kevät. Tapana oli ostaa vuodessa pari pumpulisukkaa, joiden tuli kestää kausi, jona ohuempia sukkaa tarvittiin. Todellisuudessa eivät ainakaan minun sukkanani kestäneet niinkään kauan ehjinä, vaan kantapäät vilkkuivat paljaina syksyllä, jolloin äiti sen huomattuaan pani päälle paikat vanhasta sukanvarresta. Syntymäpäiväkuvan henkilöt olivat pöydän äärelle vanhan rakennuksen seinustalla.”¹⁶⁵ Ajan säästäväisyydestä antaa näytön kuvaus sukista ja niiden paikkaamisesta. KUVVA Toivo Ojanen 1934.

Uskonnollisten arvojen lisäksi Eevan muistelmat kertovat isänmaallisuuden merkityksestä 1930-luvun Suomessa. Hän kertoo isänmaallisuutensa heränneen vuoden 1937 presidentinvaalien yhteydessä. Kodin henki oli tukemassa hänen aatettaan. Pihalle pystytettiin lipputanko siniristilippua varten. Toivon suojeluskuntaharrastus toi Portaan nuorison Yli-Jussilan pihaan urheilemaan kunnan kohottamisen merkeissä, ja se oli Eevan mielestä tavattoman hauskaa.¹⁶⁶ Kotona isän mieli oli kääntynyt kokoomuksen suuntaan maalaisliitosta, samoin Toivon. Kokoomuksen äärioikeisto oli irtaantunut IKL-puolueeksi ja Eeva itse katsoo olleensa 9-vuotiaan mielipiteiltään IKL:n ja AKS:n linjoilla. Koulumatkoilla käytiin koulukavereiden kesken kiivaita poliittisia keskusteluja. Lapset olivat jo yhdeksänvuotiaina varsin valveutuneita. Saara Tuomaalan mukaan 1930-luvulla koulun tehtävänä oli opettaa oppilaille ”ikäasteelle sopivia kappaleita, jotka olisivat omansa herättämään lapsissa isänmaallista mieltä, opettaisivat heitä tuntemaan omaa maata, kotoisia oloja sekä niitä rakastamaan”.¹⁶⁷ Maanpuolustuksen ja suomensukuisten heimojen ja kansojen käsittely korostuivat noina aikoina. Kansakoulun tavoitteena oli opettaa lapset ja nuoret ”moraalisiksi ja demokraattiseen päätöksentekoon kykeneviksi kansalaisiksi”.¹⁶⁸ Kouluopetuksessa isänmaallisuus korostui yleisesti sotien välisenä aikana Suomen itsenäistymisen jälkeen ja yhä vahvemmin mitä lähemmäs sodan alkamista tultiin. Mottona oli rohkeus ja valmius uhrata elämä isänmaan ja ystävien puolesta. Aatteita iskostettiin oppilaiden mieliin isänmaallisilla ja hengelliseen kilvoitukseen kannustavilla lauluilla. Eeva omaksui ne osaksi omaa elämäänsä ja uskoi niiden säilyvän läpi elämän. Omaan käyttöönsä kokoamassaan Uusi Suometar -lehtensä toisessa numerossa hänen tärkeimmät aihepiirinsä olivat isänmaallisuus ja ryssän kammo.¹⁶⁹ Novellissaan ”Piilopirtti” hän kertoi tarinan piilopirtissä piileskelleistä suomalaisista ja heidät sieltä ulos savustaneista ryssistä, jotka

¹⁶⁵ Ojanen 2004, 78.

¹⁶⁶ Ojanen 2004, 134.

¹⁶⁷ Tuomaala 2004, 195.

¹⁶⁸ Tuomaala 2004, 71.

¹⁶⁹ Ojanen 2004, 153.

kammottavilla tavoilla kiduttivat heitä yksityiskohtaisesti kuvattuna.

Syksyllä 1938 maailmanpoliittiset kuvat muuttuivat uhkaaviksi. Eeva liimasi leikevihkoonsa Hitlerin ja Mussolinin kuvat. Mussolini marssitti joukkonsa Abessiniaan ja Hitler liitti Tšekkoslovakian ja Itävallan Saksaan syksyllä 1938. Juutalaisvainot alkoivat, mutta niistä ei kerrottu, ei Kristalliyöstäkään 9. - 10.11.1938, Eeva kertoo. Joulukuun 1938 oli Ojasen perheen viimeinen yhteinen joulukuun. Suomessa alettiin pitää maanpuolustusharjoituksia, niin myös Tammelassa. Keväällä 1939 koululaiset opettaja Kajarron johdolla valmistivat alkeellisia kaasunaamareita kaasu sodan varalle. Niitä ei saanut viedä koulusta kotiin.

Kuva 8. *Veljekset: Eino armeijan, Toivo suojeluskunnan puvussa 28.2.1939.*

Poliittisen ilmapiirin alkaessa kiristyä myös Eeva jo varsin nuorena joutui tai sai osallistua isänmaallisen hengen nostattamiseen mm. pitämällä 11-vuotiaana kevätjuhlassa vuonna 1939 mielestäni ikäisekseen ponnekkaan puheen, jonka sisältöön hänen isänsä oli vaikuttanut huomattavasti. Taakse jääneen kylmän kevään ja takatalven isä oli nähnyt poliittisina

symboleina, jotka otettiin Eevan puheen juoneksi. Eeva haikaili puheessaan niiden tilalle lämmintä sadetta ja kauniita aurinkoisia päiviä, jotka vievät voiton ja ”kuin uhalla työntää ruoho ja oras nostaa vihreätä varttaan sinitaivasta kohden ja lehtisilmut aukeavat”.¹⁷⁰ Sininen väri oli paljon käytetty symboli suomalaisuudelle. Neljä päivää myöhemmin Toivonliiton suurjuhlassa Eevan pitämä raittiuspuhe kohdistui poliittiseen uhkaan ja lisäksi viinan vaaroja vastaan.

”Meidän kansamme elämässä on tällä kertaa myöskin syksyn ja talven tuntua. Rajut myrskyt ja hyytävä talven kylmyys uhkaa sen kevättä ja elämää varten kehittyneen olemuksen jäädyttää. Mutta meidän pieni kansamme on kasvanut ja karaistunut idän hyytävää kylmyyttä vastaan. Sen kaikki kansankerrokset, suuret ja pienet ovat yksimielisesti nousseet uhkaavaa vaaraa vastaan. Kansamme tahtoo torjua idän myrskyt ja siksipä seisoo vartiopaikallaan miehet ja siksipä työskentelee kukin kohdallaan, niin naiset kuin lapsetkin.

Meillä toivonliittolaisilla on ulkoisen vaaran lisäksi myös sisäinen vaara torjuttavana. Tämä sisäinen vaara on juoppouspahe. Työskentely sen poistamiseksi on ohjelmamme. Tämä vihollinen on vahva ja me tunnemme olevamme heikot, mutta sittenkin me tahdomme taistella nuorin voimin juoppouspaheen poistamiseksi. Toivomme, että kerran kasvaa nuorista uusi kansa, joka ulkonaisesti ja sisäisesti voimakkaana kestää tulipa kuinka voimakkaat vihurisäät tahansa.”¹⁷¹

Vuonna 2004, pitkä opettajan ura takanaan Eeva ei näe mitään outoa 11-vuotiaan puheen sisällössä. Ilmeisesti ajan henki oli jo niin vakava, että se otti mukaansa kaikenikäiset. Vielä tuolloin lapset olivat enemmän pieniä aikuisia kuin nykyään. Yli-Jussilassa jokainen osallistui ruumiilliseen työntekoon sitä mukaa, kun varttui ja samoin omaksuttiin kodin arvot ja niitä toteutettiin jo varsin varhain. Eevan isän apua juhlapuheen kirjoittamisessa voi pitää sekä vanhemman tukena koulun antamassa lapsen vaativassa tehtävässä että tilaisuutena yhdellä kertaa jakaa koko kouluyhteisölle valistusta isänmaallisuuden ja raittiuden aatteissa.

Jos vertaan tämän käsittelyluvun alussa Eevan aineesta lainaamaani tekstiä tähän puheeseen, ajallinen väli on tuskin kahta vuotta, mutta tyylessä on melkoinen muutos. Vaikka tässä puheessa takana onkin isän ääni, myös Eevan kohti syksyä 1939 päiväkirjaansa kirjoittamat tekstit ovat muuttuneet lähes dramaattisella tavalla. Onko elämän muuttuminen vakavaksi ja

¹⁷⁰ Ojanen 2004, 154.

¹⁷¹ Ojanen 2004, 155.

edessä oleva sota-aika kypsyttännyt juuri 12 vuotta täyttäneen tytön ajatusmaailman ja kirjoitustyylin tyystin pois lapsen maailmasta?

Kuva 9. Kansakoululainen Eeva Ojanen.

3.4 Yhteenveto

Oppivelvollisuusikä avasi Eevan elämää sekä sosiaalisesti että maantieteellisesti. Tutuiksi tuli uusia samanikäisiä lapsia, joiden kanssa lähdettiin yhdessä vaeltamaan koulutietä. Sosiaaliset taidot toivat ja vahvistivat Eevan omaan identiteettiin sille ominaisia piirteitä. Sukulaisvierailuille tarpeeksi varttunut lapsi hyväksyttiin mukaan ja niiden myötä kasvoi myös ymmärrys oman kodin arvosta. Työt sekä koulussa että kotona lisääntyivät, mutta suhde eläimiin oli säilyvä aina Eevan elämässä, osaltaan korostamassa hänen omasta mielestään ihmisjoukkoja välttelevää, osin arkaa luonnettaan. 1930-luvun loppupuolen vahvat arvostukset, isänmaallisuus ja uskonto olivat koulunkäynnissä ja opettajien painotuksissa erityisessä roolissa. Uskonnosta tuli Eevan johdattelija koko hänen edessä olleeseen elämäänsä. Luku- ja kirjoitustaito rikastuttivat hänen elämäänsä mahdollisuuksina ilmaista itseään kirjoittamalla ja lukemalla maailman tapahtumista. Myös esiintymistaito sai harjaannusta opettajien asettaessa hänet jatkuvasti yleisön eteen esittämään ajan hengen mukaisia tekstejä. Eeva kertoo käyneensä kirjastossa, mutta ei kerro, millaisia kirjoja hän lapsena luki.

Uusien lasten mukana tuli myös uusia aikuisia, heidän vanhempiaan ja heidän elinpiirejään sekä arvojaan ja ajatuksiaan. Ujous ja toisaalta sosiaaliset ja yhteiskunnalliset arvot eivät vielä olleet olleet Eevalle selvillä, mutta muistelmista paljastuu hänen lapsuusiässä tiedostamatonta valikointiaan kavereiden ja heidän vanhempiensa suhteen. Opettajat tulivat tutuiksi suurina persoonina, hyvässä ja pahassa. Sisarusten antamat opit ja neuvot sekä kodin tehtävien että koulunkäynnin omaksumisessa olivat lahjakkaalle kuopukselle arvokasta tukea.

Eevan suhde ikäisiinsä lapsiin oli melko kriittinen. Hän ihaili aktiivisia ja teräviä tyttöjä, mutta toisaalta tunnisti, ainakin aikojen kuluttua, heissä sellaisia piirteitä, jotka eivät häntä miellyttäneet ja aiheuttivat vetäytymistä ystävyys-suhteista. Toisaalta hänen omat vahvat aatteensa, isänmaallisuus ja uskonto, jo lapsena saivat hyvän ystävyyden rakoilemaan ja katoamaan ystävän vierastaessa hänen näkemyksiään. Ystävyys-suhteen katkeaminen Ebbaan on ollut Eevalle traumaattinen pettymys, minkä jälkeen uusien ystävyys-suhteiden solmiminen on ollut varovaista koko elämän ajan, joskin myöhemmät teokset osoittavat hänellä olleen varsin laaja ystäväpiiri läpi koko elämänsä. Toisaalta Eevan kuvaukset yhteisistä koulumatkoista kylän tyttöjen ja poikien kanssa, pelit ja leikit, ja hassuttelutkin kertovat hänen iloisesta luonteestaan, jonka hän ilmeisesti on peitellyt ainakin muistoissaan, ja erinomaisista sosiaalisista taidoistaan, jotka hänelle itselleen ovat ehkä olleet tuntemattomia tai joiden esille tuomista hän on pitänyt sopimattomana. Koulumatkoilla Eevalle selvisi myös hänen perheensä sosiaalis-taloudellinen luokitus kylän vauraimpien joukossa. ”Asioista hyvin perillä ollut” Airi Saarinen kertoi aseman antaneen Eevalle etusijan kavereiden suosiossa, varsinkin poikien joukossa. Muistelmissa Eeva ei kerro kinasteluista tai riidoista samanikäisten kavereiden kesken.

Koulussa Eeva oli ahkera, ujo, hiljainen oppilas ja tunnontarkka toimimaan aina oikein, Huomautukset hän pani pahakseen, ja vääryydet opettajien taholta olivat hyvin muistissa vielä eläkeikäisenä. Jopa joulupukkikin tiesi hänen olleen hanakka pullan perään ja sekin huomautus oli painanut hänen mieltään pitkään. Koulumenestys kipusi luokalta toiselle siirryttäessä korkeisiin keskiarvoihin luokan priimukseksi. Maailmankatsomuksen laajetessa Eeva joutui useamman kerran pohtimaan omia näkemyksiään oikeasta ja väärästä. Hän joutui vastakkain aikuisten välittämän tiedon ja omien tietämättömyksiensä kanssa. Vielä eläkeläisenä hän pitää muistelmissaan vääryytenä tilanteita, joissa hän itse lapsena on tietämätön aikuisten maailman säännöistä ja häntä rankaistaan siitä. Tilanteet ovat selvästi pureutuneet hänen mieleensä ja olleet osa hänen identiteettiään elämän ohjenuorassa hänen

pyrkiessään tekemään omasta mielestään oikeamielisiä valintoja ja päätöksiä. Opettajan ammatissa vastaaviin tilanteisiin hän varmasti on joutunutkin usein.

Ujous oli Eevalle ominainen piirre lapsesta lähtien. Syrjäseudun lapsena tottumattomuus suuremmassa ihmisjoukossa olemiseen ja toisaalta ehkä geneettinen halu pysytellä syrjässä seurasivat häntä koko elämän ajan. Toisaalta jo kouluaikaiset ja hänen myöhempien vuosien muistelmansa osoittavat, ettei hänelle tuottanut ongelmia esiintyä ihmisjoukon edessä. Myöhemmin elämässään hän osallistui jatkuvasti opetustyön ohella erilaisten komiteoiden työskentelyyn.

Ujouteen liittyneiden pelkojen lisäksi Eevalla oli melko vähän muunlaisia pelkoja, mikä osoittaa, että hän koki kasvuympäristönsä hyvinkin turvalliseksi. Pelon aiheuttajat usein olivat hänen mielikuvituksensa tuotteita, joita lapset itselleen kehrittelevät kokemustensa perusteella. Kuolemanpelko mystisenä kokemuksena lienee seuralaisena useimmilla ihmisillä, lapsilla erityisesti suurena tuntemattomana. Kuolemaan hän tutustui läheisesti tilan omien eläinten kuollessa ja se oli luonnollinen kanava omien tunteiden kokemiseen ja niiden analysointiin. Perheessä oli opittava olemaan näyttämättä tunteitaan ja erityisesti ”vääränlaista” suruaan, mikä jäi Eevalle elinikäiseksi pohdinnan aiheeksi. Erityisesti hellyyden puute lapsuudessa on askarruttanut Eevaa huomattavasti. Ehkä hän on opiskellut lapsipsykologiaa, missä myöhemmin aikoina erityisesti korostetaan vanhempien tarjoamaa hellyyttä ja kannustusta.

Tyttöyttään Eeva käsittelee hyvin vähän. Hän näyttää kasvaneen omien sisarustensa keskuudessa ilman erityisiä roolijakoja, lukuun ottamatta fyysisten voimien sanelemaa työnjakoa miesten ja naisten töihin. Tilan työt kuitenkin usein vaativat kaikkia perheenjäseniä ponnistelemaan tulosten saavuttamiseksi niin sadonkorjuussa kuin karjanhoidossa. On mahdollista, että yhteisvastuullinen työnteko kotona oli perustana hänen myöhemmälle vahvalle naispappeuden kannatukselleen, josta seuraava polvi muistuttaa hänen muistokirjoituksessaan Helsingin Sanomissa 14.1.2023. Koulutiellä lapset kulkivat yhdessä sukupuoleen katsomatta. Ainoastaan pientä kiusoittelua ”tykkäämisistä” Eeva mainitsee. Saarisen Airi omalta kylältä antoi hänelle ensimmäiset sukupuolivalistuksen oppitunnit, joita ilman hän olisi ollut pitempään tietämätön ”tyttöjen asioista”, kotona kun ilmeisesti ei tietoa jaettu eikä ”meillä kotona pidetty mitenkään ansiokkaana toisen sukupuolen huomion herättämistä eikä voittoja sillä taholla”, kuten Eeva kirjoittaa.¹⁷²

¹⁷² Ojanen 2004, 127.

Eevan koulu-aika kuului Suomen historiassa paitsi taloudellisen kasvun, myös tulossa olleiden sotien aikaan. Kansakunnan jakautuneisuus väheni edessä olevien yhteisten taisteluiden alla. Aatteellinen ilmapiiri oli erityisen vahva isänmaallisuudelle ja uskonnolle. Lahjakkaana kirjoittajana Eeva työsti tekstejä niin omiin kuin koulunkin tarkoituksiin. Osittain leipänsä toimittajana ansainnut isä Otto Ojanen toimi Eevan tukena kirjoitustyössä. Isänmaallisuus 10-11-vuotiaan tytön teksteissä on suorastaan hämmentävää.

Uskonnollisuus oli usein luonnollinen osa suomalaisten perheiden elämää vielä 1900-luvun alkupuolella. Eevan usko alkoi vahvistua alaluokkien aikana ja kasvoi toisella kymmenellä hänen elinikäiseksi elämäntarkoitukselle ja elämäntehäväkseen. Koti oli hänelle alusta alkaen rakas turvapaikka, minne hän kaipasi aina sieltä poissa ollessaan.

Eevan teksteissä kohtaan usein vahvaa huumoria ja kuvauksissa tilannekomiikkaa. Hän ei ehkä itse tunnistanut sitä puolta itsestään, koska ottaessani asian puheeksi hoivakodissa lokakuussa 2021, hän sanoi tiukasti, etteivät hänen tekstinsä ole mikään vitsi. Kiirehdin selittämään ja ottamaan esimerkkejä hauskoiksi kokemistani tilannekuvauksista, jolloin hän kuivasti totesi niiden olleen vain kuvauksia eletystä elämästä, ei tarkoitettu huumoriksi. Rohkenen teoksia lukeneena pitää mielipiteeni.

4 Lopuksi

Eeva Ojasen ainutkertainen lapsuus avautuu tutkielman tekijän eteen runsaana ja kokemuksista rikkaana. Tarjolla olleesta aineistosta valittavana oli laaja, jopa valinnanvaikeuksia tuottanut muistelmateosten sarja. Ohjenuorakseni otin ne kuvaukset, joilla mielestäni oli selvästi suoranaista vaikutusta Eevan identiteetin muodostukseen ja joilla hän omaelämäkerralliselle kirjoitukselle ominaisesti luo itseään uudelleen, pyrkii löytämään itsensä kirjoittamansa uuden historian avulla.¹⁷³ Samalla hän luo kuvan itsestään minulle, lähes vieraalle ihmiselle.

Tutkimukseni tavoitteena on ollut kartoittaa teologian tohtorin ja professorin Eeva Helena Ojasen tarkasti ja huolellisesti muistiin kirjoittamien teosten avulla hänen oman varhaislapsuuden ja lapsuuden identiteettinsä kehittymistä itsenäisessä Suomessa 1920-luvun lopulla ja 1930-luvulla. Tutustuessaan häneen ja hänen kasvuympäristöönsä, tutkielman tekijälle syntyy selkeä kuva pienviljelijän perheen ja sen omistaman tilan arjesta aikakauden oloissa lamasta lyhyeen nousukauteen ja henkiseen valmistautumiseen ja konkreettiseen varusteluun edessä olevan sota-ajan alla. Taakse jäänyt sisällissota ja edessä ollut talvi- ja jatkosodan aika nostattivat perheen aatteelliset arvot, kodin, uskonnon ja isänmaan erityisen merkityksellisiksi myös pienen Eeva Ojasen elämässä.

Eeva Ojasen muistelmissa yhteiskunnalliset tekijät, lama ja sitä seurannut kasvukausi ja niiden vaikutukset kulkevat tiiviisti kerronnassa mukana. Taloudelliset ja sosiaaliset olot paranivat kohisten 1930-luvulle tultaessa 1920-luvun ja sitä edeltäneiden sisällissodan jälkeisten vuosien puutteesta ja lamasta. Parantuneet olot näkyivät selvästi myös Ojasen perheen arjessa. Ruoka monipuolistui, vaatteita saatiin lisää ja niiden laatu ja ulkonäkö paranivat. Vaurastuminen avasi mahdollisuuden Yli-Jussilan tilan toiminnan laajentamiseen ostamalla naapurista Jaakkolan tila, mikä johti viljelysmaiden ja karjanhoidon lisäämiseen ja laajentamiseen. Toisaalta myös työn määrä ja Eevankin arjen vastuut lisääntyivät. Sosiaalisessa luokituksessa Yli-Jussila asettui kylän vauraimpiin. On mahdollista, että Eevan identiteettiin kuului arvostaa älykkäämpiä ”paremman perheen” jälkeläisiä. ”Tyhimmät ja vallattomimmat” lehmien joukossa saattoivat kuvastaa hänen näkemyksiään myöhemminkin.

¹⁷³ Kosonen 1995, 40.

Vanhempien sisällissodan aikaiset henkiset traumat säilyivät, vaikkakin hälvenivät hitaasti. Tunteiden piilottaminen ahkeraan puurtamiseen ja puhumattomuus tulivat toistumaan myös perheen lasten kasvussa ja kehityksessä. Turhia ei sopinut puhua ja kysellä, ruokapöydässä istuttiin hiljaa. Iloa ja naurua voi kokea vain leikeissä ja keskinäisissä kisailuissa tai koulukavereiden kesken koulutiellä. Tilan kotieläimet, erityisesti lehmät olivat Eevan positiivisen tunne-elämän tuki. Vaikka kasvatusta oli ankaraa, ruumiillista kuritusta käytettiin enää harvoin. Vanhempien ankuruus ja toisaalta oikeamielisyys loivat leimansa Eevan identiteettiin tukijalkana, johon nojata ammatissa ja aikuisen elämässä. Toisaalta ne aiheuttivat ristiriitoja, koska samoja sääntöjä eivät muut aina noudattaneet eikä maailma ole reilu.

Millaisen minän Eeva itsestään löysi? Miten se vastasi lukijan saamaa kuvaa? Kuva, jota Eeva on rakentanut itsestään, on kuvailtu lähestyessä nopeasti aikaa ennen hänen omaa syntymäänsä ja lapsuuttaan sekä kirjoittaen historioitsijan toteavaan tyyliin omasta lapsuudestaan oman aikansa kontekstissa. Kirjoitettu teksti kuitenkin kertoo hänestä enemmän kuin hän itse luulee. Hänen vastuuntuntoinen ja ahkera minänsä kätkee sisäänsä uteliaan, maailmaa terävästi havainnoivan ja samalla syviä tunteita tuntevan lapsen. Muistokirjoituksessaan 14.1.2023 hänen sisarustensa lapset kuvaavat häntä luontoa rakastaneeksi ihmiseksi. He muistavat hänet vieraanvaraisena ja avuliaana, läheisistään syvästi kiinnostuneena ihmisenä, jonka kanssa käymistään syvällisistä ja rakentavista keskusteluista he ovat saaneet paljon arvokkaita elämän eväitä. Hän oli heille ”aidon kristityn malli, sillä hän edusti raitista ja nöyrää kristillisyyttä”.¹⁷⁴ Hänen entiset oppilaansa ovat muistaneet hänet innostavana opettajana, joka ilmeisen tyypillisesti itselleen piti moniin heistä yhteyttä viimeisiin aikoihinsa asti. Kuvattua identiteettiä Eeva itsekin loi muistelmissaan. Minulle paljastui lisäksi, vaikkakin ujo ja syrjäänvetäytyvä, vakava ja asiallinen muistelija, myös lämmin ja ystävällinen, humoristisesti tapahtumiin ja uteliaasti elämään suhtautunut tarkkailija, joka tarpeen tullen uskalsi myös antaa kritiikkiä. Humoristiksi hän itse ei olisi itseään kutsunut.

Matkani varrella sain syvällistä tietoa 1920-luvun lopun ja 1930-luvun tavoista, elämisestä, aatemaailmasta ja elämäänsä aloittavan lapsen ihmissuhteista. Olisi mielenkiintoista tehdä vertailua nykyaikana lapsuudesta noin 12-vuotiaiksi kasvaneitten ja 1930-luvun lasten välillä. Heidän fyysiset, psyykkiset ja kognitiiviset kykynsä toisiinsa verrattuna saattavat poiketa toisistaan, mutta missä määrin, voisi olla hedelmällinen tutkimisen aihe, samoin sotien aikana

¹⁷⁴ Helsingin Sanomat 14.1.2023.

ja välissä kasvaneen ja sotia kokemattoman lapsen aatemaailma. Myös sotien kokemusten kesto ja vaikutukset seuraaviin sukupolviin ovat nousseet aktiiviseen keskusteluun. Nykyajan lapset luovat edessä olevaan elämäänsä tiedon ja teknologian yhteiskunnassa toisenlaista identiteettiä kuin 1930-luvun maaseudun lapset.

PARI SANAA KIITOKSEKSI, YHTEISESTI JA ERIKSEEN

Tunnen tarvetta katsoa taaksepäin ja muistaa matkaani työelämäni päättymisestä nykyisiin päiviin, joita jotkut jo vanhuuden päiviksi kutsuvat. Aloitin yliopisto-opintoni yli 10 vuotta sitten avoimessa yliopistossa käytyäni keskusteluja opiskelumahdollisuuksista Katriina Mäkisen kanssa. Kiitos Katriina kannustuksestasi ja keskusteluistamme! Avoimen yliopiston opintoni lähtivät hiljalleen käyntiin Hanne Koiviston ohjauksessa. Kiitos Hanne kärsivällisestä opetuksestasi! Ihailtavasti sinulla oli aina aikaa kommentoida kaikkia esiin tulleita kysymyksiä. Vuodet kuluivat tasaisessa tahdissa suoritettujen opintojen virrassa ja yhtäkkiä huomasin mahdollisuuteni auenneen yliopistoon pyrkimiseen. HuK-tutkinto kirjattiin opintosuorituksiini ja nyt ovat pian filosofian maisterin opinnot takanapäin. Kiitos Marja Jalava neuvoista ja suunnan näyttämisestä! Kiitos Heidi Kurvinen ja Anna-Leena Perämäki kannuksesta, kun oma usko itseeni oli pettänyt! Ja erityisesti kiitos Hannu Salmi suurenmoisesta asiantuntemuksestasi ja avustasi, ystävällisestä, mutta määrätietoisesta työstäni ohjaamisesta ja pitämisestä minut oikealla tiellä! Kiitos Sirkku Einola, aina nopeasta avusta psykologian kysymyksissäni! Kiitos Eino ja Sinikka Laiho kaikesta avusta pro gradu -työni kulussa! Kiitos koko rakas perheeni ymmärtävyydestä ja anteeksi kaikki se aika, minkä olen käyttänyt nenä kirjassa istumiseen ja kirjoittamiseen. Ja ennen kaikkea rakas puolisoni Pekka, kiitos kaikesta tuesta ja avusta näinä pitkinä vuosina! Ilman sinua tästä ei olisi tullut mitään!

LÄHTEET

Alkuperäislähteet

Eino Laihon kotiarkisto, Tammela

Kotimme on Huuvalassa, kuvaton tekstiversio, pdf, 1991

Yli-Jussilan vaiheita, lyhennelmä, pdf, 2007

Kirjeitä ja muistelmia Ojasen suvun vaiheilta seitsemän vuosikymmenen ajalta, pdf

Eeva Ojasen painettu muistelmakirjallisuus

Ojanen, Eeva: *Iida ja Otto Ojanen ja yhteinen koti Yli-Jussila 1912–1950*, Omakustanne, Tammela 2012.

Ojanen, Eeva: *Toivo. Veljeni Toivo Ojanen*, Omakustanne, Tammela 2009.

Ojanen, Eeva: *Yhteiset vuotemme lapsuuden kodissa*. Omakustanne, Tammela 2004.

Tutkimuskirjallisuus

Aalto, Ilana: Kiireen tyrannisoimat perheet. Teoksessa *Perheen jäljillä, Perhesuhteiden moninaisuus Pohjolassa 1400–2020*. Toim. Johanna Ilmakunnas & Anu Lahtinen. Vastapaino, Tampere 2021.

Bauman, Janina: Muisti ja mielikuviutus, Omaelämäkerran totuus. Teoksessa *Otteita kulttuurista, Kirjoituksia nykyajasta, tutkimuksesta ja elämäkerrallisuudesta*, toim. Tuija Saresma & Erkki Vainikkala & Maaria Linko. Nykykulttuurin tutkimusyksikkö, Jyväskylä 2000.

Beidel, Deborah C., Turner, Samuel M.: *Shy Children, Phobic Adults, Nature and Treatment of Social Anxiety Disorder*. American Psychological Association, Washington DC 2006.

Blair Linda: *Esikoinen, keskimäinen vai kuopus? Miten syntymäjärjestys ohjaa elämää*. Suoment. Soro Maikki. Minerva Kustannus Oy, Helsinki 2012.

Boddice, Rob: *Tunteiden historia*. Vastapaino, Tampere 2022.

Eakin Paul John: *Living Autobiographically: How We Create Identity in Narrative*. Cornell University Press, Ithaca 2011.

Eiranan, Reetta: Saumattomat tunnesiteet 1800-luvun sivistyneistöperheessä. Teoksessa *Perheen jäljillä, Perhesuhteiden moninaisuus Pohjolassa 1400–2000*. Toim. Johanna Ilmakunnas & Anu Lahtinen. Vastapaino, Tampere 2021.

Haapala, Pertti & Peltola, Jarmo: Elinkeinorakenne 1750–2000. Teoksessa *Suomen rakennehistoria, Näkökulmia muutokseen ja jatkuvuuteen (1400–2000)*. Toim. Pertti Haapala. Vastapaino, Tampere 2018.

Heywood, Colin, *Childhood in Modern Europe*, Cambridge University Press, New York 2018.

Hytönen, Kirsi-Marja: ”Olen niin lopen väsynyt kaikkeen”. Teoksessa *Eletty historia. Kokemus näkökulmana menneisyyteen*. Vastapaino, Tampere 2019.

Ilmakunnas, Johanna & Lahtinen, Anu: Perheen jäljillä keskiajalta nykypäivään. Teoksessa *Perheen jäljillä, Perhesuhteiden moninaisuus Pohjolassa 1400–2020*, toim. Johanna Ilmakunnas & Anu Lahtinen. Vastapaino, Tampere 2021.

Katajala-Peltomaa, Sari & Vuolanto, Ville: *Lapsuus ja arki antiikissa ja keskiajalla*. Gaudeamus, HYY Press, Helsinki 2013.

Keltikangas-Järvinen, Liisa: *Ujot ja introvertit*. WSOY, Porvoo 2019.

Keskinen, Jarkko: Porvarisperhe ja sen monimuotoisuus. Teoksessa *Perheen jäljillä, Perhesuhteiden moninaisuus Pohjolassa 1400–2000*. Toim. Johanna Ilmakunnas & Anu Lahtinen. Vastapaino, Tampere 2021.

Kivimäki Ville: *Eletty historia*. Toim. Annola & Kivimäki & Malinen. Vastapaino, Tampere 2019.

Kosonen Päivi: *Samuudesta eroon*, lisensointityö. Tampereen yliopisto, 1995.

Laitinen, Riitta: Ehtoollisen kokeminen paikassa ja tilassa 1600-luvun Suomessa. Teoksessa *Tilan kokemisen kulttuurihistoriaa*. Toim. Riitta Laitinen. Kulttuurihistoria, 20014 Turun yliopisto, Turku 2004.

Lejeune, Philippe: *On Autobiography*. University of Minnesota Press, Minneapolis 2000.

Leskelä-Kärki, Maarit, Sjö, Karoliina: Päiväkirja, minus ja historia. Teoksessa *Päiväkirjojen jäljillä*. Toim. Maarit Leskelä-Kärki & Karoliina Sjö & Liisa Lalu. Vastapaino, Tampere 2020.

Lipkin, Sanna: Lapset, tunteet ja kuolema. Teoksessa *Matkaopas lapsuuden historian tutkimukseen*. Toim. Kaisa Vehkalahti & Essi Jouhki & Sanna Lipkin & Johanna Sitomaniemi-San & Tiina Kuokkanen. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 2022.

Malinen, Antti, Eilola, Jari, Frigren, Pirita: Perheyhteisö modernisoituvassa yhteiskunnassa: Ihanteet ja eletty arki. Teoksessa *Suomalaisen yhteiskunnan historia 1400–2000 Osa 2, Yhteisöt ja identiteetit*. Toim. Pirjo Markkola & Marjaana Niemi & Pertti Haapala. Vastapaino, Tampere 2021.

Malinen, Antti, Tamminen, Tuomo: *Leikitäänkö? Lasten kaverisuhteet 1900-luvun Suomessa*. Gaudeamus Oy, 2022.

- Mäkikalli, Maija: Johdanto. Teoksessa *Esine ja aika*. Toim. Maija Mäkikalli & Riitta Laitinen. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 2010.
- Mäkinen, Ilkka: *Suomen yleisten kirjastojen historia*. Toim. Ilkka Mäkinen, BTJ Kustannus, Helsinki 2009.
- Männistö-Funk, Tiina: Monien käytäntöjen ”kovat kuvat”. Teoksessa *Esine ja aika*. Toim. Maija Mäkikalli & Riitta Laitinen. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 2010.
- Niemelä, Jari: *Talonpoika toimessaan, Suomen maatalouden historia*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 2008.
- Ojanen, Markku: *Mikä MINÄ on?* Kirjatoimi, Tampere 1996.
- Pöysä Jyrki: *Lähiluvun tieto*. Suomen Kansantietouden Tutkijain Seura, Vantaa 2015.
- Sallinen, Sami: *Pelko ja rohkeus*. Otava, Helsinki 2022.
- Schuurman, Nora: Sosiologia 3/2017, <https://koneensaatio.fi/wp-content/uploads/Schuurman-Sosiologia-2017-3-1.pdf>, luettu 18.2.2023
- Silvasti, Tiina: *Talonpojan elämä*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 2001.
- Schönbeck, Elisabeth: *Vanhin, nuorin vai katraan keskeltä. Miten paikka sisarusarjassa vaikuttaa elämääsi?* Kirjapaja, Helsinki 2009.
- Teräs, Kari: Epäilystä vuoropuheluun: muistelmateokset historiantutkimuksen aineistona. Teoksessa *Tekstien rajoilla: Kirjoitetut tekstit tutkimusaineistoina*. Toim. Latvala Pauliina, Lakomäki Sami, Laurén Kirsti. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 2011.
- Tuomaala, Saara: *Työätekeivistä käsistä puhtaiksi ja kirjoittaviksi, Suomalaisen oppivelvollisuuskoulun ja maalaislasten kohtaaminen 1921–1939*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 2004.
- Valtonen Heli: *Minäkuvat, arvot ja mentaliteetit*, väitöskirja, 2004. [Valtonen Heli Minäkuva, arvot ja mentaliteetit.pdf](#)

Muut lähteet

- Helsingin Sanomat 14.1.2023. <https://www.hs.fi/muistot/art-2000009310407.html>
- Helsingin Sanomat 27.8.2022 / Tiede <https://aarnehagman.fi/epigeneettinen-periytyminen/> <https://areena.yle.fi/1-50289088> ja [Epigeneettinen periytyminen – Aarne Hagman](#), luettu 15.2.2023.
- Mustialan kartano, www.mustialankartano.fi luettu 7.12.2022
- Kielitoimiston sanakirja, <https://www.kielitoimiston-sanakirja.fi/#/Kinkerit>, luettu 15.2.2023

Kuvaluettelo

Kuva 1. Yli-Jussilan vanhempi ja uudempi rakennus. Uudempi rakennus on myöhemmin maalattu ja siihen on rakennettu laajennusosa. Kuva Toivo Ojanen?

Kuva 2. *Äiti, isä sylissä Eeva, Aune ja Tyyne.* Kuva Toivo Ojanen 1928.

Kuva 3. *Yli-Jussilan navetta ja piharakennuksia.* Kuva Toivo Ojanen n. 1930.

Kuva 4. *”Mirri, Mikki ja Pekka latkivat lautaselta keittoa ja minä olin kyykyssä pidellen lautasta. Kuvaan pääsy kissojen kanssa oli kaikei mielestäni niin juhlallinen, että olin pukeutut päälleni parhaat vaatteet. Pitkähihainen flanellinen oli luultavasti Fannin keväällä tekemä, koska olin sen kesäpäivänä pukeutut päälleni. Jalassa minulla oli sykkyrässä olevat, ehkä elämäni ensimmäiset sinä keväänä ostetut pumpulisukat ja suuret kumitossut, kun kasvunvaraa piti olla. Kesäpäivänä en olisi tarvinnut sukkia enkä jalkineita.”* Kuva Toivo Ojanen, 1930.

Kuva 5. *Portaan alakoulun 1–2 luokka 1934–35. Eeva toisessa rivissä neljäs vasemmalta. Eevan mukaan koulukuva paljasti kotien puutteellisen ja yksinkertaisen elämäntavan. Jalkineina kaikilla edessä istuvilla oli saappaat, jollakulla kumisaappaat.*

Kuva 6. *Kuvassa perhe perunannostossa. Pienin avustaja valkoisessa esiliinassaan oikealla äidin vieressä lienee Eeva. Kuvassa oikealla tuuliratas, jonka avulla nostettiin vettä.*

Kuva 7. *Yli-Jussilan naisväki äidin 50-vuotispäivänä 19.4.1934: Eeva, Tyyne, äiti, Helvi, Aune. Samoin kuin aikaisemmassa kuvassaan kissoja syöttämässä, Eeva kuvailee tähänkin kuvaan liittyen tarkkoja yksityiskohtia ulkonäöstä ja pukeutumisesta. ”Äiti oli vielä nuorekas, ja Helvi oli kehittynyt aikuisen oloiseksi verrattuna Tyyneen, joka oli kuin koululainen ainakin. Äiti ja Helvi istuivat arvokkaasti pöydän takana, me muut seisoiimme. Minä olin kuvasta päätellen kehittynyt paljon edellisen kuvan jälkeen, jossa olin ruokkimassa kissoja. Olin lähes Aunen mittainen, mutta pulskempi ja varmaan painavampi. Liljan Fanni oli tehnyt meille kummallekin uudet kesäleningit, Aunelle pitkähihaisen, minulle lyhythihaisen, ja kumpaankin oli pantu koristeeksi rusetti. Minulla oli esiliina, kun muut olivat riisuneet omansa pois kuvaan tullessaan. Kuvassa ei näkynyt kenkiäni, jotka kaikei olivat edelleenkin kumitossut. Pumpulisukat olivat uudet, koska oli kevät. Tapana oli ostaa vuodessa pari pumpulisukkaa, joiden tuli kestää kausi, jona ohuempia sukkia tarvittiin. Todellisuudessa eivät ainakaan minun sukkani kestäneet niinkään kauan ehjinä, vaan kantapäät vilkkuivat paljaina syksyllä, jolloin äiti sen huomattuaan pani päälle paikat vanhasta sukanvarresta. Syntymäpäiväkuvan henkilöt olivat pöydän äärelle vanhan rakennuksen seinustalla.”¹⁷⁵ Ajan säästäväisyydestä antaa näytön kuvaus sukista ja niiden paikkaamisesta.* Kuva Toivo Ojanen 1934.

Kuva 8. *Veljekset: Eino armeijan, Toivo suojeluskunnan puvussa 28.2.1939.*

Kuva 9. *Kansakoululainen Eeva Ojanen.*

Kuva 10. *Muistoissamme teologian tohtori, professori Eeva Ojanen (1927–2022).*

¹⁷⁵ Ojanen 2004, 78.

Kuva 10. Muistoissamme teologian tohtori, professori Eeva Ojanen (1927–2022).